

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΚΩΣΤΑΣ ΣΑΡΔΕΛΗΣ, ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ - ΦΙΛΙΠΠΟΥ,
ΚΑΤΙΝΑ ΓΙΑΝΝΑΚΗ - ΠΑΠΑΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, ΕΡΑΤΩ ΖΕΛΛΙΟΥ - ΜΑΣΤΟΡΟ-
ΚΩΣΤΑ, ΝΙΚΟΣ ΔΗΜΙΩΤΗΣ, ΙΑΣΩΝ ΒΥΑΓΓΕΛΟΥ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΣΤΕΛΛΑΣ,
ΔΗΜ. ΤΣΙ-ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ, ΜΙΜΗΣ ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ, ΧΡΥΣΤΑΛΛΑ ΘΩΜΑ, ΜΑΝ.
ΠΡΑΤΣΙ-ΚΑΣ, ΑΛ. ΚΙΝΑΝΗΣ, ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ, R. SKELTON, Μ.Γ.
ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ, ΝΙΚΟΣ ΚΑΤΣΑΛΙΔΑΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΟΧΑΡΗΣ, ΙΑΚ.
ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ, Γ. ΠΕΤΟΥΣΗΣ, ΔΗΜ. ΝΙΚΟΡΕΤΖΟΣ

372

ISSN 0554 - 3363

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Ἀνδροκλέους 2, Λευκωσία, Τηλ. 465900
Ταχ. Θυρ. 7355, Λευκωσία

Για τοὺς Συνδρομητὰς Ἑλλάδας:
Παρακαλῶ νὰ πληρῶνεται ἡ συνδρομὴ στὴν ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
Πίστωση Λογαριασμοῦ 080/51260530
στὸ ὄνομα: Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης
αἰτιολογία: Συνδρομὴ περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος» ἔτος...
καὶ νὰ μᾶς στέλλεται ἡ ἀπόδειξη γιὰ τὰ βιβλία μας.

Ἐτήσια συνδρομὴ	Κ€4.00
Ἐτήσια συνδρομὴ διὰ βιβλιοθῆκες, σχολεῖα, ὀργανισμοὺς	Κ€5.00
Ἐτήσια συνδρομὴ Ἑλλάδος	\$20 (δολλάρια)
Ἐτήσια συνδρομὴ ἔξωτερικῶν	\$20 (δολλάρια)
Τιμὴ τεύχους	Κ€1.00

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.
Ἀνάτυπα πληρώνονται στὸν τυπογράφο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κ. Χρυσάνθης: Στὸν καθηγητὴ Ν. Ματσανιώτη, Ἐπίγραμμα στὸν Γ. Παρασκευαΐδη	161
Κ. Σαρδελῆς: Ἡρωϊκοὶ σαλταδόροι	162
Κ. Χρυσάνθης: Στὸν Γ. Βαφόπουλο	165
Νίκη Λαδάκη-Φιλίππου: Δυὸ ποιήματα	166
Κατίνα Γιαννάκη-Παπαστυλιανού: Ἀνάσταση στὸ κοιμητήρι	167
Ἐρατὼ Ζέλιου-Μαστοροκόστα: Ἡ ποιήτρια Ρωξάνη Παυλέα	168
Ν. Δυμιώτης: Κεφάλι (γλυπτὸ)	174
Ἰασων Εὐαγγέλου: Ποιητικὸ ψηφιδωτὸ γιὰ τὴν Κύπρου	175
Κ. Χρυσάνθης: Τὸ δῶρο στὸ διοικητὴ	176
Ἄ. Παστελλάς: Μιὰ πρόιση ἑλληνικῆς διαφάνειας	178
Δημ. Τσινικόπουλος: Λαμπυρίζοντα ὕδατα	182
Μίμης Κ. Ἰακωβίδης: Σὲ πεζὸ ρυθμὸ	183
Χρυστάλλα Θωμᾶ: Θαλασσινὸς Θεὸς	184
Μαν. Πράτσικας: Τὰ ἀναστάσιμα	185
Ἄλ. Κινάνης: Homo Homini Lubus	188
Γλ. Ἀντωνιάδης: Ἡ σολωμονιτζῆ	189
Ρ. Skelton (μετ. Κ. Χρυσάνθης): Τὸ σιδερένιο στέμμα	193

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ - Μ.Γ. Βαρβούνη: «Γυναίκα καὶ παράδοση στὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ κοινωνία» - Ν. Κατσαλίδας: «Ἡ πίκρα καὶ τὸ φῶς τῆς Κύπρου» - Συμπόσιο γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα σήμερα - ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ - Ἴ. Θεοχάρη: Πέτρου Χάρη «Ἀνεμοστρόβιλος» - Μ.Γ. Βαρβούνη: Κ. Χρυσάνθη «Θρησκευτικὸς Λόγος», Ἰακ. Κυθρεώτης: Γεω. Ρηγάτου «Ἡ ἱατρικὴ στὸ λογοτεχνικὸ ἔργο τοῦ Κ. Χρυσάνθη», Γ. Πετούση: Σοφ. Λαζάρου «Καταγραφές» - ΑΝΑΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ - Δημ. Νικορέτζου: Κ. Χρυσάνθη «Τὰ Τραγοῦδια τῆς Τριανταφυλλένης», ΠΕΝΘΗ - Κ. Χρυσάνθη: Κώστας Προυσιῆς. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ - ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ: Κ. Χρυσάνθης «Τὰ Τραγοῦδια γιὰ τὸν Ἐγγονο» (μετ. ἰταλικά ἀπὸ τὸν Μ. Ιανηί).

Τύποις: Τυπογραφεῖα-Λιθογραφεῖα «ΘΕΟΠΡΕΣ» Ατδ., Τηλ. 444940-448883, Λευκωσία

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Υπεύθυνος: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΛΓ'	ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1993	ΑΡ. 372
------------	---------------------------	---------

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΣΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
κ. ΝΙΚΟ ΜΑΤΣΑΝΙΩΤΗ

Ἐπευφημῶ τὸ λόγο που ξυπνᾷ τὴ μνήμη
μὲς στὰ λειβάδια τῶν καλῶν ἀνθρώπων
καὶ χρωματίζει τὴν ἐκτίμηση ἢ τὸν ἔπαινο
μ' ἓνα κλαδί εὐοσμης φιλίας.

Ἄνοιγουν τότε οἱ οὐρανοὶ καὶ οἱ ἀρχάγγελοι
τῆς καλωσύνης ἐμφανίζον τὴ μορφή τους·
καὶ ἐμεῖς μικρὰ τῆς Κύπρου σχήματα
γεμᾶτα μὲ χυμὸ τριαντάφυλλου
διπλώνουμε τὸ γόνατο νοερά.

Εὐχαριστῶ τὸ λόγο σου,
ὁμότεχνέ μου Νίκο Ματσανιώτη,
ὁμότεχνε στὸν παραδείσιο χῶρο τοῦ παιδιοῦ.
Ἡ Παναγία ἢ Παρθένα τοῦ Γεννάτου
ἢ Χρυσογαλακτοῦσα τῶν Κυπρίων
νά σέ φωτίζει εὐάγγελα
τάρα καὶ πάντα.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ
ΣΤΟΝ ΓΙΩΡΓΟ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗ

Φιλανθρωπίας ἀρχάγγελος
ἐκπέμπεις φῶς.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΗΡΩΙΚΟΙ... ΣΑΛΤΑΔΟΡΟΙ

Σ' όλα τα παιδιά της Κατοχής

Ο Βασίλης κοίταξε την παρέα με νόημα σὰ νὰ βιαζόταν νὰ τῆς ἀνακοινώσει κάτι σοβαρό, πὺ ἀπὸ ὥρα τὸ 'κλωθε στὸ νοῦ του. Μόλις ἀντάμωσαν καὶ δὲν εἶχαν τίποτα ξεκαθαρισμένο στὸ μυαλό τους, πράγμα συνηθισμένο γιὰ παιδιά, πὺ ἀλλάζουν σκέψεις καὶ ἀποφάσεις στὸ ἄψε-σβῆσε, ἀνάλογα μὲ τὰ κέφια τους. Στὴν ἀρχὴ τὸν κοίταξαν ἀμήχανα. Ὑστερ κάρφωσαν ἀπάνω του τὰ μάτια τους σὰν τὸ ἐνστικτὸ τους νὰ 'χε μαντέψει τὸ μυστικὸ τοῦ Βασίλη. Ἦταν καὶ ὁ μεγαλύτερος – δεκαοχτῶ χρόνων, κάτι, ἄς ποῦμε, σὰν ἀρχηγός.

Ο Βασίλης πηρε ὕφος.

— Ρέ, μάγκες...

Ὅλοι τίναξαν τὸ φρύδι τους.

— Τί 'ναι, ρέ; τὸν ἀντίκοψε μὲ λαχτάρα ὁ Παρασκευάς.

Ο Βασίλης γύρισε τότε τὴν πλάτη του, σήρωσε τὸ δεξί του χέρι ψηλὰ καὶ φώναξε:

— Ὅποιος εἶναι γιὰ Σαλταδόρος, ν' ἀκολουθήσει.

Οἱ ἄλλοι ἀπόμειναν στὴ θέση τους καὶ τὸν κοιτοῦσαν βουβοί.

«Ο Βασίλης τρελάθηκε», σκέφτηκαν.

— Εἶπα, ὅποιος εἶναι γιὰ Σαλταδόρος ν' ἀκολουθήσει, ἐπανάλαβε.

Εἶδε ὁμως ὅτι κανεὶς δὲν κουνήθηκε ἀπὸ τὴ θέση του καὶ γύρισε πίσω. Εἶπε:

— Ἔνα σὰς λέω, ὅτι εἶναι ἡ μοναδικὴ εὐκαιρία. Τὰ 'χω σχεδιάσει ὅλα μὲ τὸ νὶ καὶ μὲ τὸ σίγμα. Θὰ πετύχουμε σίγουρα.

— Δηλαδή; ρώτησαν ἀπανωτά.

— Σὲ μιὰ-δυὸ ὥρες ἀνεβαίνει τὴ Συγγροῦ ὀλόκληρη Γερμανικὴ φάλαγγα αὐτοκινήτων μὲ τροφίμα. Μεγάλη εὐκαιρία σὰς λέω. Τύχη βουνό!

Ο χειμῶνας τοῦ '41 ἦταν στὸ τέλος του καὶ ἡ ἰδέα τοῦ Βασίλη ἔσκασε στὴν παρέα σὰ βαρελότο τῆς Ἀνάστασης, πὺ πέφτει μὲ τὸ πρῶτο Χριστὸς Ἀνέστη. Τινάχτηκαν στὸν ἄερα. Ὅλα τὰ εἶχανε δοκιμάσει, ὄχι ὁμως καὶ Σαλταδόροι. Ἡ λέξη τούτη, ὠστόσο, ἄρχισε νὰ ζουζουνίζει στὰ κεφάλια τους σὰ σφήκα, πὺ κλείστηκε σὲ κλουβί.

Ἦταν μαζεμένοι στὴν πλατεία Ἡρώων τοῦ Ψυρρῆ – ὅλοι τους παδιὰ ἴσαμε δεκαεφτὰ-δεκαοχτῶ χρόνων – καὶ μόλις εἶχαν ξετρυπώσει ἀπὸ τὰ γύρω φτωχόσπιτα σὰν πεινασμένοι ἀρουραῖοι, πὺ ψάχνουν νὰ βροῦν καὶ νὰ ροκανίσουν ὅ,τι βρεθεῖ μπροστὰ τους.

Οἱ Ἀθηναῖοι (κι οἱ Πειραιῶτες) κουτρομαλλιάζονταν ὅπου βρίσκονταν ἀκόμα σκουπίδια, γιὰ νὰ ἀνακαλύψουν κανένα ξεχασμένο ἀποφάι. Εἶχαν ἀρχίσει κι αὐτὰ νὰ λιγοστεύουν μαζί μὲ τοὺς ἀνθρώπους, κι ἡ πείνα, ψυχοθερίτρα, μὲ τοὺς Γερμανοῦτα-λοὺς καὶ τοὺς Μαυραγορίτες, τρομοκρατοῦσε τὸν κόσμο.

Τὸ τί ξύλο ἔπεφτε γιὰ μιὰ ξερὴ φλούδα, γιὰ ἓνα ξεροκόμματο, δὲ λέγεται. Μέχρι καὶ αἷμα ἔτρεχε – ἀπὸ γροθιῆς ἄλλο τίποτα.

Τὰ καμόνια τοῦ Δήμου δὲν ἀδειαζαν νὰ μαζεύουν νεκροὺς ἀπὸ τοὺς δρόμους καὶ τὰ σπίτια. Οἱ ἐργάτες, μὲ γάντια καὶ τσιγγέλια στὰ χέρια, σέρνανε τὰ κουφάρια τους καὶ τὰ πετούσανε στὰ καμόνια σωρὸ. Καὶ σωρὸ, ὁμαδικὰ τοὺς θάβανε κι οἱ παπᾶδες δὲν προφταίνανε νὰ λένε τὸ «τελευταῖος ἄσπασμός». Ἐσε πού πηγαίνανε ἄψαλτοι οἱ πλειότεροι, καὶ συχνὰ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν οἱ δικοὶ τους. Πολλὲς φορὲς ἀνάμεσά τους ἦταν καὶ μωροζώνταντοι, πού ἀκόμα δὲν εἶχανε καλὰ-καλὰ ξεψυχίσει. Κοντανάσαιναν. Οἱ ἐργάτες ὁμως δὲν μποροῦσαν νὰ περιμένουν καὶ καθὼς ἐτούτη ἡ δουλειὰ τοὺς εἶχε γίνεи συνήθεια, κουβέντιαζαν μεταξὺ τους ἓνα σωρὸ ἄλλα, ἄσχετα πράματα, χωρὶς νὰ σταματήσουν οὔτε μιὰ στιγμή. Τὸ κέφι σπάνια τοὺς ἔλειπε καὶ οἱ φήμες, πού κυκλοφοροῦσαν παίρνανε στὴν κουβέντα τους τίς διαστάσεις μεγάλων γεγονότων. Ἡ νίκη ἦταν πάντοτε κοντά. Κάθε μέρα.

— Λοιπόν; Ξαναρώτησε ὁ Βασίλης, εἴσαστε;

— Ξέρεις τί μᾶς λές; εἶπε τώρα ἓνα τρίτος τῆς παρέας, ὁ Παναγιώτης.

— Ἐγὼ ξέρω ἀπομένει νὰ μάθετε καὶ σεῖς.

— Κι ἂν μᾶς πιάσουν; μπῆκε στὴ μέση ὁ Παρασκευάς.

— Ἐάν μᾶς πιάσουν τὸ πολὺ νὰ μᾶς πᾶνε στοῦ «Ἀβέρωφ» – δὲ θὰ μᾶς στήσουν δὰ καὶ στὸν τοῖχο.

— Ποῦ τὸ ξέρεις;

— Κανένα Σαλαδόρο δὲ σκότωσαν ὡς τώρα.

— Μὴν εἶσαι σίγουρος. Οἱ Γερμανοὶ δὲν ἀστετεύονται.

— Τέλος πάντων, οἱ κουβέντες δὲν τελειώνουν, πᾶμε;

Οἱ ἄλλοι ἀλληλοκοιτάχτηκαν δίβουλοι.

— Ἐντε κι ὁ Θεὸς βοηθός, εἶπαν μετὰ.

Ἐφυγαν γιὰ τὴ Συγροῦ.

Ὁ Βασίλης ἔμενε σ' ἓνα χαμόσπιτο, ἀπὸ τὰ πρῶτα τοῦ Ψυροῦ, στὴν ὁδὸ Ἀγίων Ἀναργύρων, πρὶν βγοῦμε στὴν πλατεία Ἡρώων. Ὁ πατέρας του καὶ δύο ἀδέρφια του εἶχαν πεθάνει ἀπὸ τὴν πείνα. Τοὺς πῆρε ἡ ψυχοθερίστρα. Ἡ μάνα του, ἡ κυρὰ Γερασιμή, εἶχε παρουσιάσει τὰ πρῶτα συμπτώματα: φουσκάλες γιομάτες ὑγρὸ καὶ κηλίδες στὸ δέρμα. Αὐτὸς τώρα ἦταν ὁ προστάτης. Ἐπρεπε νὰ σώσει τὴ μάνα του καὶ τὸν ἑαυτό του – περιέμενε γρήγορα καὶ τὴ δική του σειρὰ. Βλέπανε τόσα τὰ μάτια του.

Ἐκεῖνη ὁμως τὴ μαράζωνε ὁ Βασίλης τῆς, ἡ ἔγνοια του, τί θ' ἀπογίνει σὰν φύγει πρῶτη. Γι' αὐτὸ καὶ γύριζε ὅπου μποροῦσε νὰ τοῦ φέρει μιὰ μπουκιὰ φαῖ, πού τὸ στεροῦνταν ἡ ἴδια. Ἡ πείνα ὁμως δὲν τῆς εἶχε ἀφήσει δυνάμεις πιά, καὶ δύσκολα ἔβγαινε τὸν τελευταῖο καιρό. Ὅ,τι ἔκανε ἡ γειτονιὰ καὶ ἡ ἐνορία τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων. Τί νὰ πρωτοκάνουν κι αὐτοί. Ἐτρεχαν καὶ τοῦτοι στὴ Χριστιανικὴ Ἀλληλεγγύη. Πολλὰ ὁμως τὰ στόματα, χιλιάδες. Ἡ ψυχοθερίστρα προπορευόταν κάθε προσπάθειας.

Ἔφυγαν, λοιπόν, γιὰ τὴ Συγγροῦ. Ἔβρεχε. Τὸ κρῦο σὲ πηρούνιαζε ὡς τὸ κόκκαλο. Ὁ χειμῶνας, ἄγριος, πῆγε κι αὐτὸς με τοὺς ἐχθρούς. Μὲ τὴν πείνα, τοὺς Γερμανοῦταλους καὶ τοὺς Μαυραγορίτες. Μονάχη μαχόταν πάλι ἡ Ἑλλάδα, καθὼς τὸ '40-41 στὸ βορειοηπειρωτικὰ βουνὰ καὶ στὰ ὄχυρὰ τῆς Μακεδονίας. Ἡ παρέα πῆρε τὸ δρόμο τῆς Ἀκρόπολης κι ὕστερα ἔκοψε μέσα στοὺς δρόμους τοῦ Μακρυγιάννη. Ἦταν γύρω στὶς 2 μετὰ τὸ μεσημέρι ὅταν ἔφτασε στὸ ὕψος τοῦ Ἄη Σώστη. Ἡ βροχὴ εἶχε κόψει. Ὁ Βασίλης ἦταν ὁ ἀρχηγός. Τοὺς πῆρε παράμερα. Τοὺς εἶπε:

— Τ' αὐτοκίνητα θ' ἀνέβουν ἀπὸ τὸ Φάληρο φάλαγγα γιὰ τὴν Ἀθήνα. Τὸ ξέρω ἀπόνα φίλο μου πού δουλεύει στοὺς Γερμανούς. Στόχος δικὸς μας εἶναι τὸ τελευταῖο αὐτοκίνητο. Δύο ἀπὸ μᾶς θὰ τὸ σταματήσουν, θὰ κάμουν σιινιάλο στὸν ὁδηγό, ὅτι κάτι συμβαίνει νὰ κόψει ταχύτητα καὶ ἀμέσως θὰ πηδήξουν στὶς σκάρες τῆς πόρτας τοῦ ὁδηγοῦ καὶ θ' ἀρχίσουν νὰ λένε ὅτι τοὺς κατεβάσει.

Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ τρίτος θὰ 'χε σαλτάρει στὴν καρότσα τοῦ αὐτοκινήτου μὲ τὸ φορτίο καὶ θὰ πετάξει πίσω στὸ δρόμο ὅσα τρόφιμα μπορεῖ. Οἱ δύο ἀφήνουν τότε τὸν ὁδηγό, ἐκεῖνος συνεχίζει τὴν πορεία του κι ἐμεῖς μὲ τὰ τρόφιμα γυρίζουμε στοῦ Ψυρρῆ. Τὸ σχέδιο εἶναι ἀπλό, ἀλλὰ χρειάζεται προσοχὴ καὶ προπαντὸς τόλμη. Αὐτὸ ἐφαρμόζουν ὅλοι οἱ Σαλταδόροι καὶ κωνομᾶνε μᾶσα γιὰ μέρες, μπορεῖ καὶ μῆνες. Καταλάβατε τώρα μάγκες;

— Καὶ ποιὸς θὰ κάνει τὸ Σαλταδόρο; ρώτησε ὁ Παρασκευάς.

— Νὰ τὸ ρίξουμε κορόνα-γράμματα, πρότεινε ὁ Παναγιώτης.

— Ἐν τάξει, συμφώνησε ὁ Βασίλης.

Τὸ 'ρίξαν κορόνα-γράμματα. Σαλταδόρος ὁ Βασίλης, ὁ ἀρχηγός.

— Θὰ δεῖτε πού θὰ πᾶνε ὅλα μιὰ χαρὰ, εἶπε ὁ Σαλταδόρος.

— Μόνο μὴν ἀγριέψει ὁ Γερμανός, εἶπαν οἱ ἄλλοι.

— Θὰ σᾶς περάσει γιὰ ζητιανᾶκια καὶ θὰ θελήσει νὰ χωρατέψει.

Ἔτσι κάνουν αὐτοί. Ἄν εἴσασταν μεγάλοι ἄλλαξε τότε τὸ πρᾶμα. Σίγουρα δὲν τὴν εἶχατε καλά.

Περίμεναν πάνω ἀπὸ μιὰ ὥρα καὶ αὐτοκίνητα δὲ φαίνονταν πουθενά. Ἄρχισε ἡ ἀγωνία. Καὶ σὲ λίγο ἡ ἀπογοήτευση.

— Πᾶμε νὰ φύγουμε, εἶπε ὁ Παναγιώτης. Δὲ βλέπω νὰ ἔρχονται.

— Θὰ νυχτώσουμε κιόλας, εἶπε ὁ Παρασκευάς, κι ἔχουμε δρόμο.

— Δὲν μπορεῖ νὰ μοῦ εἶπε ψέματα ὁ φίλος μου. Ἦταν σίγουρος.

— Αὐτὸς μπορεῖ νὰ ἦταν, ἀλλὰ νὰ ἦρθαν ἀνάποδα στοὺς Γερμανούς.

— Ἔρχονται! φώναξε, τότε, μὲ θριαμβευτικὴ φωνὴ ὁ Βασίλης.

Εἶδαν καὶ οἱ ἄλλοι τὴ φάλαγγα πού ἀνέβαινε ἀπὸ τὸ Φάληρο. Χοροπήδησαν. Ὁ καιρὸς εἶχε ἀγριέψει. Τὰ σύννεφα χαμήλωσαν βαριά, ἔτσι πού ν' ἀπλώνεις τὰ χέρια σου, τὰ ἔπιανες. Τὰ βουνά, γύρω, χαμένα. Ἡ Ἀθήνα μιὰ ζωντανὴ «Γκουέρνικα». Ἄρχισαν νὰ τρίβουν τὰ χέρια τους. Βιάζονταν νὰ πλησιάσουν τὰ αὐτοκίνητα.

— Στὸ τελευταῖο θὰ σαλτάρω, ἔτσι; εἶπε ὁ ἀρχηγός.

— Έτσι.

Ήταν τέσσερα αυτοκίνητα, τὸ 'να πίσω ἀπὸ τ' ἄλλο καὶ σὲ κανονικὲς ἀποστάσεις. Πέρασε τὸ πρῶτο, τὸ δεύτερο, τὸ τρίτο. Στὸ τέταρτο τὰ παιδιὰ ἀλληλοκοιτάχτηκαν μὲ ἀγωνία. Τσακμακόπετρα τὰ μάτια τους. Πέταξαν σπιθες. Μιὰ γρήγορη καὶ ἀποφασιστικὴ κίνηση τοῦ ἀρχηγοῦ, τίναξε τοὺς ἄλλους δύο καὶ τοὺς κόλλησε στὸ θάλαμο τοῦ ὀδηγοῦ. Ὁ Γερμανὸς ἔκοψε ταχύτητα καὶ τότε ὁ Βασίλης σαλτάρησε στὴν καρότσα. Στὸ ἄψε-σβῆσε πέταξε στὸ δρόμο τρόφιμα καὶ πήδηξε κάτω. Ὁ Παρασκευὰς κι ὁ Παναγιώτης ἄφησαν, τότε, ἤσυχο τὸν ὀδηγὸ καὶ σήκωσαν τὰ χέρια τους χαιρετώντας τον μὲ νόημα γιὰ τὴ μικρὴ τους νίκη. Τὸ σχέδιο τοῦ Βασίλη εἶχε πετύχει πέρα γιὰ πέρα.

Γύρισαν στοῦ Ψυρρῆ θριαμβευτὲς φορτωμένοι τὰ τρόφιμα. Στὸ μεταξύ, στὸ δρόμο, χόρτασαν καλὰ τὴν πείνα τους. Ποῦ κρῦο. Εἶχαν ἀνάψει. Ποτὲ δὲν εἶχαν ζεσταθεῖ τόσο πολὺ. Ποτὲ δὲν εἶχαν νιώσει τόσο χαρούμενοι. Πετοῦσαν. Ἀπόχτησαν φτερὰ καὶ πετοῦσαν πάνω ἀπὸ τὰ σύννεφα, στὸν οὐρανό.

Στὴν πλατεία Ἡρώων χώρισαν. Τράβηξαν γιὰ τὰ σπίτια τους. Ὁ Βασίλης, ὁ ἀρχηγός, ὁ Σαλταδόρος, εἶχε συνέχεια στὸ νοῦ του τὴ μάνα του, τὴν κυρὰ Γερασιμή, μὲ τὰ στίγματα τῆς πείνας γιομάτο τὸ σῶμα της. Μήπως γι' αὐτὴ δὲν ἔγινε Σαλταδόρος; Δὲν τὸ 'πε, βέβαια, σὲ κανένα· ἔφτανε ὅμως πού τὸ γνώριζε ὁ ἴδιος. Αὐτὰ, ἄλλωστε, δὲ λέγονται. Εἶναι τοῦ ἀνθρώπου, ὀλοδικὰ του.

Ἄρχισε νὰ φωνάζει ἀπὸ τὸ δρόμο:

— Μάνα! Μάνα!

Δὲν πῆρε καμιὰν ἀπάντηση.

— Μάνα! Μάνα! Κυρὰ Γερασιμή! συνέχισε νὰ φωνάζει. Τίποτα ὅμως. Ἄνοιξε μὲ βιασύνη τὴν πόρτα καὶ ὄρμησε μέσα, φορτωμένος πάντοτε τὰ τρόφιμα. Τὰ πέταξε κάτω καὶ μπῆκε στὸ δωμάτιό της. Ἡ ψυχοθερίστρα, ἡ πείνα εἶχε πάρει μὲ τὸ δικό της καμίονι καὶ τὴν κυρὰ Γερασιμή.

Κ. ΣΑΡΔΕΛΗΣ

ΣΤΟΝ Γ. ΒΑΦΟΠΟΥΛΟ

*Τιμὴ σου πού ὑπηρέτησες τὸν στίχο
χωρὶς μισθὸ
μόνο καὶ μόνο γιὰ τὸν πυρετό τοῦ πάθους
τοῦ χρώματος καὶ τῆς βροχῆς τὸν ἦχο
ἔτσι καθὼς χτυπᾶ στὰ κεραμίδια
εὐγενικῶν στιγμῶν.
Ἔρωμο στάχου ἐναποθέτω στὸ δεξιὸ σου χέρι.*

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
(Ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὴ
«Σημερινή» 4 Σεπτεμβρίου 1988)

ΔΥΟ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΑΦΟΣΙΩΣΗ

Κάθε μέρα
γεννιέται στη άλλη πολυθρόνα
η αγάπη σου.

Κάθε νύχτα
ξαναζει η αγάπη μου
στους γκρίζους κροτάφους σου.

Κι όταν το βλέμμα σου
πνίγεται κι εξισώνεται
με τους λεμοναρθούς
στης αυλής μας

επιβεβαιώνουμαι
κι ανθώ
κι υπάρχω.

ΗΤΑΝ ΜΙΑ ΦΙΛΙΑ...

Από χαραγμένες χούφτες
προδομένη η φιλία·

ήταν αστείρευτος κρουνός·
από τα βάθια της καρδιάς
πότιζε το δένδρο μας.

Θα σε γευτώ χαρά απλόχερα
θα σε καταλάβω ύστερα
από τόση θλίψη
σφηνωμένη στην καρδιά;
ύστερα από τόση προδοσία!

Όχι δεν ελλοχεύει
ο φόβος της ύπαρξης.
Κάποιος θάρθει ν' ανοίξει
ένα παράθυρο.

Σκιές χαμένες στην ομίχλη
μην ξαναδούμε τη μορφή σας
στους καθρέφτες του σπιτιού μας.

Η πίκρα κι ο καύμός
δε χωράνε ποτέ σε χλωρό καλάμι.

Ας σταματήσουν επιτέλους
 τα γνώριμα βήματα
 να τραντάζουν το χώμα
 της αυλής μας·
 με τα στάχνα που απέμειναν
 θα ξαναφτιάξουμε το ψωμί μας.

ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ - ΦΙΛΙΠΠΟΥ

ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟ

Άνοιξη στο κοιμητήριο
 αίμα-ζωή οι ανεμώνες πλάι στα μνήματα
 εκστατικά τα μάτια των κεκοιμημένων
 στο κέντρο των λευκών μαργαριτών
 πανσπερμία αθανασίας
 μες στις σχισμάδες των σταυρών
 η φλόγα της προσευχής
 ο ίσκιος της μέλισσας
 στο αγιόκλημα του διπλανού τάφου
 η γύρη της λύτρωσης
 στα μάρομαρα της ψυχοκτόνου θλίψης
 κι η μελωδία των ανθών
 ανέλπιστο φίμωτρο
 των οίμωγών του χειμώνα.
 Γαλήνη, χαρμολύπη, Θεοπτεία.
 Ανάσταση στο κοιμητήριο
 αναστηκώθηκε η μάνα μες στο μνήμα της
 μίλησε μες' απ' το λευκό το γιασεμί για την ελπίδα
 Εύπνησαν κι η Αντριάνα
 κι η Μαρία κι η Τερέζα
 μες στα γεράνια,
 αναστήθηκαν κι ο Νικόλας
 κι ο Χριστόδουλος κι ο Πολύκαρπος,
 μες στα κρινάκια και τους νάρκισσους,
 γύρισαν κι οι Γέροντες
 ο Πορφύριος, ο Ιερώνυμος, ο Παναής
 κι έψαλλαν την Ανάσταση
 λευκά πουλιά στα κυπαρίσσια.
 Άνοιξη στο κοιμητήριο
 μυστική ενατένιση του επέκεινα
 το τελευταίο θυμίαμα
 ο τελευταίος εναγκαλισμός.
 Κι ύστερα αναχώρηση
 στο χειμώνα της κοινωνίας
 οπισθοχώρηση στην πολιτεία των νεκρών...

ΚΑΤΙΝΑ ΓΙΑΝΝΑΚΗ-ΠΑΠΑΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

Η ΠΟΙΗΤΡΙΑ ΡΩΞΑΝΗ ΠΑΥΛΕΑ

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη στις 18 Φεβρουαρίου 1951. Ήταν κόρη του ποιητή-φιλόλογου Σαράντου Παυλέα και της καθηγήτριας των Μαθηματικών Ευαγγελίας Τρυφιάνη.

Αφού τελείωσε στις εγκύκλιες σπουδές της στη Θεσσαλονίκη, φοίτησε το πανεπιστημιακό έτος 1971-1972 στη Φαρμακευτική Σχολή της Μπολόνιας της Ιταλίας και στη συνέχεια στη Φαρμακευτική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Επειδή το περιβάλλον στο οποίο ζούσε είχε άμεση σχέση με την ποίηση, άρχισε από μικρή ηλικία να γράφει ποιήματα και η λογοτεχνική της κλίση εκδηλώθηκε με την εφηβεία. Το 1978 εξέδωσε την πρώτη ποιητική συλλογή της «*Άνθη της λήθης*». Αν και τον Οκτώβριο του 1980 διαπιστώθηκε ότι ήταν νεφροπαθής και σύντομα καταστράφηκαν και τα δύο νεφρά της, η Ρωξάνη Παυλέα συνέχιζε να γράφει ποίηση. Η ποίηση πρέπει να της έδινε δύναμη για να αντιμετωπίζει την ασθένειά της, αλλά και τα επακόλουθά της, γιατί γράφει:

*Μη φύγεις ποτέ από κοντά μου
ποίηση
σ' έχω ανάγκη
όπως το ζώο τη γούνα του¹.*

Επακόλουθα της ασθένειάς της ήταν η περιτονίτιδα, που έπαθε στις αρχές του 1984, η κώφωση, που έπαθε εξαιτίας ενός φαρμάκου που έπαιρνε, και η ηπατίτιδα, που έπαθε το 1985. Όλες αυτές οι επακόλουθες ασθένειες την εμπόδισαν να κάνει έγκαιρα μεταμόσχευση νεφρού και ταλαιπωρήθηκε πολύ. Μόνον στις 17 Απριλίου 1986 έγινε η μεταμόσχευση του ενός νεφρού της μητέρας της, αλλά εξακολουθούσε να υποφέρει από τις συνεχείς θεραπείες για τη μη απόρριψη του νεφρού και από την κώφωση. Βασανιζόταν ιδιαίτερα επειδή δεν μπορούσε να ακούσει μουσική, το κελάηδημα των πουλιών που άκουγε πριν πάθει κώφωση, επειδή η κατοικία της βρισκόταν δίπλα στο δάσος του Σείχ-Σου.

Όλα αυτά τα δύσκολα χρόνια έγραφε συνεχώς και ίσως είναι μοναδική η περίπτωση τους πατέρας και κόρη να είναι κλεισμένοι στο ερημητήριό τους της οδού Πολυγύρου 21 ή να πηγαиноέρχονται στα νοσοκομεία και συγχρόνως να γράφουν τόση ποίηση. Ο Σαράντος Παυλέας από τον Οκτώβριο του 1980 έως τον Οκτώβριο του 1990 εξέδωσε ένδεκα² ποιητικές συλλογές, από τις οποίες οι τρεις δίτομες και ορισμέ-

1. Η μικρή δήλωση, «*Χλωμή ομίχλη*», Θεσσαλονίκη 1987, σ. 23.

2. 1. *Ποιητικοί συνειδησιακοί διάλογοι*, τόμ. 2, Θεσσαλονίκη 1981.

2. *Μνήμη των διακοσίων δικαίων των σκοτωμένων στο Σκοπευτήριο της Καισαριανής* (και άλλα ανέκδοτα κείμενα 1960-1981), Θεσσαλονίκη 1982.

3. *Τ' όνομά μας ήταν ενοχή*, Θεσσαλονίκη 1983.

4. *Ενδοδυναμική*, τόμ. 2, Θεσσαλονίκη 1984.

5. *Συνειδησιακό υπόγειο*, Θεσσαλονίκη 1985.

6. *Αναφορά στον Ηρακλή για τον καθαρό της οικουμένης*, τόμ. 2, Θεσσαλονίκη 1986.

νες συλλογές πλησίαζαν ή ξεπερνούσαν τις 800 σελίδες. Αν λάβουμε υπόψη και τα ποιήματα, που δημοσίευσε στον περιοδικό τύπο, πρέπει να έγραψε περίπου 5.000 σελίδες ποίηση. Και η Ρωξάνη Παυλέα το 1981 εξέδωσε την ποιητική συλλογή *Γλυπτή σκιά*, το 1983 τη συλλογή *Καρφωμένα πουλιά*, το 1984 τη συλλογή *Πληγωμένη ροδιά*, το 1985 τη συλλογή *Γεωμετρικά πουλιά*, το 1987 τη συλλογή *Χλωμή ομίχλη*, το 1988 τη συλλογή *Κερένια χαρά*, το 1990 τη συλλογή η *Άλλη όψη*. Παράλληλα δημοσίευσε ποιήματα σε λογοτεχνικά περιοδικά όπως τη *Νέα Εστία*, την *Ηπειρωτική Εστία*, τα *Βορειοελλαδικά* κ.ά. Δε δίστασε μάλιστα το καλοκαίρι του 1981, παρά την ασθένειά της, με το Γιώργο Κόκκινο να εκπροσωπήσει την Ελλάδα σ' ένα συνέδριο νέων ποιητών που έγινε στην Μπολόνια της Ιταλίας.

Στη Μπολόνια, το Μάρτιο του 1985, ο Νίκος Δούκαρης εξέδωσε το έργο του *Uno sprecchio roesia greca contemporanea*, το οποίο περιέχει πολλά ποιήματα της Παυλέα μεταφρασμένα στα ιταλικά.

Η Ρωξάνη, επειδή ήταν άνθρωπος ποινεμένος, μοναχικός συνειδητά εξαιτίας και της άσχημης κατάστασης της υγείας της και επειδή στο περιβάλλον στο οποίο ζούσε – ο πατέρας της Σαράντος Παυλέας θεωρείται ο μεγαλύτερος μεταφυσικός-υπαρξιακός ποιητής της Ελλάδας και γράφει:

Πεθαίνουμε λοιπόν σημαίνει: Ζούμε πραγματικά.

Πεθαίνουμε λοιπόν σημαίνει: Ζούμε διαφορετικά³.

*‘Ο θάνατος είναι
το υπερβέβαιο μας αγαθό⁴.*

*Μέσα στα Σύμπαντά μας τ' άπειρα περνούμε
πάνω από τις γέφυρες των θανάτων μας για να πλησιάσουμε
άμετρητες άλλες γεννήσεις και θανάτους, είδωλικές γεννήσεις
και είδωλικούς θανάτους⁵.*

Πίστευαν, όπως οί Πυθαγόρειοι, οι οπαδοί της Ελεατικής Σχολής, ο Πλάτων, οι Στωικοί, ότι ο θάνατος είναι ένα παράθυρο που μας οδηγεί σε μια φωτεινότερη πραγματικότητα και διαρκώς μας επανασυνδέει μ' άλλα γήινα σώματα έως ότου πλησιάσουμε το θεό, γίνουμε σύμβολο αθανασίας, έφυγε ηθελημένα από την επίγεια ζωή στις 4 Οκτωβρίου 1990.

‘Οτι η Ρωξάνη έφυγε ηθελημένα από τη γήινη ζωή, επειδή πίστευε στην αιωνιότητα του υπερπέραν, στη μεταθανάτια ευτυχία και ότι ο θάνατος είναι γιορτή και η ίδια θα γίνει μια μακρινή συμπαντική αστρική πεταλούδα, αποδεικνύεται από την ποίησή της.

7. *Οι Μέτοχοι*, Θεσσαλονίκη 1987.

8. *Εισαγωγή στα μέγιστα και ελάχιστα σύμπαντα*, Θεσσαλονίκη 1988.

9. *Οι άγγελοι και τα πουλιά δεν γνωρίζουν σύνορα*, Θεσσαλονίκη 1989.

10. *Ο φορητός καθρέπτης*, Θεσσαλονίκη 1990.

11. *Κάποτε σ' όλο το σώμα είχαμε μάτια και φτερά και σήμερα δεν είχαμε*, Θεσσαλονίκη 1990.

3. «Σημασία των απείρων γεφυρών», *Αύριο θα χρειασθεί να φορούμε φτερά*, Θεσσαλονίκη 1978, σ. 233.

4. «Αναγωγή στη μονάδα» από την ομώνυμη συλλογή, Θεσσαλονίκη 1965, σ. 14.

5. Βλ. όπ. παρ. σημ. 3, σ. 230.

Γράφει:

Θά βγάλω τὸ πέτινο
φόρεμά μου
καὶ θά γίνω
ἀστερίας.
Στοὺς λιμένες τοῦ θανάτου⁶.

Θά νικήσω τὰ ψεύτικα ἐνδύματα,
τὰ ψεύτικα σώματά μας
καὶ θά γίνουμε μετέωρες σκιές,
σοφία θεϊκῆς γεμάτες⁷.

Ἐγὼ ξέχασα τὴν καταγωγή ἀπ' τὸ ζῶο.
Εἶμαι πιά μετεμψύχωση ἀπὸ σύννεφο⁸.

Δεν εἶναι, ὁμως, λίγες οἱ στιγμές που ἡ Ρωξάνη φοβόταν τὸ θάνατο καὶ υπέφερε
για τὴ δυστυχία που τὴ βρήκε στὴν ἐπίγεια ζωὴ της, γι' αὐτὸ γράφει:

Το βράδυ ἦρθε παράξενος
ἐπισκέπτης στὸ σπίτι μας

.....

καὶ ἡ ἀγωνία τοῦ θανάτου
ἦταν ἀγνή μέσα μας⁹.

Ὀνειρευόμουν αὐτὴν ζωὴ γεμάτη
ἄστρα καὶ ἀνέμελο οὐρανό.

Ἔω ζωῆ, πόσο σὲ παρεξήγησα¹⁰.

Μιὰ λύπη ὅλη μου ἦ ζωῆ.
Σὰ βροχὴ ποὺ δὲν ἔπεσε στὴ γῆ
σὰν ἥλιος ποὺ ξέχασε ν' ἀνατελεῖ¹¹.

Μετά τὸ θάνατο τῆς Ρωξάνης ὁ Σαράντος Παυλέας ἐξέδωσε, τὸ Δεκέμβριο τοῦ
1990, τὴ συλλογὴ *Τα παραλειπόμενα ἀπὸ τὴν ἄλλη ὄψη*, στὴν ὁποία συμπεριέλαβε
σχεδὸν ὅλα τὰ ἀνέκδοτα ποιήματά της. Ἐτσι οἱ ποιητικῆς συλλογῆς τῆς ἀνέρχονται σὲ
εννέα. Ὁ Παυλέας συνεχίζει νὰ δημοσιεύει στὰ περιοδικὰ *Νέα Ἐστία* καὶ *Ἡπειρωτικὴ*
Ἐστία ποιήματα τῆς Ρωξάνης.

Ἡ Παυλέα μαθητεύοντας δίπλα στὸν ποιητὴ πατέρα της ἔπρεπε νὰ ἐπηρεασθεῖ ἀπὸ
τὸν ἐμπειρο ποιητὴ. Ἀλλὰ ἐνῶ ὁ Παυλέας εἶναι ἕνας μεγαλόστομος ἐγκεφαλικὸς καὶ
συναίσθηματικός ποιητῆς, λυρικός, ενορατικός καὶ στοχαστικός, με ρωμαλέα σκέψη,

6. «Θρήνος», *Τα παραλειπόμενα ἀπὸ τὴν ἄλλη ὄψη*, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 9.

7. «Ἰδέα», *Κερένια χαρά*, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 35.

8. «Ξεχνῶ», *Κερένια χαρά*, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 58.

9. «Τὸ βράδυ», *Κερένια χαρά*, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 6.

10. «Παρεξήγηση Ι», *Κερένια χαρά*, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 23.

11. «Περίγραμμα», *Πληγωμένη ροδιά*, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 8.

στέρεη ανθρωπιστική παιδεία, πραγματικός Πρωτέας που άλλοτε γίνεται ιστορικός ποιητής, άλλοτε διδακτικός, άλλοτε φυσικός, αλλά ιδίως μεταφυσικός-υπαρξιακός ποιητής, και στόχος του είναι να εξανθρωπίσει τη σύγχρονη ποίηση και να βοηθήσει τον άνθρωπο να γίνει τέλειος, να γίνει «θεός», η Παυλέα είναι μόνον λυρική ποιήτρια. Και ενώ ο Παυλέας περιπλανάται μέσα σε κόσμους αιώνων πολιτισμού (Κλασικό, Αλεξανδρινό, Ρωμαϊκό, Βυζαντινό) για να μας δείξει το ξέφτισμα κάποιων αξιών της ζωής και κλείνοντας το βιβλίο του αισθάνεται να σε πλημμυρίζουν αυτοί οι κόσμοι, η Παυλέα ασχολείται με τα κακώς κείμενα της σύγχρονης εποχής. Και ενώ η ποίηση του Παυλέα είναι γεμάτη φως, αισιοδοξία, ελπίδα, η ποίηση της Παυλέα είναι γεμάτη πίκρα, πόνος αλλά και άπληστη αγάπη για τη ζωή και τις ομορφιές της, που δεν τις χάρηκε, όπως επιθυμούσε η νεανική καρδιά της.

Και ενώ ο Παυλέας χρησιμοποιεί έναν ελεύθερο, πολυσύλλαβο, συχνά πεζολογικό στίχο και τα ποιήματά του είναι συνήθως πολύστιχα: («Το κήτος» από την ομώνυμη συλλογή αποτελείται από χίλιους εννιακόσιους εβδομήντα πέντε στίχους), η Παυλέα γράφει ολιγόστιχα ποιήματα με ολιγοσύλλαβους στίχους. Αυτό που συνήθως ο Παυλέας το εκφράζει με επαναλήψεις και σκηνικό τη φύση, η Παυλέα το εκφράζει με δύο σταράτες κουβέντες, χρησιμοποιώντας λιτές εικόνες της φύσης. Και η πρώτη εντύπωση που δημιουργείται από τα ποιήματά της είναι ότι απευθύνεται σε μικρά παιδιά, π.χ.

ΜΙΑ ΠΑΝΑΓΙΑ¹²

*Μιά Παναγιά έλεούσα με άκολουθεί κάθε βράδυ
Νά ένας δρόμος μου λέει,
και τὸ φατίζει.*

*Μιά Παναγιά Βρεφοκρατούσα αγαπῶ κάθε μέρα.
Κι' ἄς εἶναι μακριά.
Κι' ἄς βοηθάει τοὺς καλύτερους μόνο ἀπὸ μένα.*

*Σέ μιὰ Παναγιά Γλυκοφιλοῦσα προσεύχομαι
πού εἶναι ὁμορφὴ και γλυκιὰ.*

Σὰν τὴ ζωὴ πού ὄνειρευόμαστε καὶ δὲν τὴν ἔχουμε.

αλλά αν τα μελετήσεις καταλαβαίνεις ότι είναι μικρά ποιήματα αλλά γεμάτα φιλοσοφικό στοχασμό, αληθινά μαργαριτάρια. Π.χ.

ΟΙ ΜΑΡΓΑΡΙΤΕΣ¹³

Τὰ κίτρινα καλάμια ζητοῦν προστασία.

Τὸ λευκὸ φῶς ζητᾷ δύναμη.

Τί ἐγωῖσμός νὰ ζεῖς!

Τί ἀπώλεια νὰ ἀγαπᾷς!

Τί ψεῦδος νὰ ξεφεύγεις

κάθε μέρα ἀπ' τὸ ἴσιο!

Τί πεζὸ νὰ ζεῖς καὶ ν' ἀδιαφορεῖς γιὰ τίς μαργαρίτες.

12. Πληγωμένη ροδιά, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 51.

13. Κερένια χαρά, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 9.

Μπορούμε, λοιπόν, να συμπεράνουμε, αν και ο πρόωρος θάνατός της δεν επέτρεψε το ταλέντο της να διαμορφωθεί τελείως, ότι η Παυλέα παρόλο που ανατράφηκε με την ποίηση του πατέρα της δε δέχθηκε πολλά στοιχεία της ποίησης αυτής. Κάποιες κοινές λέξεις και η λυρική, υπαρξιακή, αλλά τόσο διαφορετική διάθεση των δύο ποιητών, δεν αποδεικνύουν επιδράσεις, ούτε πνευματική συγγένεια. Και αν δέχθηκε κάποια στοιχεία λόγω της συνεχούς γειννίασης, τα αφομοίωσε τελείως και τα ενέταξε πλήρως στο δικό της στοχασμό, στο δικό της ποιητικό γίγνεσθαι. Αυτό ήταν πολύ δύσκολο, γιατί η ποιητική γοητεία που ασκούσε ο πατέρας στην κόρη ήταν μεγάλη και γιατί από το 1982 και μετά η Ρωξάνη δεν επικοινωνούσε με άλλους ανθρώπους παρά μόνον με τους γονείς της και τους γιατρούς και από τις αρχές του 1984 εξαιτίας της κώφωσης δεν είχε ακουστικά ερεθίσματα. Ο Παυλέας πρέπει να βοηθήσε μόνο την Παυλέα να ξεκινήσει ή έστω να συνεχίσει την πορεία που οδηγεί στην αυτοσυνειδητοποίηση της ποιήτριας.

Νομίζουμε, όμως, ότι η ποίηση της Παυλέα διασταυρώνεται με την ποίηση του Κώστα Καρυωτάκη, γιατί είχε συνειδητοποιήσει το σύστημα των αξιών του και γιατί οι βίοι τους ήταν παράλληλοι. Η Παυλέα, όπως και ο Καρυωτάκης, ήταν πάντα ένας λιγομίλητος, ντροπαλός, μελαγχολικός, υπερευαίσθητος, μονήρης άνθρωπος, που προσπαθούσε να αντλήσει από μέσα της τη δύναμη της παρηγοριάς, και όταν αυτή η δύναμή τους εξαντλήθηκε έφυγαν και οι δύο ηθελημένα από την επίγεια ζωή. Γι' αυτό υιοθέτησε τη μεταφυσική αγωνία, τον κόσμο των ονείρων και των αναμνήσεων του Καρυωτάκη, που βέβαια δούλεψε με τα δικά της φραστικά σχήματα, με τη δική της γραφή. Άλλα εκφραστικά μέσα δε δανείσθηκε από τον Καρυωτάκη, ούτε υπάρχει άλλη συγγένεια μεταξύ τους.

Νομίζουμε, ακόμη, ότι η Παυλέα δεν επηρεάστηκε από άλλους ποιητές της πρώτης, της δεύτερης και της τρίτης μεταπολεμικής γενιάς. Γνώρισε, βέβαια, και μελέτησε τις γενικές αρχές της αισθητικής των τριών αυτών μεταπολεμικών γενεών, αφομοίωσε τα στοιχεία τους, που βρήκε γόνιμα, αλλά η στερηρή ποιητική παιδεία που απόκτησε και κυρίως το ποιητικό της αισθητήριο, το ταλέντο της, τη βοήθησαν να είναι ανεξάρτητη από όλες τις επιδράσεις και να δημιουργήσει τη δική της ποιητική φωνή, ένα δικό της προσωπικό ύφος.

Η Παυλέα ως ποιήτρια ανήκει στη δεύτερη και τρίτη μεταπολεμική γενιά. Είναι μια λυρική ποιήτρια με προεκτάσεις υπαρξιακές. Στην ποίησή της προβάλλεται το λυρικό «εγώ», αλλά συγχρόνως προβάλλεται και το υπαρξιακό «εγώ» και η αισθηματοποίηση των πραγμάτων αποτελεί απαραίτητο όρο για την προεργασία του περιεχομένου, που θα πάρει ποιητική μορφή, πριν ενταχθεί στο δημιουργικό αποτέλεσμα. Ομιλεί με τους ήχους που θυμόταν, δεν τους ακούει από τις αρχές του 1984, και ίσως γι' αυτό τους παρουσιάζει τόσο συχνά στην ποίησή της. Ομιλεί οικεία με τη φύση, που κλείνει μέσα της την αθωότητα, γιατί γνωρίζει τη δύναμη της υποβολής μέσω των εικόνων και τη γοητεία που ασκούν. Και πάντοτε επιλέγει εικόνες κατάλληλες για τη δυναμική υποβολή του πνευματικού βιώματός της, αφού αυτές είναι ένα αναντικατάστατο εκφραστικό μέσο. Παράλληλα η Παυλέα καλλιεργεί μια αοριστία ενός μισοκρυμμένου και επομένως πνευματικού αποτελέσματος, αν και η φαντασία της έχει μια διαφάνεια. Αυτό το μισοκρυμμένο αποτέλεσμα, όταν υπάρχει, επιθέτει στην ποίησή της κάτι το μυστηριακό, το εξωπραγματικό. Π.χ.

ΘΡΟΝΟΣ¹⁴

Τὰ κίτρινα ἄνθη
 μαγικές εἰκόνες
 στὸν καθρέπτη τῆς ζωῆς.
 Χρόνια δεμένα
 κόμπους μεταξύ τους
 στερεώνουν διαθήκες.
 Βαθιά στὸ παρελθὸν
 μιὰ ζωὴ εἶναι
 ἄρμονία μὲ νόμους.
 Εἶναι τὰ θεμέλια
 τοῦ παράξενου πύργου
 ποὺ κατοικεῖται
 ἀπὸ κοιμισμένα πουλιά.

Οι ιδέες της είναι απλές, συγκινούν όμως και προβληματίζουν. Οι αναζητήσεις της συνήθως βρίσκονται σε νάρκη ή σε παθητική αδιαφορία για τους υπόλοιπους ανθρώπους, η ποιήτρια όμως με τα ιδιόμορφα αισθήματά της, τα οραματά της και το στοχασμό της τις μετατρέπει σε αξιοπρόσεκτες συνθέσεις. Κάποτε μάλιστα τις οδηγεί έως τη λύτρωση από τα εγκόσμια, αφού τις περάσει μέσα από την αντινομία, τη σκληρή πραγματικότητα, την απελπισία, την οδύνη. Στη γεμάτη οδύνη, πόνο, μοναξιά, ποίηση της Παυλέας ανακαλύπτουμε κάπου κάπου μια ελπίδα, ένα μακρινό φως που πλησιάζει, όπως και μια δυνατή αγωνία για τα επέκεινα που πραγματικά μας καθηλώνει. Κάπου κάπου ανακαλύπτουμε και μια λεπτή ειρωνεία για τα κακώς κείμενα της ανθρωπότητας.

Ο λόγος της Παυλέα είναι απλός και στέρεος, τον περιορίζει σε σαφή και καλοχαραγμένα περιγράμματα, θυσιάζει το πλάτος για την πυκνότητα, το περιεχόμενο είναι σφιγμένο, ποτέ απλωμένο, γι' αυτό και όλα τα ποιήματά της είναι ολιγόστιχα. Οι στίχοι της έχουν ένα αβίαστο, ήρεμο κύλισμα. Σ' αυτό βοηθεί και η λυρική, λυρική-υπαρξιακή και ελεγειακή θεματική, αλλά και η ήρεμη γλώσσα που χρησιμοποιεί. Η γλώσσα της, χωρίς να είναι ιδιαίτερα πλούσια, με το να τοποθετεί λέξεις σύμφωνες με την ιδιαίτερη σημασία τους, παρουσιάζει ένα τόσο αρμονικό ηχητικό αποτέλεσμα ώστε με το μήνυμα, που διαφαίνεται, αγγίζει τα βάθη της ψυχής του αναγνώστη. Π.χ.

ΠΑΡΑΠΟΝΟ¹⁵

Ἔχεις νιώσει τὴ ζωὴ
 νὰ σ' ἀκουμπᾷ
 σὰ μαχαίρι;
 Κρίμα ποὺ φεύγουν τὰ καλοκαίρια.
 Νὰ στέκεσαι μόνη
 σ' ἓνα κρύο δωμάτιο
 μὲ μιὰ ἐλπίδα
 νὰ θέλεις κάτι καλύτερο.
 Θεέ μου, τὸ σχέδιο
 τῆς ἀνθρωπότητας
 εἶναι σίγουρο ὅτι τὸ ἔφτιαξες ἐσύ;

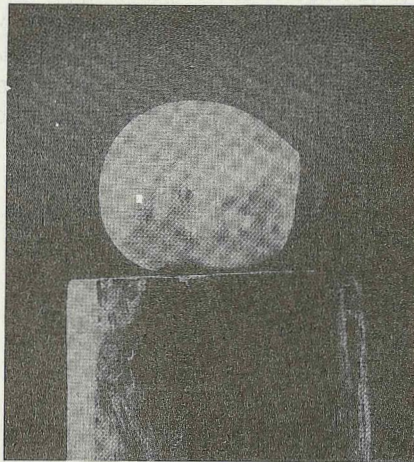
14. *Κερένια χαρά*, Θεσσαλονίκη 1988, σ. 8.

15. *Γεωμετρικά πουλιά*, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 16.

Επειδή οι ποιητικές ικανότητες φάνηκαν από την πρώτη ποιητική συλλογή της, γι' αυτό και η κριτική ήταν ευνοϊκή. Ευνοϊκά έγγραφαν για την ποίηση της Παυλέα ο Πέτρος Χάρης, ο Ανδρέας Καραντώνης, ο Ε.Ν. Μόσχος, ο Δ.Κ. Παπακωνσταντίνου, ο Γ.Θ. Βαφόπουλος, ο Δημοσθένης Κόκκινος, ο Δημοσθένης Ζαδές κ.ά. Αναφέρουμε την κρίση του Ανδρέα Καραντώνη: «Άρκετοι “φτασμένοι” ποιητές μας θ' αναγνώριζαν για δικούς τους πολλούς στίχους της Ρωξάνης Παυλέα»¹⁶. Ο ίδιος αλλού γράφει: «Και τώρα για τὰ ποιήματα της Ρωξάνης... Βρήκα κι εγώ στους στίχους της και όμορφιά και αλήθεια και συνείδηση τέχνης και ώριμότητα πολύ ανώτερη από τὰ νέα της χρόνια... Μοιάζουν μ' ένα ώραίο άνοιξιάντικο πρωινό»¹⁷. Και ο Γ.Θ. Βαφόπουλος γράφει: «Θά γράψω περισσότερα για τὸ θάνατο μιᾶς ποιήτριας, της Ρωξάνης Παυλέα. Ήταν μιὰ νέα, γεννημένη με ισχυρὸ ποιητικὸ τάλαντο, πὺν ἂν ἡ μοίρα δὲν εἶχε προδιαγράψει τὸ σύντομο τέλος της, πιστεύω ἀκράδαντα πὺς θὰ εἶχε καταλάβει μιὰ περίοπτη θέση στὸν Ἑλληνικὸ Παρνασσό»¹⁸. Πραγματικά η Ρωξάνη Παυλέα έχει κατακτήσει μια θέση στην ποιητική οικογένεια.

ΕΡΑΤΩ ΖΕΛΛΙΟΥ-ΜΑΣΤΟΡΟΚΩΣΤΑ

16. «Ρωξάνης Παυλέα: Άνθη της λήθης», περ. *Νέα Εστία*, τεύχ. 1225, 15 Ιουλίου 1978, σ. 964, 967.
 17. Ζέλλιου Ερ., Ο ποιητής Σαράντος Παυλέας και το έργο του (διδασκτορική διατριβή, δακτυλογραφημένο).
 18. *Σελίδες αντοβιογραφίας*, τόμ. 5, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 85-86.

N. Δυμιώτης: Κεφάλι (μάρμαρο)

ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΨΗΦΙΔΩΤΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Α, Κύπρος, Κύπρος! Χέρι θεικό της Ελληνίδας Αφροδίτης
Ξέρω τι δείχνεις με το ματωμένο δάχτυλο.

Περίεργο! Είπε το παιδάκι απ' την Αμμόχωστο.
Από βραδύς ζωγράφισα ολόκληρη την Κύπρο μες στο πέλαγος.
Και το πρωί η μισή σχεδόν είχε βουλιάξει.

Γιατί οι ταξιτζήδες δεν ανακήρυξαν ακόμα προστάτη τους «άγιο»
τον μάρτυρα της ΕΟΚΑ συνάδελφό τους Γρηγόρη Αυξεντίου;
Θά 'πρεπε να το 'χαν κάνει από τις 2 Μαρτίου 1957.

Έτσι τραγούδαε όταν είχε λύπη ή χαρά ο Κύπριος απ' τη Μόρφου:
«Τ' άνθη στη γη τη σκιά τους ρίχνουνε, κι όλα έχουν μια δικιά τους λύπη.
Κι αν εύθυμα τα λόγια δείχνουνε, ο πόνος πικραμύδαλο στα χείλη».

Από τη στιγμή που σκοτώθηκε ο Κύπριος αγωνιστής στο Τρόδος,
πέταξε το χακί μπερέ και φόρεσε το φωτοστέφανο.

«Αλήθεια σας λέω-είπε η χαροκαμένη Κύπρια-
κάθε φορά που μετριέμαι με τον καημό μου,
βλέπω πως έχω κοντήτερο ανάστημα.

Στην Κύπρο, από το 1974 ποτέ το φεγγάρι δεν γίνεται πανσέληνος.
Μένει πάντα μισοφέγγαρο.

Όταν η μνήμη μου πετά στην «Κύπρο την αέρινη» (μια πασχαλιά του '65)
κείνη την ομορφούλα - που σκοτώθηκε - από τη Μόρφου πάει και βρίσκει.
Ήτανε σα νεράϊδα άυλη, μ' ένα σπασμένο φως στ' απορημένο βλέμμα.
Ανάδινε μια υπερκόσμια μουσική η εφηβεία της
λες και τα κοκκαλάκια της, ο έρωτας φλογέρες τα 'κανε και σφύριζε:
«Τα μάδκια τα γιαλλούρικα...» για να χορέψει η Κύπρος.

«Γιαί στο τόπο αυτόνε τόσα δάκρυα να μένουν αχρησιμοποίητα;
Θα μπορούσαν να τον αλλάξουν»; Μου είπε ο γέρος από τη Λευκωσία.
Κι εγώ του απάντησα: «Κουράγιο! Μη παραπονιέσαι και θα δεις.
Το δάφνινο στεφάνι μπαίνει πάντοτε στη θέση εκείνη ακριβώς,
που μπήκε το αγκάθινο».

ΙΑΣΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ

ΤΟ ΔΩΡΟ ΣΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΗ

Ὁ διοικητής ἔφτασε ἐπιτέλους. Εἰδοποίησε συνθηματικά ὁ κλητήρας, ποῦχε κομένο τὸ ἓνα αὐτὶ (ἂν δὲν ἀπατώμαι τῶχασε σὲ κάποια ποδοσφαιρική συνάντηση καὶ τὸ σκέπαζε μὲ μιὰ φούντα μαλλιά). Ὅλοι τακτοποιηθήκανε στὰ γραφεῖα τους, κοιτάζοντας γρήγορα-γρήγορα ν' ἀποτελειώσουν τὸ πρόχειρο σιγύρισμα· τὸ ἀπαιτοῦσε ἡ περίσταση. Στὸ κάτω κάτω δὲν ξέρανε τίς ιδέες τοῦ νέου διοικητῆ. Οἱ μόνες τους πληροφορίες γι' αὐτὸν σχετίζονταν μὲ τὴ μεγάλη του ἡλικία, τὴ σοβαρότητά του καὶ τὸ λευκὸ σὰν τὰ μαλλιά τὰ του παρελθόν. Ὅμως αὐτὰ ὅλα δὲ λέγανε τίποτα γιὰ αὐστηρότητες, γιὰ ἀπαιτήσεις, γιὰ τάξη... Ἡ προαγωγή τους, σὲ τελικὴ ἀνάλυση, κρεμόταν ἀπὸ τίς συστάσεις του. Ἐπρεπε, τέλος πάντων, νᾶχουν τὴ συμπάθειά του, νὰ σχηματίσει γι' αὐτοὺς καλὴ γνώμη... ἔ! καὶ νὰ περνούσαμε ἡσυχὰ καὶ ὁμαλὰ τίς ὥρες τῆς ἐργασίας. Ὅκτώωρο ἦταν αὐτὸ μέσα σὲ τέσσερις τοίχους κι' ἀπάνω σὲ χαρτιά μὲ ἀριθμούς, ποὺ ἀντιστοιχοῦσαν σὲ χροῖμα – κι' ὁ μισθὸς ἦταν τόσο χαμηλὸς σὰ μονόροφο σπίτι, φτωχικὸ, κοντὰ σὲ πολυτελεῖς πολυκατοικίες. Οἱ πιὸ ἀτσιδες (ἂν λέγεται ἀτσιδας ὁ ὑπάλληλος μὲ τὰ δυὸ ἐνδιαφέροντα καὶ τὸ τυπικὸ ὠράριο, ποὺ δὲν ἀνοίγουν προοπτικὴ παρὰ κοντόφθαλμα κοιτάγματα στὴ ζωὴ) σκεφτήκανε καὶ τὸ καλόπιασμα μὲ τὰ δῶρα, τίς κολακειῖες καὶ τίς ὑποκλίσεις. Τὶ χάνουν στὸ κάτω κάτω; (τί ἔχουν καὶ τί θὰ χάσουν;).

Ἐγινε ἡ κανονικὴ προυσίαση ἀπὸ τὸν τμηματάρχη: Ὁ καλὸς λόγος, ἡ θερμὴ χειραψία μὲ τὴν ὑπόκλιση, τὸ ἐνθαρρυντικὸ λογίδριο, τὸ αὐθόρμητο χειροκρότημα, ἡ ἀνθοδέσμη... Καὶ ὁ κανονικὸς ρυθμὸς σὲ λίγα λεπτὰ ἐπανῆλθε στὰ γραφεῖα τοῦ τμήματος. Σὰ νὰ μὴ τάραξε φύλλο, σὰ νὰ μὴ πέρασε ἄνεμος, σὰ νὰ μὴ κινήθηκε νερὸ ἢ φτερό. Ἄλλο τὸ τί συλλογιζόταν ὁ καθένας καὶ ποιὰν εἰκόνα σχημάτισε γιὰ τὸ διοικητῆ.

Μονάχα ὁ Δημοσθένης (ὁ Τένης ὅπως λεγόταν μετὰ τὸ κλάδεμα τοῦ ὀνόματός του) ὁ πιὸ παλιὸς ἀπ' ὅλη τὴν ὑπαλληλία (παλιὸς καὶ στὰ χρόνια καὶ στὸ γραφεῖο) σηκώθηκε σὲ μιὰ στιγμὴ, πῆρε ἓνα δέμα ἀπὸ τὸ δεξιὸ συρτάρι τοῦ γραφείου καὶ πῆγε πρὸς τὸ δωμάτιο τοῦ διοικητῆ. Μερικοὶ ποὺ τὸν εἶχαν ἀντιληφθεῖ ἀλληλοκοιταχτήκανε ἐρωτηματικά. Χτύπησε τὴν πόρτα. Καὶ χωρὶς τὴ σχετικὴ ἄδεια, ἄνοιξε καὶ μπῆκε, συγκρατημένος βέβαια (τὸ ἀπαιτοῦσε ἡ θέση τοῦ ὑφισταμένου καὶ ἡ σχετικὴ πείρα ἀπὸ τὴ μακροχρόνια θητεία του στὸ γραφεῖο)· εἶχε ὅμως πεποίηση γιὰ τὸ ὀρθὸ τῆς πράξης του, ὅπως ἔδειχνε ἡ σταθερότητα τῶν κινήσεών του.

— Λέγομαι Δημοσθένης Κυπαρίσσης, κύριε διοικητᾶ, καὶ ἦρθα...

— Γιὰ προαγωγή, τὸν κόβει ἀπότομα μὲ αὐστηρὸ ὕφος (ποῦ τὸ μελίχιο καὶ ἀγγελικὸ του πρὶν τριάντα-σαράντα λεπτὰ!) σηκώνοντας τὸ βλέμμα ἀπὸ τὰ χαρτιά κι ἀτενίζοντάς τον συνοφρωμένως.

— Ἄ! ὄχι! τριάντα χρόνια ἐδῶ σ' αὐτὸ τὸ γραφεῖο καὶ δὲ ζήτησα τέτοιο πράγμα, μήτε ποὺ τὸ ὄνειρεύτηκα...

— Ἔ, τότε ὀρίστε, πέστε μου, παρακαλῶ..., τοῦ λέει ὁ διοικητής μὲ ὀλοφάνερη ἀνακούφιση.

Ὁ Δημοσθένης μαζεύτηκε σὲ μιὰ καρέκλα ποὺ τοῦ ὑπόδειξε κάπως εὐγενικὰ ὁ διοικητής, κρατώντας στὰ γόνατά του τὸ περιτυλιγμένο μὲ πολὺ γοῦστο δέμα.

— Ὅριστε, παρακαλῶ. Σᾶς ἀκούω.

— Σās ἔφερα αὐτὸ τὸ δῶρο..., ἀπαντᾷ ὁ Δημοσθένης, καὶ μὲ δειλία σηκώνεται καὶ τοποθετεῖ τὸ δέμα μπροστὰ στὸ διοικητῆ.

Τὸ πρόσωπο τοῦ διοικητῆ, παρόλα τὰ χρονᾶκια του, ἀναταράχθηκε. Ἦταν φανερό πὼς ἓνα κύμα θυμοῦ ἀνέβαινε στὸ κεφάλι του. Ἡ δωροδοκία. Ἀπὸ τὰ μικρὰ ἀρχίζουν τὰ μεγάλα. Οἱ μικρὲς κρούσεις στὴν ἀρχή.

— Τί εἶναι αὐτό; ρωτᾷ κάπως σκληρὰ σὰ μέταλλο ὁ διοικητής, πού γρήγορα συνῆλθε καὶ μαλάκωσε τὴ φωνή του. Δηλαδή, θέλω νὰ πῶ τί περιέχει!...

— Ἀνοῖχτε το, κύριε διοικητά, λέγει ὁ Δημοσθένης, σφογγίζοντάς τὸν ἰδρώτα ἀπὸ τὸ μέτωπό του.

Ἐὸ διοικητής, μὲ πολὺ νευρικότητα, ξέσκισε τὸ περιτύλιγμα καὶ πῆρε στὰ χέρια τέσσερα μικρὰ βιβλία.

— Τί εἶναι αὐτά; ρωτᾷ. Ἄ! δικά σας; τὰ γράψατε ἐσεῖς;

Ἡ φωνὴ τοῦ διοικητῆ ἔγινε ἀνθρώπινη, σχεδὸν οἰκεία, θάλεγε πατρική.

— Συνηθίζω νὰ γράφω τίς ἰδέες μου, κύριε διοικητά...

— Αὐτὸ εἶναι ὠραῖο. Ἡ ἔκφραση ἀνακουφίζει ἀπὸ τίς πιέσεις τοῦ στήθους.

— Κι' ὅμως γι' αὐτὰ δέχομαι τὰ πειράγματα τῶν συναδέλφων...

Ἐὸ διοικητής γύρισε καὶ τὸν κοίταξε μὲ ἓνα διαφοροῦμενο μικρὸ χαμόγελο, προσθέτοντας μὲ διαφοροῦμενο τόνο:

— Δὲν ἔχουνε δίκαιο...

Ἐὸ Δημοσθένης σηκώθηκε. Ἐποκλίθηκε. Ἦταν βέβαιος πια πὼς εἶχε κατακτήσει τὸ διοικητῆ. Θᾶχε, τέλος πάντων, κι' αὐτὸς ἓνα ἄνθρωπο στὸ γραφεῖο πού θὰ σεβόταν τὴ συγγραφικὴ του ἰκανότητα. Τόσα χρόνια (κάπου τριάντα;) σ' αὐτοὺς τοὺς τοίχους δὲν ἔνοιωσε μῆτε μιὰ στιγμούλα ἓνα καλὸ λόγο, τόσο δά, ὅσο ἓνα μικρὸ ἀριθμὸ σὲ μιὰ γωνίτσα, ἀσήμαντο, ἀπλῶς γιὰ νὰ θυμᾶσαι τὰ κρατούμενα. Τώρα τοῦ φαινόταν πὼς ἀλάφρωσε τὸ σῶμα του. Ἡ ψυχὴ ἔχει τὰ φτερά: κι' ὅταν τὸ θελήσει, τὰ δανεῖζει καὶ στὸ σῶμα. Κι' ἡ ψυχὴ του τὰ δάνεισε στοὺς μυῶνες του. Τὸν κατανόησε ἡ ἀρχὴ τοῦ γραφείου, δὲν ἦταν ἓνα παραπεταμένο μηχανήμα λογαριασμοῦ πού τὸ λαδώνεις μὲ γλίσχρο μνηϊάτικο γιὰ νὰ σοῦ δουλεῖ ἀποδοτικά.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ τμηματάρχης κυκλοφοροῦσε μὴν εἰδοποίηση: Δὲν ἐπιτρέπεται στὶς ἐργάσιμες ὥρες ἡ ἀνάγνωση ἐφημερίδων, περιοδικῶν καὶ βιβλίων.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΜΙΑ ΠΟΙΗΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ

Τὴν ἐκδήλωση αὐτὴ, εἴμαστε βέβαιοι, τὴν ὑπαγορεύει ἡ διαπιστωμένη ἀνάγκη γιὰ μιὰ ἄμεση ἐπαφὴ καὶ εὐρύτερη ἐπικοινωνία τῶν πνευματικῶν δημιουργῶν μὲ τὸ κοινὸ τῆς πόλης μας. Ἡ ἀνάγκη ποὺ γίνεται περισσότερο αἰσθητὴ ὑπὸ τὴν ἐξαφάνιση τῶν παραδοσιακῶν ἐκείνων χώρων ὅπου παλαιότερα αὐτὴ ἡ γνωριμία γινόταν ἐφικτὴ κι' εὐχάριστη μέσα σὲ ὄρους καὶ συνθήκες μιᾶς φιλικῆς συναναστροφῆς. Ἡ βαθμιαία κατωλίσθησις σὲ συνθήκες μιᾶς ἀπάνθρωπης κι' ἀντιανθρώπινης ἀν θέλετε συμβίωσης, ὅταν καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ φυσικὴ καὶ τόσο ἀναγκαία ἀνθρώπινη ἐπικοινωνία σὲ ἐπίπεδα ἀπλῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων γίνεται ὀλοένα καὶ πιὸ δύσκολη ἕως προβληματικὴ, ἢ ἐπιδίωξη γιὰ τὴν ὀργάνωση συναντήσεων αὐτῆς τῆς μορφῆς καθίσταται ἀκόμα πιὸ ἐπιτακτικὴ, ὑποβάλλοντας πιὸ ἔντονα τὴ χρησιμότητά τους.

Θὰ προσθέταμε ἀκόμα πῶς τὸ πρόσωπο τοῦ συγγραφέα ἢ τοῦ εἰκαστικοῦ καλλιτέχνη διαφεύγει συνήθως, γιὰ τὸ λόγο ποὺ ἀναφέραμε εὐθύς πιὸ πάνω, παραμένοντας ξένο, ἄγνωστο καὶ ἐν πολλοῖς ἀπόκοσμο γιὰ τοὺς φυσικοὺς ἀποδέχτες τοῦ ἔργου του, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ κοινὸ στὸ ὁποῖο ἀπευθύνεται. Ἐνῶ καὶ μόνη ἡ παρουσία του ἔχει νὰ συμβάλλει οὐσιαστικὰ καὶ νὰ προσθέτει στὴ θετικὴ ἢ, ἐν προτιμῶν, στὴν πιὸ ἀντικειμενικὴ οἰκειώσις τοῦ ἔργου του.

Ἀφήνουμε κατὰ μέρος τὸν ἐπιπρόσθετο ἀκόμα λόγο ποὺ ἐπιβάλλει αὐτὴ τὴν ἐπικοινωνία καὶ ποὺ ἀφορᾷ στὶς δυσκολίες ποὺ παρουσιάζει ἡ σύγχρονη λογοτεχνικὴ καὶ γενικότερα καλλιτεχνικὰ δημιουργία, ὅταν ἡ περέμβασις τοῦ ἴδιου τοῦ δημιουργοῦ θεωρεῖται στὶς μέρες μας ἀπαραίτητη γιὰ τὴν κατανόησή της.

Ἐπομένως καὶ μόνη ἡ ἱκανοποίηση τῆς ἀνάγκης τῆς ἐπικοινωνίας θὰ ἔθεωρεῖτο ἐπαρκὴς λόγος γιὰ τὴν ἀνάληψη τῆς πρωτοβουλίας ἐκ μέρους τῶν ὀργανωτῶν αὐτῆς τῆς ἐκδήλωσης, στοὺς ὁποίους ἄλλωστε ἀνήκει κάθε ἔπαινος, ἀν τὴν ἴδια στιγμὴ ἢ ἀνάγκη αὐτὴ δὲν συναντοῦσε στὸν ἴδιο βαθμὸ τὴν ἐνδιάθετη ἐπιθυμία τοῦ δημιουργοῦ ποὺ θάθελε νὰ δοκιμάσει τὴν ἀπήχησις ἢ ἀκόμα τὴν ἔκτασις τῆς ἐμβέλειας τοῦ ἔργου του, σὲ μιὰ πρόσωπο μὲ πρόσωπο ἄμεση ἐπικοινωνία μ' ἓνα εὐρύτερο κοινόν.

Ἡ δικὴ μας μικρὴ συμβολή, μὲ τὴν παρέμβασις, ὑπὸ τὴ μορφή τῆς παρουσιάσεως τοῦ ποιητῆ ποὺ θὰ ἐπιχειρήσουμε, ὑπακούει στοὺς ὄρους καὶ τὰ ὄρια τῆς ἐκδήλωσης, ὅπως ἔχουν διαγραφεῖ. Χρηθεῖ ὁμως κάποιας σύντομης πλὴν ἀναγκαίας ἐξηγήσεως.

Ἡ μακρὰ πνευματικὴ φιλία ποὺ μᾶς συνδέει μὲ τὸν ποιητὴ καὶ ἡ ἐκτίμησις γιὰ τὴ μόνιμη παρουσία του καὶ τὴ σεμνὴ καὶ ἀθόρυβη προσφορὰ του στὰ λογοτεχνικὰ πράγματα τοῦ τόπου μᾶς δίνει αὐτὴ τὴν ἰδιαίτερη χαρὰ τῆς ἐνεργοῦ συμμετοχῆς παραμερίζοντας ἀρχικοὺς ἐνδοιασμοὺς ἢ ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴν ὀρθότητα ἢ ἐγκυρότητα τοῦ ἐγχειρήματος.

Τὰ λίγα λόγια ποὺ θὰ ἀκουσθοῦν δὲν θὰ ἔχουν τὸ χαρακτῆρα ἢ τὴ μορφή μιᾶς κριτικῆς ἀξιολόγησις, ποὺ δὲν εἶναι οὔτε στὶς προθέσεις μας οὔτε ἐμπίπτει στὰ πλαίσια αὐτῆς τῆς ἐκδήλωσης. Ἡ προσέγγισή μας θ' ἀκολουθήσει μᾶλλον τὴν πορεία μιᾶς ἀναγνωριστικῆς ἀνίχνευσις, συνοπτικῆς ὅπωςδὴποτε, τῶν πιὸ βασικῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῆς ποιητικῆς γραφῆς τοῦ Γιώργου Πετούση.

Ἀπαραίτητο νὰ λεχθεῖ, σὲ μιὰ χρονολογικὴ θεώρησή της, πῶς ἡ θητεία του στὴν ποίηση ἀρχίζει πολὺ νωρὶς. Ἡ εὐαισθησία του βρῖσκει διεξόδους πρῶμις ποιητικῆς

έκφρασης ήδη από τα μαθητικά του χρόνια. Έκδηλα τὰ χαρακτηριστικά της γνωρίσματα πού τήν συνοδεύουν και στην κατοπινή της εξέλιξη: ή λιτότητα, ή ειλικρίνεια, ή γνησιότητα. Διαπιστώνεται εξέλλου πώς μέσα από τούς στίχους του αναδύεται μιὰ αγωνιώσα συνείδηση σταθερά προσηλωμένη σε διαχρονικές αξίες ζωής πάνω στις οποίες στηρίχθηκε και επέζησε ό τόπος αυτός μέσα στους πολυώδυνους κλυδωνισμούς τής πολυκύμαντης Ιστορίας του. Σε σχέση μ' αυτά αναγνωρίσιμο στοιχείο αποτελεί ή άγνή και άδολη πίστη πού υποβαστάζει στερεά τήν εμπνευσή του.

Ζεί και ύπηρετεί τήν ποίηση μέσα σε συνθήκες μιās σκληρής καθημερινότητας πού άντιμάχεται κάθε πνευματική δημιουργική άνάταση μ' όλη τήν πεζή και χρησιμοθηρική πραγματικότητα πού τήν συγκροτεί και τήν έκφράζει.

Η Ιστορία, παλαιότερη και σύγχρονη, είναι έντονα παρούσα σε μιὰ επιτυχημένη διαπλοκή εποχών μέσα στους στίχους του. Ο Όνήσιλος και οί Μήδοι, αρχαίες πολιτείες, όπως ή Σαλαμίνα, ή Άμαθούντα, οί Σόλοι συνυπάρχουν σε μιὰ ένιαία και ζώσα παρουσία με τὰ σύγχρονα δρώμενα. Ο ποιητής συνδιαλέγεται με τόν Όμηρο για τούς παλαιούς και σύγχρονους ήρωες τού έθνους. Η ήρωϊκή μορφή τού Αύξεντίου έρχεται και επανέρχεται σαν συνεκτικός ιστός τής εμπνευσής του, ενώ άλλοτε χρησιμεύει σαν σύμβολο έκφρασης απαρέσκειας θλίψης βαθειάς για τὰ άλλότρια άνάξια έργα και τίς κενές ήθικης ευθύνης ήμέρες τών συμπατριωτών του, μπροστά στους επικρεμάμενους κινδύνους πού επιάλλτες κυνηγούν στα όνειρά του.

Ο Όνήσιλος είναι μιὰ ιδιαίτερα οικεία για τόν ποιητή μορφή, πού γίνεται άκόμα πιό οικεία, όταν σ' αυτή συναιροϋνται οί μορφές τής μεγάλης χορείας ήρώων και μαρτύρων τών νεότερων και πιό πρόσφατων αγώνων τού κυπριακού Έλληνισμού. «Ο άδερφός μου Όνήσιλος» (1989), όπως τιτλοφορεί τήν τελευταία του συλλογή, είναι πολυ ένδεικτικός αυτής τής σχέσης. Η ποιητική σύλληψη και ή σχέση αυτή τής οικειότητας με τήν ήρωϊκή μορφή τού Όνησίλου προσλαμβάνει περαιτέρω μέσα στους στίχους του μιὰ πιό συγκεκριμένη διάσταση, προσωπική θα λέγαμε, όταν ό βαρύς ίσκιος τού θανάτου σκεπάσει τή νεκρική μορφή προσφιλοϋς άδελφοϋ του, πού ως ξεφειρος άξιωματικός πέφτει στη μάχη πολεμώντας τόν ξένο εισβολέα τόν Ιούλιο τού 1974. Η πρώτη του συλλογή, στην οποία δίνει τόν πολυ χαρακτηριστικό τίτλο «Στόν ίσκιο τού θανάτου» (1977) αποτελεί όχι μόνο τήν έκφραση τών προσωπικών συναισθημάτων και βιωμάτων τού ποιητή, αλλά ταυτόχρονα λειτουργεί σαν τό καντήλι πού άνάβει εύλαβικά στη μνήμη τής ήρωϊκής Θυσίας τής κυπριακής γενιās τού 1974, πού άνυπεράσπιστη και προδομένη, βρέθηκε να υπερασπίζεται τήν πατρική γή μπροστά στις σιδηρόφρακτες όρδες τού Άτίλλα. Έτσι ή ανθρώπινη όδύνη παύει να είναι προσωπική, υπερβαίνοντας στην προέκτασή της τὰ όρια τού προσωπικού ανθρώπινου σπαραγμού.

Θά πρέπει επίσης να προσεχθεί πώς ή ιδιότητα τής ελληνικής ίθαγένειας τών προσώπων και τών πραγμάτων, με τούς όποιουσδήποτε συμβολισμούς εμφανίζονται αυτά στην ποίησή του, είναι σε κάθε περίπτωση καθαρή, φανερή. Δέν άποκρύπτεται. Υπάρχει θα λέγαμε μιὰ ελληνική διαφάνεια. Γιατί τό γνωρίζει ό φίλος ποιητής, όπως όλοι τό γνωρίζουμε, πώς οί άγώνες αυτού τού τύπου, καθώς και οί δοκιμασίες του δέν άφοροϋν ένα άνώνυμο, οϋδέτερο Ιστορικά και γεωγραφικά χώρο, αλλά ένα συγκεκριμένο τμήμα τού Έλληνισμού, με συγκεκριμένο Ιστορικό πρόσωπο, πού σήμερα ύφίσταται τίς όδυνηρές συνέπειες τού επιθετικού τουρκικού έπεκτατισμού πού στρέφεται εναντίον τού συνόλου τού Έλληνισμού.

Αὐτὴ τὴ διαχρονικότητα τῆς ἱστορικῆς παρουσίας καὶ τῆς ἀγωνιστικῆς συνέχειας ποὺ σφραγίζει τὴν πορεία τοῦ νησιοῦ μας μέσα στοὺς αἰῶνες, τὴν ἐκφράζει πολὺ εὐστοχα, μὲ τοὺς στίχους τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τὸ ποίημα «ᾨδὴ» ποὺ συναντᾶμε στὴ δευτέρη ποιητικὴ του συλλογὴ «Ἐνόραση» ποὺ ἐκδίδει τὸ 1980.

Κι' ἔζησα –ὦ θάμα–

Νᾶμαι!

Μὲ τὸ μισὸ κορμὶ πληγιασμένο

νὰ πολεμῶ μὲ σπαθὶ στοὺς αἰῶνες.

Ἐξ ἄλλου, μὲ παρηγορία ἀντάξια πνευματικοῦ ἀνθρώπου μὲ ἐπίγνωση τῶν καταβολῶν τοῦ παρελθόντος καὶ καθαρὴ συνείδηση τοῦ χρέους ἀπέναντι στὸν παρόντα χρόνο, δηλώνει, μὲ τὴ σεμνότητα τῆς λιτῆς του γραφῆς, χωρὶς περιστροφές καὶ ἀχρείαστους ρητορισμούς, τὴν ταυτότητά του στὸ ὁμώνυμο ποίημα, ποὺ προτάσσει στὴν τελευταία του συλλογὴ. Ἄς τὸν ἀκούσομε:

Ρωτᾶς ποιὸς εἶμαι.

Ψάχνεις νὰ βρεῖς τὴν ταυτότητά μου.

Τὸ βλέμμα σου ἐρευνητικὸ

ψαχουλεύει τὸ δικό μου.

Κοιτάξεις μέσα μου

βλέπεις τὰ μάτια μου

τὸ πρόσωπό μου.

Ζητᾶς μέσα ἀπὸ τὰ χρωματοσώματα

τῆς σύνθεσής μου

νὰ βρεῖς ποιὸς εἶμαι.

Κι' ἐγὼ χωρὶς περιστροφές

χωρὶς καμιά ἀπολύτως δυσκολία

ἐπίσημα σοῦ δηλώνω:

Ἕλληνα

κάτοικος Κύπρου

ἐδῶ καὶ τριάντα αἰῶνες.

Ἀρνεῖται ὁ ποιητὴς μας νὰ ξεχάσει, ἀπαντώντας γλυκερές μαυλιστικὲς φωνές σύγχρονων Σειρήνων ποὺ δὲν κατονομάζονται, ἀλλὰ εὐκόλα ἰχνηλατοῦνται. Γίνεται ὁ συμμετοχὸς κι' ὁ εὐαίσθητος ἐκφραστὴς τῆς κοινῆς ἀγωνίας γιὰ τὰ σημερινὰ δεινὰ τῆς πατρίδας κι' ὄχι λιγότερο τῆς ἀνησυχίας γιὰ τὴν ἀπάθεια καὶ ἀδιαφορία μπροστὰ στοὺς ὄρατοὺς κινδύνους. Τὴν ἴδια ἀγωνία ἐκφράζει καὶ παλαιότερα στοὺς στίχους του ὅταν τὰ σύννεφα συσσωρεύονται ἀπειλητικὰ στὶς ἀπέναντι ἀκτές, πρὶν ξεσπάσει ἡ θύελλα τοῦ '74.

Κινύρα, τί λές μέσ' ἀπ' τὰ βάθη τῆς Παφίας γῆς

ποὺ σ' ἔκριναν,

Πόσες δικές σου ἀσπίδες θὰ χρειαστοῦμε

γιὰ τοὺς βαρβάρους ποὺ ἔρχονται;

Πόσες δικές σου ἀσπίδες, καὶ πόσα κορμιά

νὰ τίς ζωστοῦν;

*Ποιός ἀλήθεια, θά φυλάξει τὰ κεφάλια μας
ἀπὸ τὰ γεράκια;*

*Ποιός θά κρατήσει τοὺς ἀδούλωτους
Κίονες μας στητούς;*

(Γῆ Κυπραία»-Ἐπιθ. Λόγου καὶ Τέχνης,
Τεῦχος 7-8, Ἰούλιος-Αὐγουστος 1970, σελ. 382).

Ὅταν μελαγχολεῖ, ἀπογοητεύεται ἢ ἀγανακτεῖ ἀντικρούζοντας τὴ θλιβερὴ πραγματικότητα ἐνὸς διαβρωτικοῦ ἐφησυχασμοῦ κι' ἐνὸς προκλητικοῦ συβαριτισμοῦ, μὲ τὴν ἔκφραση αὐτῆς τῆς σχέσης ἀντιθέσεως πρὸς κάθετι τὸ ἀρνητικὸ ποὺ ὑπονομεύει τὴν ἐλπίδα, συναντάται μὲ τὴ συνισταμένη τῶν ἀγρυπνῶν συνειδησῶν ὧσων ἐπιμένουν νὰ ἀντιστέκονται, ὧσων ἀφήνονται νὰ βουλιάζουν μέσα στὴν παχύρρευση ἀποχαυνωτικῆ κρούστα τοῦ εὐδαιμονισμοῦ ποὺ πάει νὰ κατακαλύψει τὰ πάντα καὶ ἠθικὰ νὰ μᾶς ἐξουθενώσει.

Ὁ ποιητὴς ὁμως δὲ μένει στὴν παθητικὴ αὐτὴ κατάσταση τῆς ἀπογοήτευσῆς καὶ τῆς μελαγχολίας του. Ἀγρυπνεῖ, ἐτοιμάζεται ὀραματιζόμενος τὴν ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαιοσύνης τῆς πατρίδας. Ὅπλιζει τὸν στίχο του μὲ καρτερία, θερμαίνοντας τὴν σπίθα τῆς πίστης καὶ τῆς ἐλπίδας κι' ἄς ἦχει παράταιρη σὲ ὧτα ὀλιγόπιστων μὴ ἀκούονταν τὴ βοῦν τῶν προσιόντων δεινῶν, ὅπως θά μποροῦσε δικαιολογημένα κανεὶς προλαβαίνοντας νὰ παρατηρήσει.

Ἄκοῦμε τὸν ποιητὴ:

*Ἄγναντεύω.
Ἄπ' τὰ ὕψη τοῦ Τροόδου ἀγκαλιάζει
τὸ δακρυσμένο μου μάτι
ὄλο τὸ σκλάβο χῶρο τῆς Πατρίδας μου.
Ἄρχαῖος Σπαρτιάτης – ἀναμνησκόμενος»
ἄλλοτινοὺς καιροὺς πιὸ πρόσφορους –
χτενίζω στὸ φυλάκιο
πρωῖ, μεσημέρι καὶ δείλι
τὰ μαλλιά μου.
Μὲ ἄκρα ὑπομονὴ καταμετρῶ τὰ λιγοστά μου
βέλη.*

*Μιὰ λευκὴ μέρα θ' ἀναστήσω μέσ' ἀπ' τὴ γῆ
τὸ διαμελισμένο μου σώμα.
Θ' ἀναστήσω ξανά μέσ' ἀπ' τὴ γῆ
τὸ χαμένο μου πρόσωπο.
Τότε ἀκριβῶς θά ἠχήσουν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον
εὐφρόσυνα οἱ βουβὲς καμπάνες,
θ' ἀποδοθοῦν οἱ δίκαιες ποὺ πρέπει
τιμές.*

Ἡ ποιητικὴ γραφὴ τοῦ Γιώργου Πετούση φτάνει κατ' εὐθείαν στὸ στόχο της καὶ πετυχαίνει νὰ συναντήσει τὴν εὐαισθησία τοῦ ἀναγνώστη χωρὶς ἐντυπωσιασμούς, χωρὶς τὸ πολυδαίδαλο ἢ τὴ συνήθη σκοτεινότητα τῆς ἔκφρασης. Ἡ ποιήσῃ του συγκινεῖ ἄμεσα. Προσφέρεται νὰ τὴ βιώσει κανεὶς σὲ μιὰ ἄμεση ἐπικοινωνία.

Το ποιητικό αποτέλεσμα προκύπτει αντλώντας τὰ θέματα τῆς ἔμπνευσῆς του ἀπὸ τὴν ὀδύνηρὴ θεὰ τῆς γύρω μας πραγματικότητος, ἔστω κι' ἂν ἡ τάση μᾶς ἀσυνειδητῆς ἢ καὶ συνειδητῆς γιὰ ὀρισμένους ἀπωθητικῆς διάθεσης ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴν πραγματικότητα ἐνυπάρχει ὡς ἰσχυρὴ συνιστώσα τῆς τρέχουσας ζωῆς.

Ἐποιοτῆς ὁμως μᾶς κρατᾷ σὲ ἐργήγορη καθλώνοντάς μας στὰ τραγικὰ δρώμενα τῶν πρόσφατων χρόνων τῆς σύγχρονης Ἱστορίας μας καὶ μᾶς θυμίζει «οἰκεία κά». Ἄγρυπνος στέκεται, κι' ἐμεῖς μαζί του, «ἐνώπιος ἐνωπίω» μπροστὰ στὴ μοῖρα τοῦ τόπου μας.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΣΤΕΛΛΑΣ

ΛΑΜΠΥΡΙΖΟΝΤΑ ΥΔΑΤΑ

Αγαπῶ τα λαμπυρίζοντα νερά της θάλασσας
που με θωροῦν παράξενα
σαν τα κοιτάζω.

Φιλῶ τὴν ἄπλα τῆς θάλασσας. Λαχταρῶ
τα λαμπερὰ χέρια που
με τυλίγουν βαγκαλιστικά
σαν βυθίζομαι στο καταγάλανο κορμί τῆς.
Μεθῶ ἀπὸ τὴν ὥση των παφλαζόντων κυμάτων
που σφυροκοποῦν
προπετώς
τα πυργωμένα βράχια των ακτῶν.
Τις ἀλίχτυπες ὄχθες ἀναζητῶ.
Μειδιῶ με το παιχνίδισμα των γλάρων
που γυροπετοῦν
σκορπώντας
πεταχτὰ φιλιὰ
στον αφρισμένο χιτῶνα τῆς.
Ριγῶ στο δροσερὸ χᾶδι του πελαγήσιου ἀγέρα
Στο μαυλιστικὸ ψίθυρο του ζέφυρου
που ἀπαλά μου θωπεύει το στέρνο
ὅταν ταξιδεύω μυστικά
σὲς συνηγήσεις του καταπέλαγου.

Αγαπῶ τα ἀσημίζοντα νερά τῆς θάλασσας
που με κοιτάζουν παράξενα
σαν τα θωρῶ

Στο ηλιοφῶς ἢ
Στο νύχτιο σκοτάδι.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΣΙΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΕ ΠΕΖΟ ΡΥΘΜΟ

ΤΟΣΑ ΒΙΒΛΙΑ

Πέρνεις και διαβάξεις ένα δυο τρία τέσσερα βιβλία κι ακόμα!
 Αλλά τα παρατάς στη μέση – χωρίς ενδιαφέρον· πολύ λίγα σε κερδίζουν
 κι άλλα αγωνίζεσαι με τον εαυτό σου, να συνεχίσεις να μη συνεχίσεις.
 Αν τα υπομείνεις ως το τέλος (άγνωστος ο χρόνος που θα χρειαστεί)
 είναι σαν να εξαφανίζεσαι σε πλήρες σκοτάδι. Το πολύ πολύ θ' απομείνουν
 κάποιες ανάλαφρες πινελιές – εικόνες κι αχνές εντυπώσεις.
 Σε λίγο δε θα ξέρεις να πεις αν διάβασες τα βιβλία αυτά ή και τι
 γράφανε – πόσες ώρες χαμένες τόσα βιβλία.

ΕΤΣΙ ΚΙ ΑΛΛΙΩΣ

Όσο κι αν το βράδυ πας να κοιμηθείς κι έχεις τις καλύτερες
 προθέσεις, τα όνειρα (πουλιά διαβατάρικα στον ουρανό μας) κρατάνε
 τόσο λίγο, το πρωί θα σηκωθείς έτσι κι αλλιώς, για να πας και
 να πονέσεις.

ΝΕΟΣ

Κι αν έμεινα πάντα νέος είναι γιατί τα χρόνια που πέρασαν
 αυτή μου κρατούσε συντροφιά κι ήταν, πάντα μαζί μου σ' όλες
 τις δύσκολες στιγμές. Ποτέ δε με πρόδωσε. Αντικατάστησε
 κι αυτήν ακόμα την τεράστια σκάλα του Ιακώβ. Οι άλλοι
 της έδωσαν διάφορα ονόματα, εγώ την είπα «τέχνη».

ΩΡΙΜΟΤΗΤΑ

Θα πρέπει πολύ να έχεις υποφέρει και να τα έχεις υπομείνει
 όλα για να είσαι πιστευτός στη γνώμη. Αν σε ρωτήσουν μη
 διστάσεις να πεις πόσων χρόνων είσαι.

ΤΟ ΝΕΡΟ

Της έδινε μεγάλη χαρά να ποτίζει μία-μία τις γλάστρες
 τα λουλούδια κι ακόμα περίσσιο νερό να στάζει απ' το μπαλκόνι.
 Τα λουλούδια αγάπη της και φροντίδα καθημερινή, τίποτε άλλο.
 Αλοίμονο αν μαραθούν κι αυτά σαν το χαμόγελο, σαν την καρδιά της
 που ξέχειλη κάποτε έσταξε (σαν το νερό απ' το μπαλκόνι).

ΠΟΛΥ ΨΗΛΑ

Εκεί που βρίσκονται οι μητέρες είναι πολύ ψηλά στον ουρανό
και δεν μπορούν να κατέβουν για να μας συναντήσουν.
Εμείς θα πρέπει να ανεβούμε – ποιος έχει τόση δύναμη για να τις
φτάσει.

Η ΣΚΑΛΑ

Η αγάπη σου για τη λευτεριά σ' ανέβασε πολύ ψηλά και ζεις
τώρα στα ύψη. Στο κάλεσμά μας μίας έριξες μια σκάλα κι ανεβαίνουμε
σκαλί το σκαλί να μικράνουμε την απόσταση που μας χωρίζει.
Δύσκολη κι επικινδύνη η ανάβαση όμως, τώρα κοντά σε σένα μπορούμε
να τραγουδάμε το ίδιο τραγούδι ευτυχισμένοι.

MIMΗΣ Κ. ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΣ ΘΕΟΣ

Στο πρώτο του ήλιου πάτημα
και φτέρνισμα, και κράτημα
η θάλασσα αλλάζει,
ο γλάρος, κι ο άνεμος ψυχρός,
μικρές γοργόνες, κι ο ουρανός
αχνοχαράζει.

Πάνω στην άμμο την παλιά
κορίτσι με χρυσά μαλλιά
φτιάχνει το κάστρο,
βλέπει να βγαίνει αστραφτερός
απ' το νερό ένας θεός
της νύχτας άστρο.

Παίρνει μια τρίαϊα, βροντά,
πέφτουν στη θάλασσα βουνά
ο κόσμος σειέται.
Μετά γελά, κι' όλη η δροσιά
δρόμο τραβά για τα ψηλά
κι αποκοιμείται.

ΧΡΥΣΤΑΛΛΑ Α. ΘΩΜΑ

ΤΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΑ

Τον είδε!!! Τον είδε – τον είδε – τον γνώρισε – τον γνώρισε – τον γνώρισε – Ήταν ο ίδιος... Όμως το λεωφορείο πέρασε με ταχύτητα. Δίπλα. Δεν στάθηκε στη στάση. Ήταν γεμάτο. Ωστόσο ξέμεινε για μια ακόμα φορά σε κάποια παρόμοια και ισχυρότατη εντύπωση που την κρατούσε· την διατηρούσε· την πίστευε για ευλογία· για φυλακτό ζωής και μοίρας.

Η στιγμή, το πρόσωπο, η ομοιότητα έγιναν και πάλι εδώ ένας ρυθμός καθημερινής επικοινωνίας. Αυτό είμαστε σε θέση να καταλογίσουμε για την ώρα μόνο και στατιστικά, στο Κ. οι δεύτερες και οι τρίτες πληροφορίες θα συγκεντρωθούν αργότερα και θα είναι ειλικρινείς και γνησιότατες πάνω στην εξακριβωσή μας.

Φυσικά και θα σταθούμε σ' αυτό το επίκαιρο – είναι – γεγονός που συνετάραξε – είναι η πολλοστή φορά – τον Κ και φυσικά θα πρέπει σύμφωνα με τις ηλεγμένες πια διαπιστώσεις, να τον δικαιολογήσουμε σχεδόν απόλυτα, γι' αυτήν την απροσδόκητη ταραχή και γι' αυτήν την τόσο ανθρώπινη – γιατί – ανησυχία που τον καταλαμβάνει απρόοπτα κάθε λίγο, ιδιαίτερα όταν βρίσκεται ενώπιος-ενώπιω με αυτά τα απίθανα σχήματα της ανθρώπινης κι εδώ ομοιότητας και τις διαδικασίες της προσωπικής παρατήρησης γύρω από τις ευαισθησίες· από τις στιγμιαίες φωτοσκιάσεις – για την ώρα μιλάμε – πάνω στις εικόνες της ίδιας αυτής ομοιότητας.

Ακόμα θα επιχειρήσουμε και μέσα στη παρούσα στιγμή να ερμηνεύσουμε το γιατί άρχισε αυτή η υπόθεση της επικοινωνίας με την φωνακλάδικη χρησιμοποίηση του τρίτου ενικού.

Τον είδε – ΤΟΝ ΓΝΩΡΙΣΕ κτλ. Σχετικά λοιπόν μ' αυτήν την παράθεση και τις απόψεις μας, πιστεύουμε ότι ο τρίτος ενικός όταν παρουσιάζεται για μέσο αναφοράς είναι περισσότερο εκφραστικός στην εκ βαθέων παρόρμηση είναι ουσιαστικός και γιατί όχι αρκετά αποτελεσματικός συγκριτικά με το πρώτο και δεύτερο ενικό, γιατί ο ένας είναι εξομολογητικός και δεν πείθει ενώ ο άλλος όταν, έχει μαζί του την αδιαφορία αλλά και την ουδετερότητα.

Αυτά είναι τα σημεία που χαρακτηρίζουν την απότομη συμπεριφορά και τις φωνές του Κ όταν – αυτός κι όχι άλλος – σήκωσε ψηλά-ψηλά όσο μπόρεσε, τα χέρια και φώναξε ένα όνομα ένα πρόσωπο κυρίως έναν άνθρωπο.

Ναι! για ένα άνθρωπο που ήταν χρόνια τώρα πεθαμένος που ήταν φίλος και γνωστός και που τον είχε θρηνησει παλαιότερα. Με τους οικείους και τους συγγενείς. Θα πρέπει λοιπόν να σταθούμε σ' αυτή την πληροφορία που σας αναφέραμε πιο πάνω. Ιδιαίτερα θα επιμείνουμε στο χρόνο του τώρα και του πριν. Θα προσέξουμε ακόμα και το θέμα της ομοιότητας γιατί αυτό βασικά θα μας οδηγήσει στα συγκεκριμένα συμπεράσματα που δεν επιδέχονται αμφιβολίες κι αντιρρήσεις όταν κι αν, τα πλησιάσουμε στους κανόνες της σωστής ενημέρωσης.

Έτσι έχουν τα γεγονότα που εξελίχθηκαν για μια ακόμα φορά – το υπογραμμίζουμε αυτό υπεύθυνα – τόσο επίκαιρα. Δηλαδή εδώ πρόκειται για την ώρα, την ημέρα και την καυτή υπόθεση της αποκλειστικής όμως αρμοδιότητας του Κ. Πρόσθετα είμαστε αναγκασμένοι να διευρύνουμε αυτή την προσωπική μας επισήμανση πάνω στην ηλικία των χρόνων του Κ. αφού αυτός ο αριθμός του πεπερασμένου βιογραφικού,

όταν σημαδεύει την Μοίρα του, είναι και η βάση για να βγάλουμε με κάθε δυνατή επιμέλεια, την ωφέλιμη και χρήσιμη σκέψη και λύση μ' αυτή την τόσο προβληματισμένη επιβεβαίωση, ίσως εκπορευόμενης άνωθεν, για τον Κ, που πίστευε τώρα ότι βρίσκεται μπροστά σε μια χαρισματική και πρωτοφανή εύνοια προς αυτόν, από κάποια υπεργίγνη ίσως συμμετοχή· ίσως συμπαράσταση και ίσως και γιατί όχι, ενθάρρυνση.

Αλλά θα παρακινήθουμε αμέσως όμως και στο να επισημάνουμε και την μέτρηση πάνω στην αναγκαιότητα του χρόνου αφού όλη η αναφορά μας στηρίζεται στη βάση αυτή και στις ευαισθησίες που αυτοπολλαπλασιάζονται όταν αυτή η ίδια η αναγκαιότητα του χρόνου, προσμετράει τα πολλά χρόνια στο δηλαδή της επικείμενης εξήγησης που είναι η παρακάτω σκέψη.

Στο περιεχόμενο λοιπόν αυτής της παράδοξης επικοινωνίας μας ο Κ συναντήθηκε κι αυτό συνεχίζεται ακόμα – και σε δηλωμένα από ποιόν – τακτικά διαστήματα με πρόσωπα που τα γνώριζε ότι είχαν πεθάνει παλαιότερα. Ίσως και για ορισμένα από αυτά να τα είχε θρηνήσει εκ βάθους καρδιάς. Και ένας θάνατος σημαίνει πάντα για τον συνάνθρωπο την απόλυτη, την πλήρη και την τελειωτική εξαφάνιση από το μέγα και στοργικό πρόσωπο της γης.

Γνωστά και τετριμένα τα λόγια και οι διαπιστώσεις κυρίως για τον Κ που αισθάνεται να ακολουθεί πειθήνια ένα φοβερό μυστικό αλλά δεν έχει πάρεμ για την ώρα, καμία ευνοϊκή και χρήσιμη για την υπόθεσή μας εξήγηση. Κάποιο και ένα θετικό μήνυμα, έτσι για να δικαιολογήσει αυτά τα τρελλά ίσως επιφωνήματα και ιδιαίτερα κι αυτά τα χέρια του που ψηλώνουν τόσο ανεξάρτητα και μακριά από αυτόν, στην επίκαιρη, την απρόοπτη, την όχι παραδεχτή στη λογική της στιγμής, όταν έβγαине μπροστά του η φοβερή λεπτομέρεια της ομοιότητας· όμως τώρα τελευταία πέρα από την περίσταση της επιβαλλόμενης ερμηνείας και γύρω από το αδυσώπητο ερώτημα, γιατί να συμβαίνουν τα τρομερά γεγονότα μόνο σ' αυτόν, κι όχι σε κανένα άλλον συνάνθρωπο, ο Κ αρχίζει να ξεδιαλύνει τα μυστικά που του προβάλλουν όταν ξεχωρίζει· αισθάνεται επιτέλους κατανοεί αυτήν την αποκάλυψη. Ακόμα ήρθε και η κατάλληλη ευκαιρία ν' απασχοληθούμε με αρκετή όμως προσοχή πάνω στο σύνδρομο της μνήμης όταν παρουσιάζεται – ίσως δαιμονικά – στις διαφάνειες της συγκεκριμένης ομοιότητας.

Έτσι ενώ ο χρόνος – σύμφωνα με την μοίρα – διαπραγματεύεται την διάρκεια με την αμέσως επόμενη στιγμή, βρίσκουμε όλοι μας – μάτια και πρόσωπο – το θείο δώρο της μνήμης να στήνει δίπλα, πιο έπειτα να προβάλλει στις ματιές μας, πιο έπειτα να προβάλλει στις ματιές μας, πιο έπειτα να ζωγραφίζει στις φυσιογνωμίες μας, την άνθηση κάποιας χαρισματικής λαχτάρας και μιας αναπόλησης που αναποδογυρίζει συνέχεια αλλά και που επαναφέρει δαιμονικά και πάλι την μυστηριακή τάξη της ομοιότητας και της τεμαχισμένης – αν γίνεται – λεπτομέρειας.

Αυτός ο υπαρξιακός διαχωρισμός που ισούται πάντα με την ελεύθερη στιγμή της προχωρημένης και βεβαιωμένης από ληξιαρχικές σφραγίδες – αλοιμόνο – της μεγάλης ηλικίας του Κ. Θα μας υπογραμμίσει το σημείο αυτό, γιατί αν δεν κατανοήσουμε αριθμούς και ταυτότητες τότε ασφαλώς και δεν θα πιστέψουμε τον Κ για τις συγκεκριμένες εμπειρίες· τις παρατηρήσεις και τις βασανιστικές μνήμες· κι όλη αυτή η παράθεση είναι και η ατομική διαφάνεια του ευλογημένου Κ όταν κατόρθωνε να συνδυάζει πρακτικά και σύμφωνα με τους αυστηρούς και καθιερωμένους κανόνες της λογικής, τις ιχνογραφίες των προσώπων· τον μέγιστο θάνατο και την μυστηριακή αποκάλυψη κάποιας δυ-

σεύρετης στιγμής· κάποιας καινούργιας παρουσίας. Ακόμα όλοι μας – κι εσείς – μετράμε με δέος και την πρωτοφανή ίσως – παλιδρόμηση της μνήμης που έρχεται καταφτάνει για να εκμεταλλευθεί κάθε προσφορά από το χρόνο, την τύχη και από το παραμιλητό του Κ μ' ένα αγιότατο εμπόλμο όμως τρόπο παραίσθησης. Η μνήμη του Κ και για τον Κ. αυτό είναι το παιγνίδι που μας έχει σαστίσει κυριολεκτικά και γιατί όχι, μας έχει πανικοβάσει μ' αυτές τις – ας το πούμε κι έτσι – χαρισματικές παλιδρομήσεις της μνήμης που είναι ίσως και σημείο μέγα Κάποιας διατεταγμένης άνωθεν αποστολής. Και ο Κ. – ας το φαντασθούμε κι αυτό – είναι ένας κοινός θνητός· ένας γηρασμένος πια συνάνθρωπος που τον γνωρίζουμε αρκετά, άσχετα, αν πεζοπορεί μέσα στις χρωματικές ευαισθησίες του φεγγαριού και της νύχτας, κι άσχετα πάλι, αν βηματίζει μέσα στους λαμπρούς και κοσμοπληθείς δρόμους του μεσημεριού. Ωστόσο κι αυτός ο τόσο παράξενος πανικός που μας καταλαμβάνει ύστερα από την απόλυτη αίσθηση της ομοιότητας και τις θορυβώδεις εκδηλώσεις του Κ παραμένει βασικά η αποκάλυψη για τα πρόσωπα του θανάτου. Μια ταξινόμηση η οποία πριν γίνει ακόμα σειρά γεγονότων, έχει αποσπάσει – ναι βίαια – το αγωνιστικό άριστα από το σύνθηρες ανθρώπινο πεπρωμένο του ευλογημένου φίλου μας.

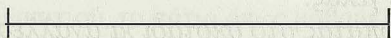
Κι έρχονται και πολλαπλασιάζονται οι ομοιότητες και αυτοπολλαπλασιάζονται οι μνήμες. Κι έχουν ευαισθησίες και τα δύο πάνω στην απλή – έστω – εξιστόρηση για το πότε έγινε αυτό, κι εκείνο. Ο χρόνος, η στιγμή και η λεπτομέρεια να δείχνουν κάτω από την σκληρότητα της εξήγησης ένα γιασεμί από τα μάτια του Κ.

Βλέπει -βλέπουμε- το όμοια, να αυτοσχεδιάζουν. Διακρίνει -διακρίνουμε- τα πρόσωπα να βαπτίζονται στις μάσκες κάποιας αγιότατης κατασκευής και ζωντανεύει σύμπασα η πλάση για τον Κ, ενώ το πλήθος – δηλαδή εμείς εσείς – αρχίζει και πιστεύει σ' αυτές τις παράνομες αγιότητες που φωτοσκιάζονται από ένα δυσεύρετο πεμφιλημένο όμως παρελθόν.

Κι ο Κ βρίσκεται μπροστά και μέσα στη θέαση και αναζητεί την ιεροσύνη της ομοιότητας σύμφωνα, πιθανότατα· και ίσως συμμορφούμενος με τους κανόνες μιας μυστικής εντολής.

Μικρός άγιος αυτός, ασπάζεται το δωρούμενο πάθος της απελπισίας των πάντων που το μεταφράζουμε, το εξηγούμε και το επισημαίνουμε ότι για τον Κ ιδιαίτερα είναι τα μικρά αναστάσιμα. Τον είδε! Τον είδε! τον γνώρισε... όμως μόνο αυτός.

ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

HOMO HOMINI LUBUS

Ήρθες στο φως και βρήκες σκοτάδι.
 Σου γέμισαν το κεφάλι μ' ελπίδες
 και λόγια και βρήκες τη φρίκη.
 Πλάστηκες κατ' εικόνα
 και βρίζεις τον πλάστη.
 Σ' έστησαν πάν' απ' όλα
 και μπήκες κάτω απ' όλους.
 Κουρασμένε, μικρέ ταξιδιώτη.

Απλώνεις το χέρι ν' αδράξεις
 τα είδωλα και πιάνεις το τίποτε.
 Στρέφεις τα μάτια να δεις τα είδωλα
 και βλέπεις την άβυσσο.
 Τρέχεις να φτάσεις το αύριο
 και χάνεις τὸ τώρα.
 Ψάχνεις να δεις τον εαυτό σου
 μέσα από σπασμένο καθρέφτη
 και δεν ξεχωρίζεις το είναι σου
 κι εκλέγεις κατά προτίμηση.

Αγωνιάς, ασθμαίνοντας, τρέχεις
 και δεν προφτάνεις να κάνεις όνειρα.
 Έγινες ένα με τα όνειρα
 περπατώντας στὸν αέρα,
 στα σύννεφα, ουρανοβάμων,
 κενός αερολόγος κι ασυλλόγιστος.
 Μιλάς με τη γλώσσα άλλων,
 σκέφτεσαι με το μυαλό άλλων
 και τρέχεις με ξύλινο ποδάρι
 να φτάσεις το τίποτε.

Βηματίζεις ασθμαίνοντας.
 Κραυγάζεις αγνοώντας.
 Άγεσαι σαν ελεύθερος και
 πειθαρχείς δουλικά.
 Απειλείς και δουλώνεσαι.
 Υπηρετείς αυτό που μισείς
 και γελάς.

Περπατάς στο σκοτάδι κι αγάλλεσαι.
 Προβληματίζεσαι χωρίς προβλήματα,
 δυστυχισμένε μικρέ ουραγέ,
 πούχες την τύχη ν' αγνοείς τη δυστυχία σου.

Η ΣΟΛΩΜΟΝΙΤΖΗ

—Πες μου γιε μου. Που εν το σπίτι της Γαρουφύλλης της μάϊσσας;

Έμεινα απορημένος και την κοίταζα. Στην περιοχή του σπιτιού μας, εκεί που παίζαμε δεν υπήρχε καμιά Γαρουφύλλη και πολύ περισσότερο καμιά μάγισσα. Γιατί αν υπήρχε, τότε, οπωσδήποτε έπρεπε, εμείς τα παιδιά της γειτονιάς μας να την ξέραμε.

—Όϊ θκεια εν έσειε δαμαί καμιά μάϊσσα.

—Άτε γιε μου, πε μου. Αφού εστείλαν με τζαι είπαν μου πως εν δαμαί το σπίτι της. Έβρε μου το να χαρείς, τζαι πρέπει να της πάρω την κορούαν να της φκάλει τον φρόν της.

Προσπαθήσαμε να συνεννοηθούμε με τα άλλα παιδιά που παίζαμε για να ανακαλύψουμε ποια μπορούσε να ήταν η μάγισσα της γειτονιάς αλλά άδικα. Τελικά φάνηκε πως δεν συμφωνούσαμε για το πρόσωπο της πιθανής μάγισσας και πως τούτη η διαφωνία μας είχε επιπτώσεις στις ποδοσφαιρικές μας επιδόσεις, αφού ελλείψει γηπέδου οι ποδοσφαιρικές μας συναντήσεις γινόντουσαν στο δρόμο έξω από τα σπίτια μας. Φυσικά κάθε φορά διαλέγαμε και άλλο δρόμο για τις ποδοσφαιρικές μας επιδόσεις αφού πάντοτε όπου και να πηγαίναμε μας έδιωχναν οι γείτονες γιατί τους ενοχλούσαμε. Εξάλλου έπρεπε να τελειώσουμε το ποδόσφαιρό μας όσο γινότανε πιο γρήγορα, και εν πάσει περιπτώσει προτού γυρίσουν οι πατεράδες μας από τις δουλειές τους και μας βρουν γιατί τότε είχαμε να αντιμετωπίσουμε τις φωνές τους για τη ζημιά που κάναμε στα παπούτσια μας και στα παράθυρα των γειτονικών σπιτιών.

Αφού λοιπόν, δεν μπορούσαμε να συμφωνήσουμε για τη μάγισσα αποφασίσαμε να πάρω εγώ τη θκειούλα στο σπίτι της ράφταινάς μας της Ερυφίλλης, που το όνομά της είχε κάποια ηχητική συγγένεια με το όνομα Γαρουφύλλη που μας είχε πει η θκειούλλα. Και τούτο παρόλον ότι ξέραμε πως κάθε άλλο παρά μάγισσα ήταν η κυρία Ερυφίλλη η ράφταινα. Αλλά είπαμε το ποδόσφαιρό μας έπρεπε να συνεχιστεί.

—Έλα θκειούλλα να σε πάρω να δούμε αν εν τούτη η μάϊσσα που θέλεις.

—Νάσιεις γιε μου τα σίίλλια καλά άτε έπαρμε να δούμεν.

Μπροστά λοιπόν εγώ πίσω η θκειούλλα και πιο πίσω η μικρή με τον «φρόν» ξεκινήσαμε για το σπίτι της κυρίας Ερυφίλλης.

Τούτο το σπίτι δεν ήταν μακρú. Ήταν χωμένο κάπου σε ένα στενό κοντά στα διηγορικά γραφεία. Είχε επέξω μια παλιά σκαλιστή εξώπορτα απομεινάρι, ποιος ξέρει, ποιων πλούσιων ιδιοκτητών, μετά ένα μακρú διάδρομο γεμάτο δεξιά και αριστερά με γλάστρες, τενεκέδες τενεκεδάκια, και άλλα αντικείμενα, μέχρι και δυο δοχεία νυκτός, γεμάτα χύμα και φυτεμένα με του κόσμου τα μυριστικά λουλούδια. Είχε φούλια, γασεμιά, τριανταφυλιές, λουβανούδες, βασιλικούς, δάλειες, και άλλα πολλά που η κυρία Ερυφίλλη τα μεγάλωνε και τα πουλούσε. Μετά τον διάδρομο κατέβαινες τρία σκαλιά για να μπεις στην αυλή του σπιτιού, το πάτιο όπως μάθαμε να το λέμε σήμερα. Όμως τούτη η αυλή ήταν πραγματικό πάτιο, γεμάτη λουλούδια, δέντρα, θάμνους και με ένα λάκκο με νερό στη μέση. Κοντά στο λάκκο φύτρωνε ένα θεόρατο κλήμα φορτωμένο με μικρά τσαμπιά σταφύλια που πολλά υπόσχονταν για τον ερχόμενο Σεπτέμβρη. Ακόμη είχε ένα αγιόκλημα και δίπλα του φύτρωνε όλο μεγαλοπρέπεια το γνωστό στην Κύπρο

φυτό με το όνομα στεφανωτή. Τελευταία θα πρέπει να αναφέρω και μερικές μπανανιές φορτωμένες με μπανάνες που έδιναν ένα τόνο εξωτικό στον κήπο. Οι μπανάνες με ενδιέφεραν εμένα περισσότερο γιατί τις είχα αρκετές μέχρι τότε φορές γευτεί. Μέρα μεσημέρι και ο ήλιος δεν μπορούσε να περάσει μέσα από τα φύλλα και τα κλαδιά των δένδρων και των άλλων φυτών. Το μέρος ήταν πάντοτε δροσερό. Νερό, βλέπετε, δέντρα, υγρασία και όλα αυτά να περιτριγυρίζονται από πλινθόκτιστα σπίτια.

Γύρω από τον κήπο ήταν τα δωμάτια του σπιτιού που όμως μπροστά τους είχαν πετρόχτιστες καμάρες στρωμένες με μάρμαρο φερμένο από τα βουνά της Πάφου.

Κάτω από μια καμάρα καθόταν η κυρία Ερυφίλλη με την κόρη της τη Γεωργία και έραβαν. Μόλις με είδαν με καλωσόρισαν και με ρώτησαν αν με έστειλε η μάνα μου να πάρω τα ρούχα που της έραβαν.

— Όμως ήρτες γλήορα. Εμείς είπαμε Τετάρτη στη μητέρα σου, και εννοούσαμε το απόγευμα.

— Ότι θκεια Ερυφίλλη, δεν ήλθα για τα ρούχα. Τούτη η γυναίκα ψάχνει για τη Γαρουφύλλη τη μά'ισσα και παρόλον ότι ξέρουμε πως δεν είσαι μάγισσα, τη φέραμε σε σένα μια και το δικό σου όνομα μοιάζει αρκετά με το Γαρουφύλλη.

— Ευχαριστώ, γιε μου. Καλά έκανε και τους έφερες, είναι εμένα που θέλουν.

Και γυρίζοντας προς τις δυο γυναίκες:

— Καλωσορίσατε, κάτσετε να σας προσφέρω κανένα δροσιστικό, θα πρέπει να είσαστε κουρασμένες. Από πού είσαστε, ποιος σας έστειλε κοντά μου;

— Έτο είμασταν που την Ίνια τ'ζαι έστειλεν μας κοντά σου η Αναστού του Γλήορη. Τούτη λαλεί μεσ' στο χωρκόν πως ήρτεν κοντά σου τ'ζ έγιανές την που ούλλους του φόους που είσιεν. Έτσι ύστερα που εδάκασεν την κορούαν ο σιήλλος του Γαιρηπήλλα τ'ζαι εν ημπόρεν να τ'ζοιμηθεί που τον φον της είπαμεν να τη φέρουμε κοντά σου πέρκιμον τη γιάνεις.

Έτσι ανακάλυφα και εγώ μιαν άλλην τέχνην, εκτός από την καλή ραπτική που ήξερε η κυρία Ερυφίλλη, τη μαγική. Ζήτησα λοιπόν την άδεια να μείνω να παρακολουθήσω τη διαδικασία των μαγικών, και φυσικά την πήρα.

Για να βγει ο φός κάποιου έπρεπε να υπάρχουν και τα αναγκαία υλικά. Σκάγια, φωτιά, μια λεκάνη με νερό, ένα μικρό τηγάνι για να λειώσουν μέσα τα σκάγια και φυσικά ο ειδικός άνθρωπος που είχε τη Σολωμονιτζιήν για να διαβάσει από μέσα τις κατάλληλες ευχές ώστε να πραγματοποιηθούν τα μάγια, να ξερκιστεί δηλαδή το κακόν και να βγει ο φός του αρρώστου.

Πήρε λοιπόν η κυρία Ερυφίλλη τα σκάγια τα έβαλε μέσα στο ταψί και αφού τα έβαλε πάνω στα κάρβουνα άρχισε να διαβάσει διάφορες ευχές από τις οποίες εγώ δεν καταλάβαινα απολύτως τίποτα. Σταύρωνε και ξανασταύρωνε το τηγάνι με τα σκάγια άνοιγε το βιβλίο που κρατούσε, προφανώς τη Σολωμονιτζιή, και εύρισκε μέσα τις κατάλληλες ευχές. Τις διάβαζε με μια σιγανή τραγουδιστή φωνή και συνόδευε το διάβασμά της με αρκετά φτυσίματα για να διώξει φαίνεται τα κακά πνεύματα. Η θκειούλλα με την κόρη της κοίταζαν εκστατικές τις διάφορες φάσεις των μαγικών και συνέχεια σχολίαζε η μάνα στην κόρην.

— Είδες μάνα μου, είσιεν δίκαιον η Αναστού του Γλήορη. Τώρα τζαι ενά γιάνεις. Αφού λοιπόν έλιωσαν τα σκάγια μέσα στο τηγάκι και αφού είπε τα διάφορα διαβάσματα από τη Σολωμονιτζιήν πήρε η κυρία Ερυφίλλη το τηγάκι και με μια, άνευ προηγουμένου μεγαλοπρέπεια, έρριξε το περιεχόμενό του μέσα στη λεκάνη με το νερό, διαβάζοντας φυσικά τα απαραίτητα ξόρκια.

Το καλάιν από τα σκάγια έπηξε μόλις ήλθε σε επαφή με το νερό και πήρε διάφορα σχήματα. Αμέσως έσκυψαν πάνω στη λεκάνη η θκειούλλα και η Ερυφίλλη και άρχισαν να προσπαθούν να δουν ποιο σχήμα έγινε, οπότε ακούστηκε δυνατή η φωνή της θκειούλλας.

— Εν τέλεια ο ίδιος ο σιύλλος του Τσιρηπίλλα, ακόμα τζιη βούλλα η μαύρη πάνω στην κκελλέν του φαίνεται.

Έσκυψα πάνω στη λεκάνη, όλος περιέργεια να δω και εγώ το σιύλλο του Τσιρηπίλλα αλλά είτε γιατί δεν τον ήξερα είτε γιατί δεν είχα αρκετή πίστη στις μαγικές ικανότητες της κυρίας Ερυφίλλης δεν κατάφερα να δω ούτε το σκύλλο ούτε και, πολύ περισσότερο, τη μαύρη βούλλα πάνω στην κεφαλή του.

Φαίνεται πως και η μικρή με τον φόον είχε αρκετή δυσκολία στο να δει το σιύλλο του Τσιρηπίλλα αλλά στο τέλος με την καθοδήγηση της μάνας της και της κυρίας Ερυφίλλης μπόρεσε να τον δει αρκετά καθαρά.

Μετά από όλα αυτά τα τελετουργικά και αφού θεωρήθηκε σαν δεδομένο πως ο φόος του μωρού εφκήκε μια και ο σιύλλος φάνηκε ολοκάθαρος μέσα στη λεκάνη με το νερό, άρχισε η κυρία Ερυφίλλη να ρωτά τη θκειούλλα γιατί και πως δάγκασε ο σκύλλος την κόρη της, αν προηγουμένως είχε το μωρό από φόον τους σκύλλους και άλλα πολλά. Έκανε δηλαδή μια κανονική ανάλυση των λόγων, των αιτίων και των γεγονότων που είχαν προκαλέσει τη φοβία αυτή στη μικρή. Έτσι μπόρεσε να φτάσει σε κάποιιο συμπέρασμα και να υποδείξει τρόπους θεραπείας του κακού.

Τότε που παρακολουθούσα αυτά τα πράγματα δεν ήμουν σε θέση να καταλάβω γιατί έκανε όλες αυτές τις ερωτήσεις και σε τί απέβλεπαν. Πίστευα πως αφού βγήκε ο σκύλλος μέσα στην κούππα με το νερό το πράγμα είχε τελειώσει και ο φόος του μωρού είχε βγει.

Μετά ένα περίπου μήνα και ενώ παίζαμε στο δρόμο κατέπλευσε άλλος χωρικός από την Ίννια φορτωμένος με δυο κότες και μια μπουκάλα κρασί και ζητούσε και πάλιν την Ερυφίλλη τη μάϊσσα. Τον πήρα στο σπίτι της όπου και έμαθα πως τις κότες και το κρασί τα έστειλε η θκειούλλα κανίσση στη μάϊσσα γιατί ο φόος του μωρού «σιοινί ήταν τζιαι εκόπηκεν».

Τα δυο αυτά γεγονότα μαζί με τις συνεχείς επισκέψεις χωρικών στο σπίτι της Ερυφίλλης είχαν προκαλέσει το θαυμασμό όλων των παιδιών της γειτονιάς που είχαμε μετατραπεί σε κράχτες των μαγικών ικανοτήτων της Ερυφίλλης.

Μετά από αρκετά χρόνια όταν πια είχαν μεγαλώσει και υποτίθεται πως «έκοψεν ο νους μου» ζήτησα από την κυρία Ερυφίλλη να μου δείξει τη Σολωμονιτζιή που τόσα θαύματα μπορούσε να κάνει, υποσχέθηκα μάλιστα πως δε θα έλεγα οτιδήποτε σε κανένα από όσα θαυμάσια επρόκειτο να δω.

Η αντίδραση της κυρίας Ερυφίλλης στις παρακλήσεις μου με παραξένεψε και πιστεύω πως πιθανόν να παραξενέψει και σένα, αγαπητέ αναγνώστη, αν είσαι αρκετά αφελής ώστε να πιστεύεις στα μάγια και τις μαγείες ακόμη.

—Ρε Γλαύκο, μου είπε μα είσαι με το νου που γεννήθηκες; Πίστεψες και συ πως έχω κανένα μαγικό βιβλίο και πως κάνω μάγια;

— Ναι, πίστεψα. Αφού σε είδα που διάβαζες από μέσα και είδα πόσους και πόσους γιάτρες με τα μαγικά σου.

— Άκου, γιε μου, να σου εξηγήσω, όμως πρώτα κοίταξε το βιβλίο αυτό. Το βλέπεις; Διάβασε τώρα τι γράφει απέξω. Ελληνολατινικό λεξικό.

— Το είδα πως είναι λεξικό. Όμως τι σχέση μπορεί να έχει αυτό με τα μαγικά και τη Σολωμονιτζιήν;

— Έχει και παραέχει σχέση. Τα μαγικά μου είναι από το βιβλίο αυτό που τα διαβάζω. Από το Ελληνολατινικό λεξικό. Ούτε Σολωμονιτζιήν έχω ούτε ξέρω τι είναι ούτε και πιστεύω πως έχει κανένας τέτοιο πράγμα.

— Τότε πως τα καταφέρνεις και γιαιτρεύεις, στις περισσότερες τουλάχιστο φορές, όσους έρχονται κοντά σου;

— Οι περισσότεροι που έρχονται δεν έχουν πραγματική αρρώστεια. Πάσχουν είτε με τα νεύρα τους είτε έχουν προβλήματα, πως να το πούμε ψυχολογικά. Εγώ, με βλέπεις πόσο γρήγα είμαι, πιθανόν να ξέρεις πόσα πέρασα στη ζωή μου, έχω όπως αντιλαμβάνεσαι μια πολύ καλή πείρα της ζωής. Μπορώ λοιπόν να καταλάβω τι έχουν ή τι θέλουν οι άνθρωποι αυτοί ή τι περιμένουν τέλος πάντων, απ' τη ζωή. Κάθομαι, τους ακούω υπομονετικά, τους αφήνω να μου πουν όσα έχουν μέσα τους και τα καταπιέζουν γιατί φοβούνται να τα πουν ή γιατί δεν έχουν σε ποιον να τα πουν. Απλώς και μόνο το ότι βρήκαν κάποιον να τους ακούσει αποτελεί την αρχή της θεραπείας τους. Στη συνέχεια μιλάω μαζί τους, τους συμβουλεύω και όλο και κάποια λύση θα βρούμε. Τελευταία τους διαβάζω και από τη «Σολωμονιτζιή», το Ελληνολατινικό λεξικό δηλαδή, και έτσι έγινα μάγισσα.

Μόλις μου είπε αυτά τα πράγματα η κυρία Ερφυίλλη μ' έπιασε ένα πολύ δυνατό νευρικό γέλιο, το οποίο και δεν μπορούσα να σταματήσω για αρκετή ώρα. Με κοίταξε απορημένα και δεν ήξερε τι έπαθα. Μα τι έπαθες, γιε μου, και γελάς τόσο, μήπως είπα κάτι αστείο;

— Όχι εσύ δεν είπες οτιδήποτε το αστείο. Απλούστατα αυτή η ιστορία με τη Σολωμονιτζιή μου θύμισε κάτι που όταν σου το πω σίγουρα θα γελάσεις και συ.

— Λοιπόν ακούω.

— Θυμάσαι πριν πολλά χρόνια, όταν ακόμη ήμουν μαθητής στο δημοτικό σχολείο και ήλθα μια μέρα στο σπίτι σου και σου έφερα δυο γυναίκες μάνα και κόρη για να βγάλεις το φόνον της μικρής;

— Που να θυμούμαι, γιέ μου ήλθαν τόσοι πολλοί για το φόνον τους.

— Λοιπόν, εγώ πίστεψα πως πράγματι είχες τη Σολωμονιτζιή και πως χάρι σ' αυτήν γιάτρευες τον κόσμο. Έτσι το είπα στους φίλους μου και αποφασίσαμε να σου κλέψουμε το βιβλίο και να αρχίσουμε εμείς να κάνουμε μάγια να γιαιτρεύουμε τον κόσμο και να βγάζουμε και λεφτά. Κάναμε λοιπόν συμβούλια και διαβούλια για 'το πως θα μπούμε στο σπίτι σου να πάρουμε τη Σολωμονιτζιή. Ξαναδιαβάσαμε τα αστυνομικά περιοδικά της εποχής μας για να βρούμε τρόπους και πρότυπα κλοπών, τη «μάσκα» το

«μυστήριο» κλπ. Μας άρεσε και πάλιν ο Αρσέν Λουπέν και ο Άγιος. Μια μέρα λοιπόν που έλειπες από το σπίτι και συ και η κόρη σου, πήδησε ο Κωστάκης από το μαντρότοιχο μπήκε στην αυλή. Από κει προχώρησε στο σπίτι έψαξε, έψαξε μα δεν βρήκε τίποτε απολύτως εκτός από ένα μεγάλο λεξικό, αυτό εδώ, το πήρε και το έφερε. Εμείς τον κατσαδιάσαμε και τον στείλαμε να το βάλει στη θέση του.

—Α γιε μου, τώρα καταλαβαίνω γιατί γελούσες. Ψάχνατε για τη Σολωμονιτζιή και τέτοιο πράγμα δεν υπήρχε, και σας έφερε το λεξικό που με βοηθούσε πράγματι στις «μαγείες» μου. Όμως όπως θα κατάλαβες ήδη στις δικές μου «μαγείες» πρώτο ρόλο παίζει η γνώση του ανθρώπου, στις μαγείες των άλλων βασιική προϋπόθεση είναι η ανθρώπινη αφέλεια αν όχι η βλακεία.

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

ROBIN SKELTON

ΤΟ ΣΙΔΕΡΕΝΙΟ ΣΤΕΜΜΑ

*Χειμώνας, μές στο στέμμα του τὸ σιδερένιο
τοῦ ἀνθρώπου ἐπωαζει τὸ σκοτάδι,
ἐνῶ τὰ δέρματα τοῦ πάγου
ἐρποῦν ἀπάνω στὴ βαθειὰ πληγὴ τῆς λίμνης·
ἔχει γυρίσει μακρυνὰ τὸ πρόσωπό του*

*ἀπὸ τὸ βάσανο. Τὰ χέρια τὰ τυφλὰ
τῶν δέντρων εἶναι ἄκαμπτα – σὰν τὸ σταυρὸ .
Ὁ πεινασμένος στρουθὸς μές στοῦ χιόνι
πέφτει καὶ δὲ μπορεῖ νὰ σηκωθεῖ.*

*Καὶ τὸ ψωμί 'ναι πέτρα. Πίνω ἀπ' τὰ μάτια του
ποῦ βρίσκουν ἓνα κρῦο πιο πέρα ἀπὸ τὸ κρῦο·
ἡ ὑπακοὴ κινεῖται. Κι ἓνα ἀγκάθι παγωμένο
αἰμορραγεῖ μέσα στοῦ κόσμου τὴν ἀσπράδα.*

Μετάφραση. Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

(6ο Πανελλήνιο Συνέδριο Λυκείων των Ελληνίδων,
Καβάλα 9-12 Σεπτεμβρίου 1993)

Συνήλθε στην Καβάλα (9-12 Σεπτεμβρίου 1993) το 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο Λυκείων των Ελληνίδων, με θέμα: «Λαϊκός πολιτισμός και παράδοση, πολύτιμος εθνικός θησαυρός για το μέλλον». Το Συνέδριο διοργανώθηκε από το δραστήριο Λ.Ε. Καβάλας, του οποίου η οργανωτική επιτροπή, υπό την προεδρία της κ. Καίτης Κουφογιάννη, επέτυχε ολοκληρωτικά, διοργανώνοντας ένα Συνέδριο άψογο και παραδοσιακά σημαντικό. Στο Συνέδριο παρουσίασαν εισηγήσεις η κ. Ελένη Γλύκατζη-Αρβελέρ, ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Γρ. Κωσταράς, ο κ. Φίλ. Σωτηρόπουλος, πρόεδρος Τ.Ε.Ι. Καβάλας, οι λέκτορες του Δ.Π.Θ. κ. Ευστ. Κεκριδής, Εμμ. Βαρβούνης και Ευάγγ. Αυδίκος, καθώς και οι κ. Βύρων Πολύδωρας, Αναστάσιος Κωστόπουλος, Χαράλαμπος Λαλένης και Ηλίας Κουτσούκος. Ιδιαίτερως σημαντική ήταν η παρουσία των Μαρ. Σκόπα και Ανθ. Γούδα, που εκπροσώπησαν την Βορειοηπειρωτική Οργάνωση Γυναικών «Η Τζαβέλανα».

Στα πλαίσια του Συνεδρίου εγκαινιάστηκε έκθεση με κειμήλια του Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα, έγινε ξενάγηση στους Φιλίππους, παρέλαση ομάδων των Λ.Ε. Μακεδονίας και Θράκης, με παραδοσιακές ενδυμασίες, στους δρόμους της πόλης και ειδική εκδήλωση με χορούς από τη Μακεδονία και τη Θράκη, στο στάδιο της πόλης. Επίσης, μετά το Συνέδριο, οι Συνεδριοί επισκέφθηκαν τη Θάσο, τις Σέρρες, τη Δράμα και την Ξάνθη (13-14 Σεπτεμβρίου). Το επόμενο Πανελλήνιο Συνέδριο των Λυκείων αποφασίστηκε να πραγματοποιηθεί μετά από δύο χρόνια, στο Ηράκλειο της Κρήτης.

Το μεγάλο ενδιαφέρον του Συνεδρίου έγκειται στην επαφή των Ελληνίδων με τα θέματα και τα προβλήματα του παραδοσιακού μας πολιτισμού, η οποία πραγματοποιείται συστηματικά εδώ και πολλές δεκαετίες από το Λύκειο των Ελληνίδων, με τα 48 παραρτήματά του μέσα στην Ελλάδα και τα 15 αντίστοιχα τμήματα του εξωτερικού, τα οποία αποσκοπούν να καλύψουν όλες τις περιοχές όπου υπάρχει Ελληνισμός. Ο προβληματισμός και η ενημέρωση για τα σύγχρονα δεδομένα της έρευνας δίνουν στα μέλη του Λ.Ε. την απαραίτητη βάση γνώσεων και στοιχείων για να επιτύχουν στην παραδοσιακά αναγκαία και χρήσιμη αποστολή τους· και η αποστολή αυτή είναι διπλή, καθώς και έχουν δραστηριοποιηθεί στον τομέα της συλλογής και αναβίωσης παραδοσιακών αντικειμένων και μορφών, αλλά και ως γυναίκες μπορούν να μεταβιβάσουν τις παραδοσιακές αξίες στα παιδιά τους, συμβάλλοντας έτσι στην διατήρηση της ελληνικής λαϊκής παράδοσης.

Αν μάλιστα τα κατά τόπους Λ.Ε. αποκολληθούν από την ενασχόληση μόνο με παραδοσιακές ενδυμασίες και χορούς, δίνοντας περισσότερη προσοχή και στα υπόλοιπα στοιχεία που απαρτίζουν τον παραδοσιακό μας πολιτισμό, το όφελος θα είναι πολλαπλό και τα Λ.Ε. θα ανταποκριθούν στα αιτήματα και τις ανάγκες των καιρών. Η οργάνωση των Λυκείων και η ανταπόκρισή τους σε ευρύτερα λαϊκά στρώματα μπορεί να τα καταστήσει κβωτούς διατήρησης της παράδοσης, αρκεί να στρατευθούν προς την επίτευξη του σκοπού αυτού. Στις σημερινές δύσκολες συνθήκες, με την απειλή της ισοπεδωτικής πολιτιστικής Ευρωπαϊκής ενοποίησης, με

τους κινδύνους των πολλαπλών αφομοιώσεων και των πολιτιστικών ομοιομορφιών, η γνώση και η ευαισθητοποίηση για κάθε τι παραδοσιακό μπορεί να αποβεί καθοριστικά σωτήρια για τις παραπαίουσες πολιτιστικές και ηθικές μας αξίες. Στον αγώνα αυτό η στράτευση των Λ.Ε., σε τοπικό αλλά και πανελλήνιο επίπεδο, θα είναι πραγματικό έργο, αντάξιο της παραδόσεως της Καλλιρόης Παρέν και της Αγγελικής Χατζημιχάλη, το όραμα των οποίων κληρονόμησαν και διαχειρίζονται οι σημερινές Λυκειάδες.

Πρόκειται για μια εσωτερική παράδοση του Λ.Ε., η οποία πρέπει να γίνει σεβαστή και να ακολουθηθεί σήμερα, για να ανταποκριθεί το Λ.Ε. στα κρίσιμα πολιτιστικά και εθνικά αιτήματα των καιρών. Την έννοια μιας τέτοιας ανταπόκρισης άλλωστε είχε και η ριζοσπαστική για την εποχή της παρέμβαση της Καλλιρόης Παρέν, η οποία οδήγησε στην ίδρυση των Λυκείων των Ελληνίδων, το 1911. Προς την κατεύθυνση μιας τέτοιας πρακτικής αντιμετώπισης και εφαρμογής των δεδομένων της παράδοσης πρέπει να κινηθεί και το μελλοντικό συνέδριο του Ηρακλείου.

Μ.Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ

Η ΠΙΚΡΑ ΚΑΙ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

(από Βορειοελλαδική εφημερίδα, 1 Ιουλίου 1993)

Είναι δυο αξιόλογοι σύγχρονοι ποιητές στην Κύπρο που λέγονται: Κώστας Μόντης και Κύπρος Χρυσάνθης. Είναι δυο δρόμοι στη Λευκωσία που λέγονται: Οδός «Κώστα Μόντη» και Οδός «Κύπρου Χρυσάνθη». Και οι ποιητές ογδοηντάρηδες, ζωντανοί, ανάμεσα δυο οδών. Ήμουν δυο μεσημέρια στη Λευκωσία φιλοξενούμενος από τον Κώστα Μόντη και τον Κύπρο Χρυσάνθη, στα τραπέζια τους. Λεπτή και καλοσυνάτη η φωνή του Μόντη. Και μέσα της αχούν τραγικές σκηνές της Κύπρου. Κοφτή και λάγαρη η φωνή του Χρυσάνθη. Και μέσα τη όλο το φως. Κι η διαφάνεια. Και πλάι τους η ζεστασιά της κυρίας Έρσης και της κυρίας Λούλας. Κι οι νεοπουλιές. Και το σπίτι του Μόντη βουτηγμένο στις νεοπουλιές και στ' αθηθαλές. Πίσω απ' τα κάγκελα της αυλής του. Κι ο σκύλος που κουνάει την ουρά. Γιατ' ήρθαν φίλοι απ' τα βόρεια. Κι η κληματαριά στις σκάλες του σπιτιού του Χρυσάνθη σάμπως να θέλει ν' απλώσει τις παλάμες της. Να μας καλωσορίσει. Και τα στούντιό τους βουτηγμένα στα βιβλία και στα βραβεία. «Σ' αυτή την πολυθρόνα που κάθεσ' εσύ, κάθισε κι ο Σεφέρης, μου λέει ο Μόντης». «Σ» αυτό το τραπέζι που τρως εσύ, έφαγε κι ο Ελύτης, μου λέει ο Χρυσάνθης»*. Να 'σαι μπροστά στο Μοντη, υποψήφιο για το Νόμπελ, με 2500 σελίδες έργο. Και να νιώθεις ανατριχίλα. Και να του μιλάς: κύριε Μόντη και να σου λέει: «Όχι, Κώστα θα με λες. Κι εγώ παιδί μου Νίκο». Να 'σαι μπροστά στον πολυγραφότατο Χρυσάνθη με 150 έργα και ν' ακούς τον ελληνοκεντρικό ποιητή.

Ο Μόντης ο στοχαστής κι ο Χρυσάνθης ο αικίνητος. Ποιητές μ' ευρωπαϊκά βραβεία και κύρος. Όλοι στην Κύπρο καυχούνται όταν λες για Μόντη και Χρυσάνθη. Ποιητές κι αγωνιστές. Ο Μόντης πολιτικός της ΕΟΚΑ για τη Λευκωσία και τα τρία παιδιά του στον πόλεμο. Ο Χρυσάνθης πρόεδρος της Εθνικής Εταιρείας Λογοτεχνών. Ο γιος του Άνθος (τι ποιητικά ονόματα!), στον πόλεμο χαμένος. Ο Μόντης σ' ακουμπά στην καρδιά του και σε σφίγγει. Κι ας έχει ανησυχίες της καρδιάς. Ο Χρυσάνθης να σφίγγει το χέρι κι ας το 'χε σπασμένο κείνες τις μέρες. Προφητικός ο λόγος του Μόντη. Γλαφυρός ο λόγος του Χρυσάνθη. Ο Μόντης λέει πως αποφεύγει την περιφέρεια και κρατάει το κουκούτσι στην ποίηση. Κι αφήνει τον αναγνώστη να βρει τα σκαλιά που οδηγούν πέρα απ' τον πυρήνα. Και να μεταποιώσει τη φιλοσοφική σχέση σε αίσθημα. Τα ποιήματά του βαριά κι ατόφια. Σαν η κυπριακή διάλεκτος. Μ' ευρωπαϊκή διάσταση. Η ποίηση του Μόντη είναι γεμάτη ειλικρίνεια και σκέψη. Είναι η πίκρα της Κύπρου. Συνο-

πτική, λιγόλογη, σοβαρή, πεμπτουσία. Ρητό. Ποικιλία. Ψηφιδωτή. Ελεύθερη στο βάθος της. Απλή και δύσκολη. Κι εκεί μέσα η πίκρα κι ο πόνος της ψυχής του. Το λυρικό αίσθημα και η επική σύνθεση. Το μουντό της θλίψης και της κυπριακής τραγωδίας. Το άγχος κι ο αγώνας του τόπου κι οι ποικιλίες της μορφής με τα αντάξια σχεδιάσματα του στίχου. Ο Μόντης πονάει για το δάκρυ και πιστεύει στο γέλιο. Ο Χρυσάνθης είναι βουτηγμένος μέσα στο φως και στο σώμα της Κύπρου. Είναι μέσα στο πάθος της λυρικής του έξαρσης. Η ποίησή του είναι ύμνος χρωμάτων και ομορφιάς. Η ποίησή του είναι πολύμορφη, πολύφωνη, λυρικότατη. Όλο διαφάνεια, ζωηράδα, πληροφορία. Είναι ένα σύμπλεγμα ελληνικής παράδοσης και σύγχρονης ποίησης. Η λυρική διάθεσή του σε βάζει σε συλλογιά. Κι έτσι ο στοχαστικός Μόντης κι ο λυρικός Χρυσάνθης συμπληρώνουν ο ένας τον άλλον. Κι έχει ο καθένας το μαρμάρινο σκαμνί του στο Πάνθεο των ποιητών της νεοελληνικής λογοτεχνίας της Κύπρου.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΤΣΑΛΙΔΑΣ

(* Γραμμές 12 και 13 αντίστροφα)

ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΗΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Διακήρυξη

Το Συμπόσιο για την «Ελληνική γλώσσα σήμερα στην Κύπρο» εξέτασε τις διάφορες πτυχές της γλωσσολογίας και της χρήσεως της ελληνικής γλώσσας στη σημερινή κυπριακή κοινωνία.

1. Πέραν των συγκεκριμένων γλωσσικών προβλημάτων στη διδασκαλία και στη χρήση της ελληνικής γλώσσας διαπιστώθηκε η ύπαρξη ενός χρόνιου και βαθμειά οξυνόμενου γλωσσικού ζητήματος. Αυτό το γλωσσικό ζήτημα συνίσταται στη μερική ή συνολική υποκατάσταση μιας ξένης γλώσσας, της αγγλικής, στη μητρική ελληνική γλώσσα, σε διάφορα κοινωνικά περιβάλλοντα. Επισημάνθηκε έντονα η πιεστική εισβολή της αγγλικής εις βάρος της ελληνικής μητρικής γλώσσας, τόσο στο δημόσιο τομέα όσο και στον ιδιωτικό, τόσο στο γραπτό όσο και στον προφορικό λόγο. Αυτή η πρακτική που οδηγεί στη δημιουργία και την κοινωνική καταξίωση μιας μιγαδικής αγγλο-ελληνικής γλωσσικής εκδοχής καταδικάζεται έντονα από το Συμπόσιο και χαρακτηρίζεται ως κινδυνώδестη των όποιων εσωτερικών προβλημάτων επάρκειας και πιστότητας στη χρήση και τη διδασκαλία της ελληνικής.

Το Συμπόσιο κατέληξε επίσης στο συμπέρασμα ότι αυτό το φαινόμενο γλωσσικής επιμειξίας δεν έχει μόνο γλωσσολογικές, αλλά και πολιτικές, κοινωνικές και συνειδησιακές προεκτάσεις. Ως εκ τούτου καλεί την Πολιτεία, όλους τους αρμόδιους φορείς και υπηρεσίες και τους Έλληνες Κύπριους στο σύνολό τους να συνειδητοποιήσουν ότι η γλώσσα είναι κάτι πολύ σημαντικό και ευρύτερο απ' ότι ένα απλό «εργαλείο» ή ένας «κώδικας» διεκπεραιώσεως επικοινωνιακών αναγκών. Προτείνει στην Κίνηση Πολιτών για τα Εθνικά Θέματα αλλά και σε άλλους παρόμοιους φορείς να προωθήσουν συγκεκριμένα μέτρα και ενέργειες για την ευρύτερη συνειδητοποίηση και για την αποθάρρυνση αυτής της καταστροφικής πρακτικής. Καλεί την Πολιτεία να αναλάβει τις ευθύνες της και να ανταποκριθεί πρακτικά όχι μόνο στη συνταγματική επιταγή που ορίζει την ελληνική και όχι την αγγλική ως γλώσσα του λαού, αλλά και στο ηθικό χρέος και την εθνική ευθύνη που συνεπάγεται η διαχείριση των τρεχουσών υποθέσεων του κυπριακού Ελληνισμού. Το Συμπόσιο καλεί την Πολιτεία να καταπολεμήσει δραστηρικά, σε όλα τα επίπεδα, το φαινόμενο εθνικής μειονεξίας που οδηγεί στην αχρείαστη χρήση μιας ξένης γλώσσας όχι για την επικοινωνία με ξένους, αλλά στο μεταξύ των Ελλήνων γραπτό και προφορικό λόγο.

2. Το Συμπόσιο εξέτασε διεξοδικά και την εκπαιδευτική πτυχή των γλωσσικών προβλημάτων. Χαιρετίζει κάθε προσπάθεια ενδυνάμωσης και βελτίωσης της παιδευτικής πρακτικής, ιδιαίτερα στην κατεύθυνση της υπερβάσεως του τραυματικού ιδεολογικού διαχωρισμού μεταξύ μονομερούς υποστήριξης της δημοτικής από τη μια και της λογίας από την άλλη. Σε αυτή την κατεύθυνση το Συμπόσιο χαιρετίζει τη νέα εκπαιδευτική πολιτική που εισάγει μια διαχρονική αντίληψη της ελληνικής γλώσσας και θα φέρει τους μαθητές σε επαφή με παλαιότερες γλωσσικές μορφές, αλλά και με τα αντίστοιχα τμήματα της ελληνικής γραμματείας, από τα οποία είχαν πρόσφατα αποξενωθεί.

Το Συμπόσιο καλεί την Πολιτεία και τον εκπαιδευτικό κόσμο στο σύνολό του να εντείνει τις προσπάθειες εμβαθύνσεως και διαπλατύνσεως, αλλά και ποιοτικής αναβαθμίσεως της διδασκαλίας της ελληνικής. Με στόχο την ενδυνάμωση της γλωσσικής αγωγής, που θα συμβάλει τόσο στην πολιτιστική ανάπτυξη της κοινωνίας, όσο και στην αντιμετώπιση των θλιβερών φαινομένων γλωσσικής αλλοτρίωσης. Διότι η ελληνική γλώσσα πρέπει να γίνει ξανά αξία μέσα στην κοινωνία. Το ελληνικό σχολείο πρέπει να αναβαθμισθεί σε όλα τα επίπεδα και να γίνει η μήτρα των ανθρωπίνων, κοινωνικών και εθνικών αξιών οι οποίες μεταφέρονται πρωτίστως μέσα από το λόγο, ένα λόγο οικείο, ελληνικό.

Στο Συμπόσιο εκφράσθηκαν έντονες ανησυχίες για το ρόλο του νεοσύστατου Πανεπιστημίου της Κύπρου σε γλωσσικά και ευρύτερα πολιτιστικά θέματα. Ως εκ τούτου καλεί τους πολίτες και όλους τους μαζικούς φορείς σε επαγρύπνηση, ούτως ώστε να διαφυλαχθεί η ελληνική γλωσσική ταυτότητα του Πανεπιστημίου, όπως αυτή ορίσθηκε από τους εκπροσώπους του λαού.

3. Οι εργασίες του Συμποσίου κατέδειξαν ότι ο ρόλος των μέσων μαζικής επικοινωνίας (ΜΜΕ εις το εξής) είναι αποφασιστικός. Τα ΜΜΕ, έντυπα και ηλεκτρονικά, είναι από τα ισχυρότερα όργανα διαμόρφωσης της γλωσσικής συνείδησης και πρακτικής. Είναι συμπληρωματικά ως προς την τυπική εκπαίδευση, διότι αναλαμβάνουν τη διά βίου γλωσσική αγωγή. Ως εκ τούτου, το Συμπόσιο καλεί τους διαχειριστές (διευθύνοντες και ιδιοκτήτες), αλλά και όλους τους παράγοντες του χώρου της μαζικής επικοινωνίας να επωμισθούν τις ευθύνες τους και να λάβουν διορθωτικά μέτρα για την κακοποίηση της γλώσσας που γίνεται συστηματικά και πληθωρικά από τα ΜΜΕ. Αν η γλώσσα είναι «ο καθρέφτης του νου», τα ΜΜΕ είναι καθρέφτης της γλωσσικής κατάστασης της κοινωνίας. Είναι όμως και αγωγός προβολής και καθιερώσεως κάποιων γλωσσικών προτύπων. Ως εκ τούτου πρέπει επειγόντως να ελεγχθεί η γλωσσική επάρκεια των ΜΜΕ και να αναβιασθεί το επίπεδό της.

4. Στο Συμπόσιο εξετάσθηκε και η σχέση της κυπριακής διαλέκτου και τονίσθηκε ότι η σχέση της προς την πανελλήνια κοινή είναι συμπληρωματική και όχι ανταγωνιστική. Το επί μέρους (διάλεκτος) δεν μπορεί να υποκαταστήσει το σύνολο (γλώσσα).

Η κυπριακή διάλεκτος καταδεικνύει, με τον καλύτερο τρόπο, τη γλωσσική συνέχεια, από τα ομηρικά χρόνια μέχρι σήμερα, ως βασικό στοιχείο της ελληνικής ταυτότητας της Κύπρου. Γι' αυτό απορρίπτονται και καταγγέλλονται ως ανιστόρητα, επιστημονικά ανυπόστατα και πολιτικώς ύποπτα τα ιδεολογήματα περί μιας αποσχιστικής, στενά κυπριακής ταυτότητας που, μεταξύ άλλων, στηρίζεται δήθεν στη διαλεκτική ιδιαιτερότητα. Το Συμπόσιο διακηρύττει πως η κυπριακή διάλεκτος είναι στοιχείο ελληνικής ταυτότητας και δεν πρέπει ούτε να καταπολεμάται, αλλά ούτε και να προωθείται τεχνητά σε χρήσεις και χώρους που δεν της αρμόζουν και στους οποίους δεν μπορεί να ανταποκριθεί.

5. Στο Συμπόσιο κατεδείχθη η συστηματική διαβρωτική επίδραση της αγγλικής γλώσσας στον ευαίσθητο και εθνικά κείμενο χώρο της Αρχαιολογίας. Στον τομέα αυτό η επιβολή της αγγλικής γλώσσας, της εξασφάλισε «κανονιστικές» δυνατότητες που συχνά οδηγούν σε αλλοιώσεις και παραχάραξη.

Στο Συνέδριο επισημάνθηκε ακόμη ότι η με διάφορους τρόπους προσπάθεια ματαίωσης και αποτροπής της διεθνούς κατοχύρωσης των κυπριακών τοπωνυμίων ως ελληνικών ονομά-

των, σε ρωμανική γραφή, με πρόσχημα μια αμφίβολη κυπριώτικη γλωσσική παράδοση, πιθανώς να αποβεί μοιραία για τα εθνικά συμφέροντα και την πολιτιστική μας κληρονομιά.

6. Τέλος, το Συμπόσιο διακηρύσσει ότι η γλώσσα είναι πρωταρχική εθνική και ανθρώπινη αξία. Μαρτυρεί συγκεκριμένο τρόπο σκέψης και μια στάση ζωής, ενώ είναι φορέας πολιτισμού. Η γλώσσα είναι στοιχείο συνείδησης και διαμέσου αυτής αρθρώνονται και νοηματοδοτούνται οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, αλλά και η σχέση καθενός μας με τον κόσμο.

Ως εκ τούτου το Συμπόσιο δηλώνει σεβασμό σε όλες τις γλώσσες και συμπαράσταση σ' εκείνες τις εθνικές γλώσσες που συμπιέζονται και απειλούνται από τον επεκτατισμό κάποιων ποσοτικά ισχυρών γλωσσών. Το Συμπόσιο αναγνωρίζει τη χρησιμότητα κάποιων γλωσσών διεθνούς βεληνεκούς ως μέσων επικοινωνίας μεταξύ ετερογλώσσων. Κατ' επέκταση αναγνωρίζει την αναγκαιότητα εκμάθησης ξένων γλωσσών – πέραν μάλιστα της αγγλικής. Αυτή όμως η γλωσσομάθεια δεν μπορεί παρά να έπεται της γλωσσικής παιδείας στη μητρική γλώσσα.

Γι' αυτό γίνεται έκκληση προς κάθε κατεύθυνση για μια πανεθνική εκστρατεία για τη βελτίωση και ενδυνάμωση της γλωσσικής παιδείας, για την καταπολέμηση της γλωσσικής αλλοτρίωσης και αποτροπή του γλωσσικού μιγαδισμού που μαστίζει ιδιαίτερα την Κύπρο.

Η ελληνική γλώσσα, πέραν του ότι είναι συνειδησιακός αρμός για τους Έλληνες Κύπριους, μπορεί θαυμάσια να ανταποκριθεί σε όλες ανεξαιρέτως τις σύγχρονες ανάγκες τους. Οι περι του αντιθέτου ισχυρισμοί μαρτυρούν την ανεπάρκεια της γλωσσικής παιδείας πολλών σημερινών Κυπρίων.

Το Συμπόσιο καλεί όλους ανεξαιρέτως τους μαζικούς φορείς, πολιτικές και συνδικαλιστικές οργανώσεις και, ιδιαιτέρως, τους πνευματικούς φορείς και πολιτιστικά σωματεία, αλλά και τον καθένα Έλληνα Κύπριο χωριστά στη διοργάνωση μιας καθολικής εκστρατείας υπέρ της ελληνικής γλώσσας, ούτως ώστε να προωθηθεί η συνειδητοποίηση του ζητήματος μεταξύ του κοινού και να πιεσθεί η Πολιτεία να αναλάβει τις ιστορικές ευθύνες της.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Πέτρου Χάρη: «Ἐνεμοστρόβιλος», Ἀθήνα 1992

Ἡ ἐποχή μας εἶναι ρέμπιελη. Στις ἡμέρες μας ἀφθονοῦν οἱ ἀντιρρησίες, οἱ ἄσχετοι, οἱ ἀργόσχολοι καὶ οἱ τεμπέληδες. Εἶδος ἐν ἀνεπαρκείᾳ οἱ νοικοκύρηδες, οἱ συντετοὶ οἰκογενειάρχες καὶ οἱ προκομμένοι δουλευτὲς στὸν ἰδιωτικὸ καὶ δημόσιο τομέα. Καὶ ὅλα αὐτὰ γιὰ τὴν ἀπομακρυνθῆκαμε ἀπὸ τὴ σωφροσύνη, τὴ σύνεση, τὴ νοικοκυρεμένη σκέψη, τὴ σκέψη τοῦ δέοντος, τοῦ πρέποντος, κοντολογίς τὴ λογικὴ, τὴν ἀλήθεια. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ καιροῦ μας εἶναι δέσμιος τοῦ ἀχαλίνωτου συναισθήματος καὶ ἄγνωστος τῆς λογικῆς, τῆς δομῆς τῆς ὀρθῆς σκέψης. Οἱ γενικεύσεις εἶναι ἐπικίνδυνες καὶ ὅταν ἐκφράζουν τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ τίς προτιμοῦμε ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία, διότι τουλάχιστον ταράζουν τὰ λιμνάζοντα ὕδατα.

Τὸ συναίσθημα ἔχει τοὺς τομεῖς τῆς φυσικῆς του θέσης στὴν ψυχολογία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ λογικὴ τὸ ἴδιο. Μὴ ξεχνᾶμε ὅτι καὶ οἱ δύο πραγματικότητες εἶναι πλευρὲς τοῦ ψυχιζμοῦ μας. Ἡ τυραννικὴ παρουσία τοῦ συναισθήματος στὸ εἶναι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ ἐξοστρακισμὸς τῆς

λογικῆς ἀπὸ τῆ ζωῆ μας, ἀντὶ τῆς διαλεκτικῆς σχέσης τοῦ συναισθήματος καὶ τῆς λογικῆς, δὲν εἶναι λάθος, ἀλλ' εἶναι ἔγκλημα. Τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλὲς μαρτυροῦν τὰ δρώμενα καθημερινὰ στὴν κοινωνία μας.

Τὰ ἐλάχιστα σπιρουίνισματα στὸ τεράστιο κοινωνικὸ πρόβλημα στὸν τόπο μας καὶ πέρα ἀπ' αὐτὸν διεθνῶς ἔχουν ἀφορμὴ τὸ διάβασμα τοῦ λαμπροῦ μυθιστορήματος: «ΑΝΕΜΟΣΤΡΟΒΙΛΟΣ» τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ μὲ σχέδια Γιώργη Βαρλάμου. Ἐκδόσεις ἀπὸ τὸ γεραρό ἐκδοτικὸ οἶκο: «ΑΣΤΕΡΟΣ» ΑΛ καὶ Ε. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ. Ἀθήναι 1992, σελ. 136.

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ λογοτέχνης μὲ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου πεζογραφικὸ καὶ κριτικὸ ἔργο, κεφάλαιο Ἐθνικὸ τοῦ Γένους μας, κατέχει ἐπάξια μία θέση πρώτης σειρᾶς στὰ Γράμματά μας. Διηγήματα, μυθιστορήματα, ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις, δοκίμια, μελετήματα, κριτικὲς κ.ἄλ. εἶναι τὰ εἶδη τῆς προσφορᾶς του. Ὁ «ΑΝΕΜΟΣΤΡΟΒΙΛΟΣ» κινεῖ τὸ ἔκκρεμὸς τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς στὸ ἄδυτο τῆς οἰκογένειας τοῦ Χαρίλαου καὶ τῆς Εἰρήνης Κακραμάνη, παλιοῦ τζακιοῦ, ὀνομαστῆς δυναστείας. Ὅλα αὐτὰ ἔχουν πλαίσιο τῆ διεθνή κατάσταση μετὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου στὸν κόσμον καὶ στὴν πατρίδα μας, ἰδιαίτερα στὴν Ἀθήνα. Ὁ Ξυλέμπορος Χαρίλαος Κακραμάνης ἔχει καὶ ἓνα προκομμένο, φιλόπονον καὶ φιλότιμο γιὸ τὸ Γιώργον στὴν οἰκογένειά του.

Στὴν ἀθηναϊκὴ κοινωνία μοχθεῖ καὶ εὐημερεῖ καὶ μιὰ ἄλλη οἰκογένεια τοῦ Ξυλέμπορου Περικλῆ Φραγκοῦδη ποῦ ἔχει μιὰ μυαλωμένη, ἐργατικὴ καὶ ὁμοργὴ κοπέλα τὴν Εὐά.

Ὁ Γιώργος καὶ ἡ Εὐά γνωρίζονται σὲ ἐπίπεδα ἀξιοπρέπειας. Στὴν εὐτυχισμένη κατάληξη τοῦ δεσμοῦ τους ἐμπόδιο στέκει ἡ αὐταρχικὴ μητέρα τοῦ Γιώργου, Εἰρήνη. Μὲ ψυχολογημένες ἐνέργειες ὅλα ἔχουν θετικὴ ἔκβαση...

Τὸ στημόνι τοῦ λαμπροῦ μυθιστορήματος, σὲ σχῆμα σκαριφήματος, εἶναι τὸ παραπάνω, ἀλλὰ τὸ ὑφάδι τῆς σύνθεσής του εἶναι τὸ ψυχολογικὸ, τὸ ἑναργὲς στήσιμο τῶν προσώπων, ποῦ τοὺς ἐξασφαλίζει ὁ συγγραφέας ἀληθινὴ ὑπόσταση καὶ ὁ κοινωνικὸς περιγύρος. Καὶ οἱ δύο παράγοντες: ἥρωες καὶ περιβάλλον γνήσια Ἑλληνικοί, γνώριμοι καὶ οἰκεῖοι ὅπως ἡ ἀνάσα μας.

Τὰ πρόσωπα κινοῦνται σὲ μιὰ προβληματικὴ τοῦ καιροῦ μας καὶ τοῦ τόπου μας. Ὅλα ἐκφράζονται μέσα ἀπ' τὰ γεγονότα καὶ τὶς ἠθικὲς ἀξίες. Οἱ ἥρωες κινοῦνται σὲ δυὸ ἐπίπεδα: τὸ ἐπίπεδο τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς καὶ τὸ ἐπίπεδο τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὸ περιβάλλον μας, ποῦ κυρίως εἶναι οἱ συνάνθρωποι μας. Ἡ ἀποτυχία τῆς διαλεκτικῆς καὶ καὶ στὰ δυὸ ἐπίπεδα καταλήγει σὲ τραγωδία καὶ ἡ ἐπιτυχία σὲ κάθαρση. Ἐδῶ ἔχουμε μωσαϊκὸ περιπτώσεων μὲ βασικὸ τὴ σχέση Γιώργου-Εὐας ποῦ κινεῖται στὰ περιθώρια τῆς ἀξιοπρέπειας καὶ τῆς ἀνθρωπιᾶς.

Τὸ λαμπρὸ μυθιστόρημα: «ΑΝΕΜΟΣΤΡΟΒΙΛΟΣ» τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ καὶ κορυφαίου λογοτέχνη ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ εἶναι γέννημα δωρεᾶς καὶ πάθους γιὰ τοὺς ἀνθρώπους μας καὶ τὸν πολυβασανισμένον τόπον μας. Ἡ τέχνη, ἡ πείρα, ἡ ἀνθρωπογνωσία ἐπικουροῦν τὸ πάθος τῆς λύτρωσης ἀπὸ τὸ τέλμα μὲ σκοπὸ μετὰ ἀπὸ ἀγῶνα νὰ φτάσουμε στὸ ξάγναντο νὰ χαροῦμε τὸ φῶς τῆς ὁμορφιάς καὶ τῆς ἀλήθειας. Αὐτὴ ἡ μέθεξι μᾶς φέρνει κοντὰ στὴν αὐτογνωσία ποῦ τὴν ἔχουμε τόσο ἀναγκὴ στοὺς τραγικοὺς καιροὺς ποῦ ζοῦμε.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

Κύπρος Χρυσάνθη: «Θρησκευτικός Λόγος» - Λευκωσία 1993 (έκδοση Ιεράς Μονής Κύκκου), σχ. 8ο, σσ. 304.

Στον ογκώδη και καλοτυπωμένο αυτό τόμο δημοσιεύονται κείμενα του Κ.Χ. που είχαν και στο παρελθόν δει το φως της δημοσιότητας, σε διάφορες ευκαιρίες και υπό διάφορες μορφές. Προηγείται επίγραμμα στον ηγούμενο της Ιεράς Μονής Κύκκου κ. Νικηφόρο (σ.9), πρόλογος (σ.11) και η μελέτη του Ανδρ. Μιτσίδα, «Το θρησκευτικό στοιχείο στην ποίηση του Κύπρου Χρυσάνθη» (σσ. 15-30). Τέλος ακολουθεί αναλυτικό βιβλιογραφικό σημείωμα του Ν. Παναγιώτου (σσ. 299-304), με τις πρώτες δημοσιεύσεις και τις κρίσεις για τα έργα που περιλαμβάνονται στον τόμο.

Πέρα από την αυτονόητη λογοτεχνική αξία του τόμου, τα έργα του Κ.Χ. αποτελούν σημαντικές ανθρωπολογικές μαρτυρίες, καθώς μεταφέρουν όψεις των λαϊκών θρησκευτικών βιωμάτων των κατοίκων της Κύπρου. Τα βιώματα αυτά ανήκουν βεβαίως και στον ίδιο τον συγγραφέα και αποτελούν πηγές για την κατανόηση της κυπριακής λαϊκής θρησκευτικότητας, η οποία, με τις επιμέρους προσπάθειες καταγραφής της που έχουν γίνει, περιμένει ακόμη τον συστηματικό μελετητή της. Στις πηγές μας τέτοιας συνολικής μελέτης η συλλογή αυτή του Κ. Χρυσάνθη θα έχει σίγουρα μια επιφανή θέση.

M.Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ

Γεράσιμου Α. Ρηγάτου: «Η Ιατρική στο λογοτεχνικό έργο του Κύπρου Χρυσάνθη», «Πνευματική Κύπρος», Λευκωσία 1992.

Το βιβλίο του Γεράσ. Α. Ρηγάτου «Η Ιατρική στο λογοτεχνικό έργο του Κύπρου Χρυσάνθη» είναι μια πρωτότυπη, αλλά και αυθεντική μελέτη, που – όπως μαρτυρεί και ο τίτλος του βιβλίου – ασχολείται με τη διετή προσφορά του Κύπρου Χρυσάνθη στην ιατρική και στη λογοτεχνία.

Ο Δρ Γεράσιμος Ρηγάτος, σήμερα Επ. Καθηγητής Παθολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, εκτός από την έκδοση πληθώρας αξιόλογων βιβλίων, επιστημονικών εργασιών σε Ελληνικά και ξένα περιοδικά και ανακοινώσεων, έχει τιμηθεί με διάφορες διακρίσεις και με βραβείο Α' τάξης (Θετικών Επιστημών) από την Ακαδημία Αθηνών (1989). Παράλληλα, ασχολείται με θέματα Ιστορίας, Λαογραφίας και Πολιτισμού της Ιατρικής και έχει δημοσιεύσει περί τις 100 σχετικές εργασίες.

Το νέο του βιβλίο γράφτηκε – όπως αναφέρει στην εισαγωγή του – με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 60 χρόνων από την πρώτη εμφάνιση του Κ. Χρυσάνθη στη λογοτεχνία. Χαρακτηριστικά, ο συγγραφέας τονίζει πως «από τότε η καρδιά και το πνεύμα του Χρυσάνθη θα μείνουν μοιρασμένα ανάμεσα στη λογοτεχνία και την ιατρική και αντίστροφα». Παρακάτω, «αρχίζει την εξέταση του έργου του Χρυσάνθη από τους καρπούς του δεύτερου έρωτά του, πριν περάσει στη μίξη και στις επιδράσεις της μιας ιδιότητας επάνω στην άλλη».

Στο πρώτο κεφάλαιο, με τίτλο «Η Ιατρική Συγγραφή» ο Γερ. Ρηγάτος ασχολείται με στοιχεία, πληροφορίες και εξονυχιστική Βιβλιογραφία με το ευρύτατο συγγραφικό έργο του Χρυσάνθη ως γιατρού, που περιλαμβάνει πλήθος από επιστημονικές μελέτες, διδακτικά εγχειρίδια υγιεινής, μεταφράσεις βιβλίων ιατρικών ή εκλαϊκευτικών της ιατρικής, συγγραφή της ιστορίας της ιατρικής – με αναφορές στις ιαματικές θεότητες κλπ. της Κύπρου – και συγκέντρωσαν ποιήλου κυπριακού ιατρολαογραφικού υλικού.

Παράλληλα, ο συγγραφέας προσθέτει πως ο Χρυσάνθη καταπιάνεται με όλο το φάσμα των γιατρών και της ιατρικής από τους αρχαίους χρόνους στην Κύπρο και στην Ελλάδα και, επίσης, με τη μεσαιωνική μαγική θεραπευτική, τη λαϊκή πίστη για ιαματικούς αγίους και στην αναγέννηση της επιστήμης στη Δύση και, κατόπι, στην Ελλάδα.

Αξίζει να γίνει ειδική αναφορά σε μια σειρά από τέσσερα ιατρικά μονόπρακτα, με τα οποία διαπιστώνεται ότι ο Κ. Χρυσάνθη κατέχει άριστα τα ιατροϊστορικά θέματα.

Ο τόμος «Δημώδης Ιατρική της Κύπρου-Σύμμεικτα» (1988) με 24 μελέτες – που αναφέρονται σε λαϊκές δοξασίες ή μύθους, σε ονομασίες και όρους της δημώδους ιατρικής, στην εμβρυολογία, την ανατομική και την οδοντιατρική – χαρακτηρίζεται από τον Καθηγητή Ρηγάτο ως βιβλίο πολύ υψηλής ποιότητας και εγκυρότητας, με σημαντικό ενδιαφέρον και μεγάλη χρησιμότητα, προσφορά για την οποία ο Χρυσάνθης τιμήθηκε από τον Ιατρικό Σύλλογο Λευκωσίας.

Στη συνέχεια τονίζεται από τον συγγραφέα το εκτεταμένο ιατρικό συγγραφικό έργο του Χρυσάνθη με μελέτες και άρθρα άνω των 200, ως το 1982. Επίσης, γίνεται αναφορά στην πολύτιμη και πρωτοπόρο Σχολιατρική και Παιδιατρική προσφορά του Χρυσάνθη με δίκαιους χαρακτηρισμούς από σχολιαστές του ως «πατέρα της σχολιατρικής» και πρωτοπόρο στυλοβάτη της σχολιατρικής υγιεινής του Έθνους».

Στο επόμενο κεφάλαιο, με τίτλο «Η Ποίηση», ο Γ. Ρηγάτος συμμερίζεται την άποψη των πολλών ότι «ο Χρυσάνθης είναι πρωτ' όλα ποιητής» και αναφέρεται επιγραμματικά στα κυριότερα γνωρίσματα της ποίησής του.

Με αναφορά σε λήμματα από ευρύ φάσμα θεματογραφίας του Χρυσάνθη ο συγγραφέας στέκεται στις πηγές έμπνευσής του από την ιστορία της ιατρικής και της λαογραφίας της. Ακόμα και η Επίδαυρος, η Κως (πατρίδα του Ιπποκράτη), το 1940, η προσφυγιά του 1942 και 1974, οι αγωνιστικές πορείες των ξεριζωμένων Κυπριώτισσων και άλλα ερεθίσματα προσφέρουν θέματα στην «ιατρική φιλολογία» και ειδικά, στην ποίηση του Χρυσάνθη.

Με το επόμενο κεφάλαιο «Το Έμμετρο Θέατρο» ο Γ. Ρηγάτος αναφέρεται στο συνολικό θεατρικό έργο του Χρυσάνθη με ξεχωριστή μνεία και ανάλυση των μονόπρακτων του, που αγκαλιάζουν την ιατρική ιστορία και τη φιλοσοφία της ιατρικής πράξης μέσα στα πλαίσια της λογοτεχνικής δημιουργίας.

Στο τελευταίο κεφάλαιο με τίτλο «Ο Πεζός Λόγος» γίνεται μια πλατιά παρουσίαση των δυο ενότητων του πεζογραφικού του έργου:

α. Νουβέλες και μυθιστορήματα.

β. Διηγήματα.

Εδώ οι ειδικές αναφορές στα βιβλία και σε περικοπές από τα λογοτεχνικά τους κείμενα είναι ανεξάντλητες.

Οι λαϊκές αντιλήψεις, η ιατρική λαογραφία και η επιστημονική κατάρτιση του Χρυσάνθη όλα συγκλίνουν για να του δώσουν τόσο άνετα και τόσο έγκυρα το πλεονέκτημα μιας λογοτεχνικής επεξεργασίας και παραγωγής, ώστε τα δημιουργήματά του να αποτελούν αξιόλογο λογοτεχνικό έργο, άμεμπτο και ανέραιο.

Ασφαλώς, τέτοια εξειδικευμένα κείμενα δεν θα μπορούσε να εμπνευσθεί και να παρουσιάσει τόσο αληθινά και ζωντανά οποιοσδήποτε άλλος λογοτέχνης, που δεν θα κατείχε την επιστημονική κατάρτιση του γιατρού! Γεγονός που αποτελεί μια ιδιαιτερότητα στο λογοτεχνικό έργο του Χρυσάνθη.

Με επιστέγασμα τον «Επίλογό» του ο Καθηγητής Ρηγάτος εξηγεί τους λόγους που τον είχαν ωθήσει να καταπιαστεί με τη μελέτη και την ανάλυση του έργου «αυτού του 'χαλκέντερου' γιατρού σωμάτων και μουσών».

Ξέχωρα από τα όσα πολλά έχουν γραφτεί και ειπωθεί από πάμπολλους – και από τον ίδιο τον Ρηγάτο – για το ιατρικό και λογοτεχνικό έργο του Χρυσάνθη, ωστόσο, ο Ρηγάτος διαπιστώνει πως «ο ρόλος της ιατρικής παιδείας και συνείδησης του Χρυσάνθη, η εμπειρία, ο προβληματισμός, οι χαρές και οι λύπες από μια πολύχρονη ιατρική άσκηση του έχουν μείνει αθεώρητες, έστω και αν δεν εξαντλείται με το μελέτημα, τούτο το σύνολο του έργου του Χρυσάνθη».

Και καταλήγει με την πίστη πως «και αυτή την οπτική γωνία την έχει φωτίσει επαρκώς στο βιβλίο του». Επίσης, προσθέτει πως προσωπικά είναι βέβαιος πως η ιστορία του πολιτι-

σμού της Κύπρου – όπως και η ιατρική της ιστορία – θα έχουν «πολλά να μνημονεύσουν για τον Χρυσάνθη». Μαζί, «θα έχει να πει πολλά και η Ελληνική ιστορία της λογοτεχνίας, όταν θα ενσωματώσει και τον Κυπριακό της κλάδο».

Η δική μας άποψη είναι πως ο Καθηγητής Ρηγάτος – μια ξεχωριστή προσωπικότητα με αναγνωρισμένο επιστημονικό εκτόπισμα – ξέχωρα από ένα μελέτημα λογοτεχνικό παρουσίασε πιο πολύ μια επιστημονική επαλήθευση της μεγάλης και πρωτότυπης προσφοράς του Χρυσάνθη στην ιστορία της Ιατρικής και στις ποικίλες προεκτάσεις της.

Εμείς, επισημαίνουμε το χρέος – όχι μονάχα της Κύπρου – στο λογοτέχνη και επιστήμονα Κύπρο Χρυσάνθη. Και αναμένουμε μεγαλύτερη και πιο επίσημη την αναγνώριση της προσφοράς του: Στα Γράμματα, στην Επιστήμη, στο Έθνος.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ

Σοφοκλή Λαζάρου: «ΚΑΤΑΓΡΑΦΕΣ» (Ποιήματα) - Λευκωσία 1993

Πρόκειται για τὸ πέμπτο ποιητικὸ βιβλίο τοῦ Σοφοκλή Λαζάρου. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἔζησε καὶ μεγάλωσε μὲ τὸ μεγάλο ἐκεῖνο ὄραμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ νησιοῦ μας. Ὁ ἄνθρωπος-ἀγωνιστὴς ποὺ σὰν τέτοιος ἔκαμε ὅ,τι μποροῦσε γιὰ τὴν πραγμάτωσή του, ποὺ συνελήφθηκε, ποὺ ὑπέφερε τὰ σκληρὰ βασανιστήρια τοῦ Ἄγγλου δυνάστη καὶ ποὺ σωματικὰ ἀκόμα ὑποφέρει ἀπὸ τότε. Εἶναι δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος-ποιητὴς, ποὺ ποτὲ ἐν ὄσο ζεῖ δὲν μπορεῖ νὰ ξεχάσει οὔτε τὸ μεγάλο ἐκεῖνο ὄραμα μὰ καὶ οὔτε κανένα ἀπὸ τοὺς ωραίους ἐκείνους συναγωνιστὲς του ποὺ ἔφυγαν πιστοὶ στὸν ὄρκο τους στὸ πεδίο τῆς μάχης ἢ καταδικασμένοι πέθαναν μὲ τραγούδι στὸ σχανὶ τῆς ἀγχόνης.

Οἱ δύο μεγάλες καταστροφές, ἐκεῖνη τῆς Μικρασίας καὶ ἡ πρόσφατη τῆς Κύπρου τὸ 1974, ἔχουν κυριολεκτικὰ σπάσει λὲς τὴ ραχοκοκκαλιά τῆς περιφάνειας τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ ἀγώνας τοῦ 1955-59 ἦταν ωραῖος καὶ μεγάλος. Δυστυχῶς δὲ βρέθηκε ἓνας γενναῖος πατριώτης πολιτικὸς στὸ ὄψος ἐνός μεγάλου Βενιζέλου νὰ ὀλοκληρώσει τὸ ὄραμα. Οἱ ἀγωνιστὲς ἀνέβασαν λὲς τὴν πέτρα τοῦ Σίσιφου σχεδὸν ὡς τὴν κορυφή μὰ δὲν βρέθηκαν ὕστερα δυνατοὶ μυῶνες νὰ τὴν στήσουν στὴν κορυφή. Κι ἂν ἴσως βρέθηκαν κάποιοι, «ἐκ τῶν ἔνδον» ὡς συνήθως γίνεται, δὲν τοὺς ἄφησαν. Ἔτσι ἡ πέτρα κύλισε. Καταπλάκωσε τὸ ὄνειρο. Ἐφερε τὴ μεγάλη συμφορὰ.

Ἀκριβῶς αὐτὴ τὴ συμφορὰ καταγράφει σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο του ὁ Σ.Λ.

*«Καλοκαίρι
ἢ νύχτα ῥίχτηκε σὰν ξύλο
μέσα στὸ τζάκι
ἔγινε κόκκινη φλόγα.*

*Κι' ἐγὼ κρυάνω
μουσκεμένος στὸ αἷμα
σκοτεινὸ κόκκινο αἷμα
τοῦ κρεμμασμένου
τοῦ σκοτωμένου μου ἀδελφοῦ
τοῦ σκοτωμένου μου ὄνειρου
ἓνας ἐφιάλτης.*

(ποίημα «ΕΦΙΑΛΤΗΣ» σελ. 7)

Γιὰ τὸν ποιητὴ ἐκπαιδευτικὸ, ἀγωνιστὴ τὰ χρόνια περνοῦν. Ὁ ἴδιος γηράσκει. Ὅμως ζεῖ μὲ τὶς ἀναμνήσεις. Μέσα ἀπὸ τὸ «φθαρμένο» βαθμολόγιο, «φωνάζει ὁ μαθητὴς μου ὁ κρεμμα-
μένος / παρὰξένα / φωνάζει τ' ὄνομά του», (-ποίημα «Η ΑΔΕΙΑ ΤΑΞΗ» σελ. 8).

Στό επόμενο ποίημα «Ο ΑΓΓΕΛΟΣ (1959, 1974) σελ. 9, 'Ο άγγελος ξερχεται τὰ μεσάνυχτα.

«... ένα άγέρας
κρύος
άγέρας τών Βουνών
μέ τὰ κρησφύγετα τών άνταρτών
πού αύριο μεθαύριο τ' αφήνουν
όλο μαράζι...».

'Ο μεγάλος άγώνας τέλειωσε. Οί άντάρτες-άγωνιστές βγαίνουν από τὰ απόκρυφα κρησφύγετά τους, μα «όλο μαράζι». Στους στενόχωρους διαδρόμους τής διπλωματίας στραγγαλιστηκε τó μεγάλο όνειρο. Μπορεί όμως νά ήταν και μέ τήν έναρξη τού μεγάλου άγώνα από έξαρχής στραγγαλισμένο. Ίσως νάχε δίκιο για τούς μεγάλους του φόβους ό απαγχονισμένος εφηβος ποιητής πού μιλούσε για τó λαμπρό παλάτι τής λευτεριάς γράφοντας στό έξοχο ποίημά του: «τό ξέρω θάν' άπάτη, δέν θάναι άληθινό». Ή γράφοντας ό διπλωμάτης-προσβευτής Σεφέρης, για τ' άηδόνια πού τότε δέν τόν αφήνανε νά κοιμηθεί στις Πλάτρες. Νομίζω, έτσι μου φαίνεται, πώς τ' άηδόνια εκείνα τού νομπελίστα ποιητή δέν ήταν άλλα παρεκτός οί άποφασισμένοι άγωνιστές τής Κυπριακής Έλευθερίας, πού άνεβασμένοι στις φυλλωσιές τής μεγάλης εκείνης άπόφασης μέ τó τραγούδι τής ελευθερίας στό στόμα δέν αφήναν μέρα τόν άπανταχού έλληνισμό νά κοιμηθεί τόν ύπνο τής εθνικής άμνησίας. Όμως ό διπλωμάτης ποιητής – αλοίμονο – έβλεπε και τὰ σκοτωμένα κορμιά στό Σκάμαντρο... Όλα, τόσος άγώνας «για ένα πουκάμισο άδειανό, για μιάν Έλένη»... Ποιός νάχε δίκιο; Προσωπικά πιστεύω πώς ή μεγάλη συμφορά τού 22 σφράγισε τήν μοίρα μας. Ή μιá συμφορά-προδοσία, έφερε μέ τις εθνικές άπροσεξίες τήν άλλη. Από κοντά μέ τήν πολιτική τών Άγγλων συμμάχων της Ελλάδας τού «διαίρει και βασίλευε» πού ποτέ δέν προσέξαμε. Αυτή νομίζω τήν τραγικότητα εκφράζουν οί στίχοι, οί μικροί στίχοι οί γεμάτοι έλεγχο τού Σ.Λ.

«σπαθιά ήταν μέ λάβωσε σπαθιά δρακόντου
φανάζω δέν μ' άκούει κανείς
οί άδελφοί μου λείπαν οί μεγάλοι
βαθιά στους τάφους των –
πικρή έρμιά κρυώνω!»

(ποίηση: «Ο ΑΓΓΕΛΟΣ 1959, 1974» σελ. 9.

Ή συμφορά έχει έπιτελεστεί. Τό όνειρο-όραμα πνίγηκε. Όμως ό Σ.Λ., ό ποιητής, ζει μαζί του, θρηνηεί όπως όλοι οί γνήσιοι άγωνιστές.

«Κάθε βράδυ σηκώνονται οί νεκροί μας
ώραϊοι και άχραντοι
μά
ματωμένοι
οί νεκροί τού άγώνα κάθε βράδυ
μās έπισκέπτονται στα σπίτια μας
– λέτε νά μās άνήκουν; –
σεργιανάνε από καρέκλα σε καρέκλα

.....
δταν μās δούν μέ τó μεζέ και τó ούτσου στό χέρι
στανροπόδι
ράθνηους άπαθείς
στην άνετη και άβέβαιη ζωή μας
έξαγριώνονται
μās τοιμολογοϋν και μεις
άγριεύομεν...

.....
 ἔμεις δὲν ἔχουμε χέρια γιὰ ὄπλα
 ὁ Κυναίγειρος πού εἶχε τοῦ τὰ κόψαν...».

(ποίημα «ΟΙ ΝΕΚΡΟΙ ΜΑΣ» σελ. 13).

Μὲ αὐτοὺς τοὺς πῶ πάνω στίχους περιγράφει τὸν μετὰ τῆ λεγόμενη Ἀνεξαρτησία εὐδαιμονισμό μας καθὼς και αὐτὸν πού ἀκολούθησε μετὰ τῆ μεγάλη «μαχαιριά» τῆς προδοσίας και τῆς Τούρκικης εἰσβολῆς. Ὁ ἀγωνιστῆς ποιητῆς δὲν τὸ ἀντέχει. Μέσα του ἔχει μαράζι. Ἡ βαρυπενθοῦσα ψυχὴ του δὲν τὸ μπορεῖ. Θέλει τοὺς συμπατριῶτες του σὲ ἄκρα ἐγρήγορη γιὰ νὰ μὴν ἔρθουν δυσκολότερα δεινά. Μὲ τοὺς στίχους του μᾶς «τσιμπολογᾷ», ὥστε νὰ πετάξουμε ἀπ' τὸ χέρι τὸ οὐῖσκυ και σὰν λαὸς ἐπιτέλους νὰ σταθοῦμε μὲ τὸ ὄπλο, «παρὰ πόδα», παίρνοντας παράδειγμα γειτονικούς μας λαοὺς ἢ ἐνθυμιούμενοι τὴν ἴδια τὴν ἱστορία μας, πού δὲ γεννοῦσε μόνο πάντα «ἰταμούς ξεπουλητάδες» ἀλλὰ και ἥρωες. Ἔνα Μεσολόγγι.

Στὸ θαυμάσιο ποίημα «ΤΑ ΣΠΙΤΙΑ ΜΑΣ ΑΠ' ΕΚΕΙ», σελ. 14, ἔρχεται νὰ μᾶς ξυπνήσει ξανά. Μέσα ἀπὸ τῆ βαθειὰ εἰρωνεία νὰ μᾶς δώσει τὰ μηνύματα του πού δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα ἔθνικο ἐγερτήριο σὲ στιγμές πού ὄλα ἀπώλλονται ἢ ἂν θέλετε ἀπὸ ἔθνικὴ ἀδιαφορία και ἀπονεύρωση ξεπουλιοῦνται.

«Ὁ Γιάννης...
 ἀπὸ ἀνεξήγητο ἐφιάλτη νόστου καταλήγει
 στὸ τελευταῖο Ἑλληνικό φυλάκιο, κάπου
 στὸ δρόμο πρὸς Δερύνεια, σταματᾷ
 σὲ ὕψωμα τῆ μερσεντές, βγαίνει στὴ στέγη
 μὲ τίς διόπτρες πού ἀγόρασε γιὰ τοῦτο
 ἀπὸ τ' ἄδασμολόγητα, περιδιαβάξει κάμποση ὄρα
 ὅσπου φτάνει στὸ σπίτι του και τσάπ!
 τὸ βάζει ὀλόκληρο μὲ τὴν αὐλὴ του στὸ φακό
 τὸ κουβαλᾷ ἀπὸ δῶ, ἀνάλαφρο πού εἶναι,

.....
 στέκεται μπρὸς στὴν πόρτα, πῶς θὰ ἔθελε
 νὰ βγάλει τὸ κλειδί ἀπὸ τὴν τσέπη
 νὰ τὸ ἀνοίξει,.....».

Ὁ Γιάννης – ποιὸς νᾶναι ἄραγε αὐτὸς ὁ Γιάννης; – «κάνει τὸν τελλλάλη και μαζεῦει τίς γυναῖκες / ὄλες τῆς Κύπρου ἐκεῖ στὸ συρματομπλέγμα / νὰ συγκρουστοῦν μὲ τὸν ἄγριο Τούρκο, νὰ ματαθοῦν, / νὰ ἐξευτελιστοῦν μισόγυμνες, νὰ βιαστοῦν...». Αὐτὰ τὰ πράγματα γιὰ τὸν Σ.Λ., τὸν ἀγωνιστῆ ποιητῆ, δὲν εἶναι καθόλου ἀντρίκεια πράγματα, τῆ στιγμὴ πού: «Ὁ Γιάννης... στὸ ἄλλο σπίτι του τὸ ἀπὸ δῶ, πλούσιο στολισμένο, μα καλὸ σὰν ἀγκαλιὰ και στήθη ἐρωμένης» κᾶθεται φουμάροντας «μὲ λίγο μεζέ... ἀκοῦει ραδιόφωνο και μαλακώνει τὴν πικράδα τῶν Τούρκων / σὲ ἀνυπεράσπιστες γυναῖκες».

Πραγματικὰ διαβάζοντας ξανά και ξανά τοὺς στίχους τῆς νέας συλλογῆς τοῦ Σ.Λ. ἡ ψυχὴ σου γεμίζει θλίψη. Γιατὶ ὅπως ἔχουμε ἀναφέρει ὁ ποιητῆς μὲ αὐτὴ του τῆ συλλογὴ ἐνῶ ἐπανέρχεται ἀνανεωμένος μὲ καινούργια ποιητικὴ δουλειὰ του, ὅμως ὁ βαθὺς πόνος γιὰ τὰ οἰκεῖα δεινά πού ἔφερε ἢ ἔθνικὴ ἀποτυχία και τὸ χαμένο μεγάλο ὄραμα, πού γι' αὐτὸ ἔδωσε ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς του, δὲν λένε νὰ τὸν ἀφήσουν – ὅπως δὲν πρέπει ν' ἀφήρουν κανένα Ἑλληνα πατριῶτη ἀπανταχοῦ τῆς γῆς μέχρι τῆ μέρα πού ὁ Θεὸς θὰ χαρίσει στὸν ταλαίπωρο Ὀδυσσεὰ «δυσὸ ἄσπρα σύννεφα-πανὰ νὰ ταξιδέψει» (ποίημα «ΠΡΩΪΝΟ» σελ. 31). Μέχρι τῆ μέρα πού κάποια χέρια πῶ δυνατὰ θὰ κυλήσουν τὸ βαρὺ λίθο τοῦ Σίσυφου και θὰ τὸν στήσουν ἀσάλευτο ἐπιτέλους στὴν κορυφὴ τοῦ Ἑθνικοῦ Πόθου χαρίζοντας χαμόγελο στὸν ποιητῆ.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ

ΑΝΑΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Κύπρου Χρυσάνθη: «Τὰ Τραγούδια τῆς Τριανταφυλλένης» (Ποιήματα) - Λευκωσία

Ὁ κύριος Κύπρος Χρυσάνθης, μαζί με τὸν Κώστα Μόντη, ἀποτελεῖ τὴν πιὸ πολυμερῆ, τὴν πιὸ πολυσύνθετη καὶ τὴν πιὸ γόνιμη πνευματικὴ φυσιογνωμία τῆς κυπριακῆς λογοτεχνίας. Τὸ εὐρύτερο συγγραφικὸ του ἔργο – φιλολογικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ – ποὺ ἐκτείνεται σὲ ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου καὶ προσμετρᾷ χιλιάδες σελίδες, ἀλλὰ εἰδικότερα τὸ ποιητικὸ, ἔχει ἤδη ξεπεράσει τὰ στενὰ ὄρια τῆς μαρτυρικῆς πατρίδας του, ἐξακτινώνοντας, μετὰ «φωνήεντα ἑλληνικά», τὸ πανανθρώπινο ἰδεῶδες ἐνὸς ἥρωικοῦ λυρισμοῦ. Ἡ ποίησή του, γεμάτη ἐφηβικὸ σφρίγος καὶ ἀρρενωπότητα, χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἓνα πάθος παγανιστικὸ, ὅπου ἐγκατοικεῖ ὅλος ὁ ψυχικὸς χαλασμὸς μιᾶς καθάριας ἑλληνικῆς συνείδησης.

«Τὰ τραγούδια τῆς Τριανταφυλλένης» – τί ὠραῖο κυπριακὸ ὄνομα; – εἶναι τὸ λυρικότερο, ἀσφαλῶς, ποιητικὸ του βιβλίον. Εἶναι μιὰ πικρὴ ἀναθύμηση τῆς βαλσαμωμένης πολιτείας τῆς Ἀμμοχώστου, ποὺ φθίνει, «μετὰ τὸ σπῆθος τῆς – καθὼς μᾶς λέει ὁ ποιητὴς – στεγνὸ ἀπὸ γάλα, δίχως ὁμίλια, / νὰ κρέμεται ἀπ' τὰ δάχτυλα τοῦ χρόνου». Τρέμει στὴ σκέψη ὁ ποιητὴς πῶς «φεύγει πιά τῆς λευτεριάς τὸ λεωφορεῖο / κι ὑψώνουμε ἀδιάφοροι τοὺς ὤμους».

Ἡ συλλογὴ του ἀρχίζει μετὰ τὴν «Μπαλλάντα τῆς Τριανταφυλλένης». Ὅσο ὅλα τὰ ποιήματα τοῦ βιβλίου εἶναι μικρὲς λυρικές μπαλλάντες. Ὅμως ἂς πάρουμε μιὰ πρώτη γεύση: Ἄγγελε τῶν μικρῶν ἐλπίδων / αἰχμάλωτε μὲς στὶς ὠραῖες ἐκφράσεις, / ὧς πότε θ' ἀντιστέκεσαι στὶς προσβολὲς τοῦ ἀγέρα, / νὰ νοιώθεις νὰ σοῦ παίρνει τὰ μαλλιά μὲς στὶς παλάμες του / νὰ μὴ μποροῦν τὰ χέρια σου νὰ ἐπαναφέρουν / τὴν κόσμια ἐκφρασὴ σου, / φτωχὲ τῆς Κύπρου φύλακα, μετὰ τὴ σπασμένη σου ρομφαία, / ποὺ κάθεται στὸ τελευταῖο σκαλί τῆς ἀντοχῆς! / — / Ἐδῶ στὸ κοιμητήρι σώματα ἀναπαύονται πολεμιστῶν. / Ἡ ἀνωνυμία τὰ σώζει. / Ἐμᾶς μετὰ τὰ χοντρὰ ψηφία ποιὸς θὰ μᾶς σώσει; / Τοῦ χρόνου φτάνει ἡ ἀρβύλα καὶ πατᾶ τὸ μέτωπό μας! / Κι ἐσύ, Τριανταφυλλένη μου, νὰ περπατᾷς μὲς στὰ ὄνειρα / νὰ σὲ τρομάζουν τὰ χαμένα ὀνόματα / κι οἱ παιδικοὶ σου κῆποι, ποὺ κοιμοῦνται / στὸ παρελθὸν καθὼς τὰ σχολικὰ ἐγχειρίδια / τῆς τελευταίας μας τάξης. («Ἄγγελε τῶν μικρῶν ἐλπίδων»).

Ὅποιος μπορεῖ νὰ διαβάσει κάτω – ἢ πίσω – ἀπὸ τὶς γραμμές, θὰ καταλάβει τί ἐκφράζουν οἱ προσβολές τοῦ ἀγέρα, ὁ φτωχὸς Κύπριος φύλακας μετὰ τὴ σπασμένη ρομφαία, ἡ ἀρβύλα τοῦ χρόνου, οἱ νεκροὶ πολεμιστὲς ποὺ τοὺς σώζει ἡ ἀνωνυμία...

Ὅλο τὸ βιβλίον τοῦ κυρίου Χρυσάνθη εἶναι μιὰ ἐπώδυνα ἐπιστροφή μνήμης. Καὶ τί δὲν ἔχει νὰ θυμηθεῖ ὁ ποιητὴς! Πανσέληνα τραγούδια, προφητείες τῶν καλαμιῶν, ζωνάρια μετὰ ἄστρα, νύχτες ὑακίνθων, βύσσινα κοράλια, ποτάμια παπαροῦνες, ἐργόχειρα τοῦ ἀνέμου, πόρτες καὶ παραθυρόφυλλα, πέτρες καὶ χαλάσματα, σπασμένες γοῦρνες, σύμβολα μιᾶς πατρίδας ματωμένης, ποὺ μαρμάρωσε στὴν ἐγκαρτέρηση τῶν καιρῶν. Κι ὁ ποιητὴς, μετανάστης ἀπὸ τὴ χώρα τοῦ ἰδανικοῦ, νὰ κάθεται σὰ στοιχεῖο στὴν ἐξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ καὶ νὰ κουβεντιάζει μ' ἓναν ἀγέρα «πρόσφυγα».

Ἡ τέχνη τοῦ κυρίου Χρυσάνθη ἀποκαλύπτεται στὴν πρωτοτυπία τῶν ἐπιθέτων του, ποὺ ξεφνιάζουν εὐχάριστα, δημιουργώντας ἀπίθανους κάποτε συνδυασμοὺς μετὰ οὐσιαστικά. Λὲς καὶ τὰ ἐπίθετα ποὺ χρησιμοποιοῦν, βρίσκονται σ' ἓνα γενετήσιο βάκχιμο ὄργιο. Οἱ μπαλλάντες του βροῦν ἀπὸ πράσινα σφουρίσματα, θηλυκὰ ἀκρογιάλια, δειλινὰ κλωσορίσματα, παλιὰ ἀηδόνια, εὐνυπόληπτους εὐκάλυπτους, ἐπώδυνα φεγγάρια, ἐπάργυρους στίχους.

Εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ παρατηρήσει κανεὶς, πόσο καλὰ ξέρεי ὁ ποιητὴς νὰ ὠραΐζει τὴν κυπριακὴ φύση. Νὰ δίνει ψυχὴ στὰ πράγματα, κἀνοντάς μας νὰ τὰ ἐρωτευτοῦμε. Καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ, νὰ προβάλλει, πότε μῦθος καὶ πότε πραγματικότητα, τὸ ὄραμα τῆς Τριανταφυλλένης, νὰ πορεύεται μὲς ἀπὸ παιδικοὺς κήπους, ἀπὸ κυπριώτικους ζέφυρους ἢ ἀπὸ σχολικὰ ἐγχειρίδια

πορεύεται μὲς ἀπὸ παιδικούς κήπους, ἀπὸ κυπριώτικους ζέφυρους ἢ ἀπὸ σχολικά ἐγχειρίδια πού κοιμούνται στὸ παρελθόν. Ἕνας λυρικός χείμαρρος ἀρδεύει τὸ ποιητικὸ περιβόλι τοῦ ποιητῆ, πού ἀναδεικνύεται ἱκανότατος ἰχνογράφος μεταφορῶν καὶ εἰκονολήπτης τῶν θροῦσμά-των τῆς ψυχῆς.

Οἱ τόποι του εἶναι γεμάτοι ἀπὸ λουλουδία, θάλασσες, ἀνέμους, ἥλιους, ἄρμονίες – γενικὰ ἀπὸ μιὰ εὐωδία καλοκαιριοῦ. Αὐτὰ εἶναι τὰ σύμβολα στὰ ὁποῖα θητεύει ἡ ποίηση τοῦ κυρίου Χρυσάνθη. Προσῆλυτος σ' ἕναν κόσμον πανανθρώπινης δικαιοσύνης, φλογίζεται ἀπὸ λατρεία γιὰ τὴν Ἑλλάδα – μεθεκτικὰ γιὰ τὴν ἐλευθερία – γιὰ τὴν Ἑλλάδα τῶν Ὀλυμπίων Θεῶν, τοῦ ἀρχαίου κάλλους τῶν σπασμένων μαρμάρων, τῆς Ἀκρόπολης, τῶν Καρυάτιδων τοῦ Ἐρεχθείου. Ἡ ἔμπνευσή του εἶναι πολυποτική. Μπορεῖ νὰ πάρει ἀκόμη κι ἕναν πεταμένο στίχο καὶ νὰ τὸν κάνει ποίημα. Ἀκοῦστε τον: *Ἦταν αὐτὸς ὁ στίχος πεταμένος καὶ τὸν περιμάζεψα / γιὰ σέ, Τριανταφυλλένη, / νὰ σ' τὸν κρεμάσω μ' ἕνα καλοκαῖρι κυπριακὸ / στὸν τρυφερὸ λαϊμό σου. / Κοιτοῦσε ἐρωτικά τὸ πλῆθος, μὰ κανένας / δὲν εἶχε δυὸ κλωνιὰ ἔλεος νὰ τὸν περιμαζέψει / ἕναν μικροῦλη πεταμένο στίχο!* («Ἕνας μικροῦλης στίχος»).

Ἡ ποίηση τοῦ κυρίου Χρυσάνθη – πρέπει νὰ τὸ πῶ ἀποξαρχῆς – εἶναι βιοματική. Δὲν εἶναι προῖον ἐργαστηρίου (in vitro). Γενεσιουργεῖται in vino. Πείθει καὶ δικαιώνεται αἰσθητικά. Εἶναι λιτανεῖα ψυχῆς πού ἀκροστετᾷ στ' ἀκρογῶλια καὶ τὰ λεμονοδάση τῆς ἄλυσόδετης Κύπρου. Δὲν φαίνεται νὰ ἔχει ἐπιδράσεις ἀπὸ ἄλλους ποιητὲς ἢ τουλάχιστο ἐπιρροὲς ἐξόφθαλμες, πού νὰ τὸν παραπέμπουν σὲ «περιουσίες» ἄλλων. Ἄν, ὥστόσο, ψάχναμε γιὰ ἐκλεκτικές συγγένειες, θὰ λέγαμε πὼς ὁ ψυχισμός του πλησιάζει περισσότερο – μὲ τίς ὑφολογικὲς βέβαια διαφορὲς – πρὸς τὸν ψυχισμό τοῦ Ρίτσου, ἰδιαίτερα τοῦ Ρίτσου τῆς «Κυρᾶς τῶν ἄμπελιῶν». Οἱ εἰκόνες του εἶναι πρωτότυπες – κάποτε καὶ ἰδιότυπες – μὲ δικές του ὀπτικές γωνίες καὶ ὁ λόγος του ἀρθρώνεται μὲ προσωπικὸ ὄψος. Διαβάστε: «Ἐνα λουλουδί μαδημένο σὰν παράλυτο κορίτσι», «Μὲ τὸ βιολὶ τῶν ἀνθηρῶν καιρῶν», «Πόλεμος μὲ τὸν καπνὸ στὸ χέρι του καὶ τῆ φωτιὰ στὰ μάγουλά του», «Μὲ τὴν εἰρήνη στὰ μαλλιά», «Μ' ἕνα Θεὸ στ' αὐτὶ» (Νὰ ἡ εὐρηματικότητα πού ἀντικαθιστᾷ τὸ γαρύφαλλο).

Οἱ ἐπικλήσεις του γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς Ἀμμοχώστου, μὲ προεκτάσεις συμβολικὲς, ἐκφράζουν ἕναν εὐγενικὸ πόνον, – πόνον πού δὲν ὀλοφύρεται καὶ δὲν μνησικακεῖ, – μιὰ τρυφερότητα σχεδὸν παιδική, ἕνα διακριτικὸν παράπονον, πού λὲς πὼς ξεπήδησε ἀπὸ κάποιο λυπητερὸ – μὰ ἀληθινὸ – παραμῦθι. Αὐτὸς ὁ δραματικὸς κάποτε ἐξομολογητικὸς τόνος, ἡ κατάνυξη καὶ ἡ λειτουργικότητα τῆς ποιητικῆς μέθεξης, κάνουν τὸν ἀναγνώστη νὰ συμμετέχει στὸ ποίημα. Οἱ συνειρμοὶ τοῦ ποιητῆ δὲν τὸν κρατοῦν ἔξω ἀπ' τὸ θαῦμα... Οἱ στίχοι, μοιλονότι ἐλεύθεροι, εἶναι σχεδὸν ὅλοι δοσμένοι στὸν ἴαμβο, γεμάτοι εὐχυμους λυρικούς ὁποῦς πού ἐξαχνώνουν μυρωμένους ἀπόπνοιες. Μοιάζουν σὰν ψυχὲς ἰδεῶν πού χορεύουν στὸν ἄμο του.

Ὁ κύριος Χρυσάνθη εἶναι ποιητὴς νατουραλιζέ. Ὁχι τῆς nature morte ἀλλὰ τῆς nature vivante. Ἔχει τὸ καρβαλέτο του στὴν ὑπαιθρο (ὑπαιθριστής). Εἶναι τόσο καλλιτεχνικὴ ἡ φύση του – ὅπως τουλάχιστον ἐκδηλώνεται στὸ βιβλίον αὐτὸ – πού οἱ στίχοι του ὑπερεκχειλίζουν ἀπὸ μέντες, ὑάκινθους καὶ παγοκρύσταλλους. Κι ὅμως οἱ κρύσταλλοι αὐτοί, εἶναι τόσο ἀνάλφροι, λὲς καὶ δὲν ἔχουν βάρους. Λὲς κι εἶναι γεμάτοι ἀέρινο φῶς καὶ θραύονται πρὶν ἀρχίσουν νὰ ἀποκοτῶν ἄκμές. Ἄν ἐπιχειροῦσε κανεὶς ν' ἀφαιρέσει τὴν ὄραση – ἐνωῶ τὴν αἰσθητικὴ – ἀπὸ τὸν ποιητῆ, ὁ στοχασμὸς του θὰ φαινόταν πολὺ φτωχός. Θ' ἀπορφανίζοταν. Δὲν μπορεῖ νὰ φανταστῆ κανεὶς – κι αὐτὸ εἶναι πρόβλημα ὕψους – πὼς φυγαδεύεται ἡ ποίηση ὅταν χαθοῦν τὰ ἐρεῖσματα. Ὁ κύριος Χρυσάνθη στοχάζεται εἰκαστικά, ὄχι νοητικά. Ἡ φαντασία του, καθαρὰ εἰκονοπλαστικὴ, τροφοδοτεῖται συνεχῶς ἀπὸ ἀλλεπάλληλα ποιητικὰ κολλάζ. Δὲν ἀπεικονίζει τόσο τίς ἰδέες, ὅσο ἰδεοποιεῖ τίς εἰκόνες. Μὲ τὸν τρόπο πού μᾶς προβάλλει τίς ποιητικὲς του συλλήψεις, εἶναι σὰ νὰ μᾶς προτρέπει νὰ δοῦμε κι ἐμεῖς τὴ φύση μὲ τὰ δικά του μάτια, παραπέμποντάς μας στὸν Oscar Wilde, πού ἔλεγε πὼς μετὰ τοῦ ἐμπρεσιονιστῆ, δὲν θὰ λέμε πιά πὼς ἡ τέχνη μιμεῖται τὴ φύση, ἀλλὰ ἡ φύση τὴν τέχνη. («The Critic as Artist», 1891).

Ὁ ποιητής τῶν «Τραγουδιῶν τῆς Τριαφυλλένης» εἶναι κατὰ βάση ποιητῆς αἰσιόδοξος. Κι-νεῖται στή διαφάνεια τοῦ γαλάζιου κι όταν διαβάζει κανεῖς τοὺς στίχους του νιώθει πὼς δροσί-ζεται ἀπὸ μιὰ στάμνα κρύο νερὸ καὶ ξεδιψᾷ. Ἀκόμη καὶ στὴν πυκνότερη τεφρότητα τῶν ὀριζόντων, γαλβανίζεται μέσα του ἡ ἐλπίδα. Στὴν ἀγραυλούσα μνήμη του ὑπάρχει πάντα ἡ μικρὴ Τριανταφυλλένη «με τὸ μάτι τῆς ὑπόσχεσης στὸ γύρισμα τοῦ δρόμου», νὰ ραντίσει τὴ θά-λασσα μὲ φεγγαρόσκονη καὶ ν' ἀνοίξει τὶς ἀνθοδέσμες τῆς αἰσιοδοξίας. Ἡ ποίησή του δὲν ἔχει τίποτα τὸ ψυχωτικό. Μᾶς γεμίζει μὲ ἐγκαρδίωση, φέροντάς μας στὴν κατάφαση τῆς ζωῆς κι ὄχι στὸν ἀποφλοιωτικό ζόφο τοῦ θανάτου. Ὅμως πρέπει ἐδῶ νὰ ἐπισημάνω καὶ κάτι ἄλλο. Παρὰ τὴν ἐλευθερία τῆς ποιητικῆς του σκέψης, ὁ κύριος Χρυσάνθης ἐποπτεύει τὸ στίχο του. Δὲ ἀλώνεται σὲ ὑπερρεαλιστικὲς εὐκολίες ἢ κοινοτοπικὲς ἐπαναλήψεις, μολονότι ὑπάρχουν ἐδῶ κι ἐκεῖ καὶ στίχοι χαλαροὶ καὶ σπανιότερα μιὰ κάποια ἀσυνάφεια τῶν παραστάσεων. Ἔτσι κι ἀλλιῶς ἡ προσέγγιση τῆς ποιητικῆς τροπικῆς του, δὲν διχάζει τὶς ἐντυπώσεις καὶ κατακτᾷ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή. Δὲν εἶναι συνηθισμένο, ἕνας ποιητῆς τόσο πολυγράφος καὶ τόσο πολύφθογ-γος, νὰ κινεῖται σὲ ὑψηλὸ ἐπίπεδο ποιότητας καὶ ἐπάρκειας.

Τὸ πιὸ εὐκολο εἶναι νὰ ξεπέσει σὲ πλαδαρὲς συναισθηματικότητες, κοφίφιες γνωμολογίες, ἀνυπαρξιακὰ ἀδιέξοδα. Παράλληλα εἶναι καὶ χαρακτηρισ σεμνός. Τὸν κοσμεῖ ἡ ἀρετὴ τοῦ μέ-τρου. Εἶναι ἀσύλληπτο πόσο ἡ ἐξαγορασμένη φήμη κάνει τοὺς ἀνθρώπους νὰ κορδακίζονται.

Ὁ κύριος Χρυσάνθης τόσο μὲ τὸ ἔργο του, ὅσο καὶ μὲ τὴ δράση του – βραβευμένος ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν μὲ τὸ λυρικό Βραβεῖο Πορφύρα (1985), Κρατικὸ Ποίησης (1969) – ἐκδότης τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου», ἀξίζει νὰ κοσμήσει τὴν Τάξη τῶν Ἀντεπιστελλόντων μελῶν τῆς Ἀκαδημίας, μαζί μὲ τὸν Κώστα Μόντη, συμπληρώνοντας τὴν τριάδα τῶν ἐξεχόντων Κυπρίων Ἑταίρων τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Τεχνῶν (Βάσο Καραγιώργη, Νίκο Κρανιδιώτη καὶ Κυριάκο Χατζηϊωάννου).

Θὰ κλείσω τὴν ἀναφορὰ μου στὸ νέο ποιητικὸ του βιβλίο, μὲ ἕναν ἀκόμη λόγο. Ἡ ποίησή του εἶναι μιὰ καθάρια, μιὰ γνήσια ἱστορία ψυχῆς. Στὸ ἐφηβικὸ γήρας τῶν ἐβδομηνταοχτῶ του χρόνων (1915), θὰ μᾶς δώσει στὸ ἀκροτελευτίο ποίημα τῶν «Τραγουδιῶν τῆς Τριαφυλλέ-νης», τὴν ποιητικὴ διαθήκη του. Ἀξίζει νὰ τὴ διαβάσουμε: *Περὶ τὶς τελευταῖες μου μέρες στίς ἀκτὲς τῆς Μεσογείου, / Μὲ ἀξίωσε ὁ Θεὸς νὰ γεννηθῶ Ἕλληνας στὴν Κύπρο / μὲ δέσμη ὀρθόδοξες ὠδὲς στὴν προσευχὴ μου / καὶ πνεῦμα ἀθλητικό. / Κι ἦταν ἡ Τριαφυλλένη τῆς καρδιάς μου ὠραία ὑπόθεση παραμυθιοῦ / κι ἐπιθαλάμιος ἤχος / σὰ μάτια γαλανὰ σὲ ἀνέσπερο οὐρανό. / Ἐλπίζω νὰ καταδεχτεῖ ὁ Θεὸς νὰ μὲ ὑποδεχτεῖ / μ' ἕνα φωνῆεν ἑλληνικό: / « Ὡς εὖ παρέστης τέκνον μου ἀπ' τὴν Κύπρο». («Ἐπιθυμία»).*

Μὴν ἀνησυχεῖς Κύπριε ποιητή. Θὰ καταδεχτεῖ ὁ Θεὸς (ὁ ἑκατοχρονίτης ξανθομάλλης πάππος σου) νὰ σὲ ὑποδεχτεῖ μὲ τὴν Τριαφυλλένη τῆς καρδιάς σου, καθὼς τὸ ἐπιθυμεῖς: «Μ' ἕνα φωνῆεν ἑλληνικό»!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΝΙΚΟΡΕΤΖΟΣ
«Ν. Ἑστία» 15 Ὀκτ. 1993

ΠΕΝΘΗ

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

Είναι μεγάλη απώλεια για τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἡ ἀναχώρηση στοὺς οὐρανοὺς τοῦ Κώστα Προυσή, μᾶς εὐγενοῦς φυσιογνωμίας, πού ὑπηρετήσε ὑπεύθυνα τὰ ἑλληνικὰ γράμματα τῆς Κύπρου, κυρίως μὲ τὸ περιοδικὸ «Κυπριακὰ Γράμματα», ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς ἐφημερίδες ἢ καὶ μὲ ἄλλα περιοδικὰ. Ἡ κριτικὴ του γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ βιβλίο, κυρίως, ὑπῆρξε ὑπόδειγμα εὐσυνειδησίας καὶ δημιουργικῶν γιὰ τοὺς συγγραφεῖς παρατηρήσεων.

Τὸ 1990, μιὰ ἀπὸ τὶς τελευταῖες του καθόδους στὴ γενέτειρά του ἀπὸ τὶς Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου ἐξυπηρέτησε γενικὰ τὸ λογοτεχνικὸ μας λόγο, τὰ σωματεῖα «Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν», «Ἑλληνικὸς Πνευματικὸς Ὁμιλὸς Κύπρου» καὶ «Ἐθνικὴ Ἐταιρεία Λογοτεχνῶν Κύπρου» (τῶν ὁποίων εἶναι ἐπίτιμο μέλος) διοργάνωσαν «ἐορταστικὴ συνάντηση» γι' αὐτόν, μὲ ὁμιλητὲς τοὺς Νίκο Παναγιώτου, Κύπρο Χρυσάνθη, Ρήνα Κατσελλῆ καὶ Χρ. Κατσαμπᾶ. Παλιοὶ μαθητὲς του, συνάδελφοι του καὶ νεώτεροι ἐργάτες τοῦ λόγου στὴν παρουσία τοῦ πρέσβυ τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδας τὸν ἐτίμησαν μὲ τὴν παρουσία τους. Ἴδιως οἱ νέοι δέχτηκαν τὸν σοφὸ συλλογισμό του, πού τελειώνει ὡς ἑξῆς:

«Και υπάρχει πάντα μια Γενιά καινούργια, που περιμένει τη σειρά της για να επιτελέσει τα όνειρά της, ελεύθερα, τολμηρά, ανεμπόδιστα, – με λάθη, ναι, αλλά και με θέρμη και πίστην στον υψηλό προορισμό της. Τούτη τη νέα Γενιά θα πρέπει ὅλοι, εμεῖς οἱ παλαιότεροι ἰδιαίτερα, να τη σεβαστοῦμε και να την αγαποῦμε. Πρέπει να προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε τὶς ἀστάθμητες κάποτε ιδέες καὶ ἐνέργειες τῶν νέων καὶ να τοὺς βοηθήσουμε να βροῦνε τὸ δρόμο τοὺς πρὸς τὰ υψηλά καὶ τὰ ἀξία, ἴσως καὶ πρὸς τὰ φανταστικά, τὰ ἀπραγματοποίητα τάχα ὄνειρά τοὺς. Χαλαστὲς καὶ πλάστες πρέπει να εἶναι οἱ νέοι: πρέπει να χαλάσουν γιὰ να πλάσουν ἀξία καὶ ωραία, στιβαρά καὶ καλοδουλεμένα τὰ μεγάλα ὄνειρά τοὺς. Γιατί, γιὰ να μὴ το ξεχνοῦμε, ὅπως το λέει τὸ κρητικὸ δίστιχο:

*«Απού ναι νιος και δεν πετά με του βοριά τα νέφη,
εἶντα τη θέλει τη ζωὴ στον κόσμο να την έχει;»*

Στον ωραῖο τούτο αγώνα ὅλοι μας πρέπει να λάβουμε μέρος ενεργό: Για τὴ Νέα Γενιά ἰδιαίτερα καὶ γιὰ τὰ νέα ὄνειρά τοὺς.»

(Ἀπὸ ἔκδοση τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου»,
χορηγία Πολιτιστικοῦ Κέντρου Λαϊκῆς Τράπεζας).

Προσωπικὰ πολλὰ χρωστῶ στὸν ἀείμνηστο Κώστα Προυσή. Ἐνα ἐπίγραμμα μου δίνει μιὰν ὄψη τῆς πνευματικῆς φυσιογνωμίας του.

*Ο κριτικὸς ὁ λόγος ὁ λεβέντης
ἀστράψε φῶς στὴν κεφαλὴ σου*

*κι' αρχοντικά με χρέος ελληνικό
την έκφρασή μας χάρασες
στην κλίμακα των ευγενών γραμμάτων
Κώστα Προυσή της κριτικής πρωτοπολίτη.*

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ευθύνη (Αθήνα), Μακεδονική Ζωή (Θεσσαλονίκη), Σύνδεσμος (Καλαμάτα), Νέα Πορεία (Θεσσαλονίκη), Πόρφυρας (Κέρκυρα), Νέα Έποχή (Λευκωσία), Τò Περιοδικό (Λευκωσία), Έμβόλιμον (Άσπρα Σπίτια Βοιωτίας), Διαδρομές (Αθήνα), Δαυλός (Αθήνα), Έλληνικός Άστρος (Ιωάννινα), Μοριάς (Αθήνα), Πνευματικές Σελίδες (Αθήνα), Νέα Σκέψη (Αθήνα), Πολιτιστική Πράξη (Πειραιάς), Σύγχρονη Σκέψη (Αθήνα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

- Μαρία Άρβανίτη Σωτηροπούλου: «Στή σοφία τής άγνοιας δόξα» Αθήνα.
 Πέτρος Στυλιανού: Εὐμελίδες και νυγμοί, Λευκωσία 1993.
 Άγγελου Τερζάκη: Ταραγμένες ψυχές, Αθήνα 1993.
 Κώστα Π. Μιχαηλίδη: Η ποίηση - Η γλώσσα - Η κριτική συνείδηση, Αθήνα 1993.
 Γιάννης Ιωαννίδης: Χαίρε Κωνσταντινούπολη, Πειραιάς 1993.
 Κυριάκος Χατζηλουκά: Άρμοί, Λευκωσία 1993.
 Cocteau: Τά τρομερά παιδιά (μετ. Τ. Τσιάτσικα) Αθήνα.
 Thomas Mann: Ο Βάγκνερ και η εποχή μας, Αθήνα.
 Leopardi: Στοχασμοί, Αθήνα.

- Γιάννης Π. Ίωαννίδης: Χαίρε Χρυσόστομε Σμύρνης, Νίκαια 1992.
 Γιάννης Γαλανός: Έμπρός..., Άθήνα 1993.
 Ευτέρπη Άραούζου: Αιχμάλωτος, Άθήνα 1993.
 Παγκύπρια Πορεία Άγάπης: Ουρανία Κοκκίνου.
 Λύσανδρος Άβρααμίδης: Παραλλαγές, Λευκωσία 1993.
 Σάββας Γαβριηλίδης: Ίσως, Θεσσαλονίκη 1993.
 Σάββας Γαβριηλίδης: Μικρά και μεγάλα, Θεσσαλονίκη 1993.
 Γιάννης Γ. Μασμανίδης: Ήταν και ή νύχτα, Θεσσαλονίκη 1993.
 Γ.Σ. Άναγνωστοπούλου: Ή χειρόγραφη παράδοση του Σπανέα, Άθήνα 1993.
 Κώστα Ν. Τριανταφύλλου: Ήπιστροφή μέσω Πατρών, Πάτρα 1993.
 Γιάννου Μπροσκαΐνου: Κυπριακή ήχώ, Άθήνα 1992.
 Χρήστου Μαυρή: Ό μέγας αντίδικος, Λευκωσία 1993.
 Μαρία Μιχαηλίδου: Καλά Χριστούγεννα, Λευκωσία 1993.
 Γ. Γιορνάς: Τά καθημερινά, Άθηνά 1993.

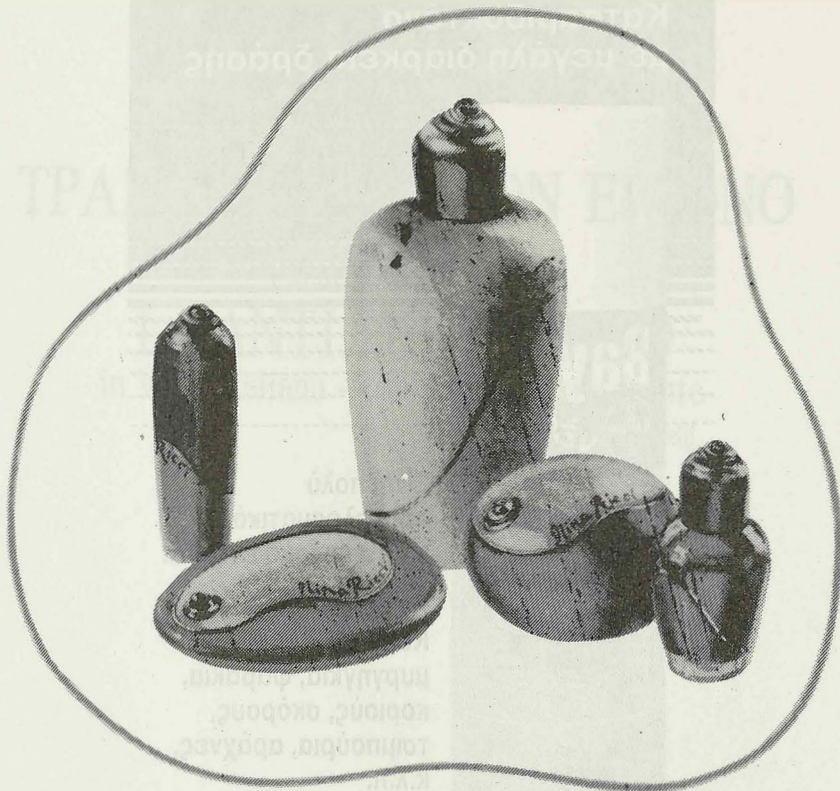
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ

- Μικρά προτραίτα Κυπρίων
- Έθνομάρτυρας Κυπριανός
- Όκτώ ιστορίες του Άγώνα
- Τά τραγούδια τής Τριανταφυλλένης
- Τά δεύτερα έπιγράμματα

Στα βιβλιοπωλεία και στην «Πνευματική Κύπρο»,
 Ταχ. Κιβ. 7355 Λευκωσία

NINA RICCI

P A R I S

Le Teint Ricci

ΤΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΟΜΟΡΦΙΑΣ

ΘΑ ΤΑ ΒΡΕΙΤΕ ΣΤΑ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

ΛΕΥΚΩΣΙΑ: CENTURY SHOP, ΤΗΛ. 443344, VERA ΜΙΟΥ PHARMACY, ΤΗΛ. 428666

ΛΕΜΕΣΟΣ: CAMEO COSMETICS, ΤΗΛ. 375887, WOOLWORTH "OLYMPIA", ΤΗΛ. 311133

ΛΑΡΝΑΚΑ: FACE COSMETICS, ΤΗΛ. 627883,

ΠΑΦΟΣ: KYR-SOF No. 2, ΤΗΛ. 232680

ΓΕΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ/ΔΙΑΝΟΜΕΙΣ: **ΛΗΔΡΑΪΚΗ ΛΤΔ** ΤΗΛ. 444651, ΛΕΥΚΩΣΙΑ

νέο
Baygon
spray

Κατσαριδοκτόνο
με μεγάλη διάρκεια δράσης

Είναι πολύ
αποτελεσματικό
για τα οικιακά έντομα.

Καταπολεμά:
Κατσαρίδες,
μυρμήγκια, ψαράκια,
κοριοίς, σκόρους,
τσιμπούρια, αράχνες,
κ.λ.π.

Bayer

Με την εγγύηση της Bayer.

Δεν καταστρέφει το OZON

Αρ. Εγγραφής Υπ. Γεωργίας Η43

Εισαγωγείς — Διανομείς:

Κώστας Χριστοδούλου & Σία

Θ. Θεοδότη 30, Τηλ. 449843, Λευκωσία

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
KYPROS CHRYSANTHIS

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΓΓΟΝΟ

Variazioni sul tema:

I CANTI DEL NONNO

in veste italiana - con testo greco a fronte-

di Michele Iannelli

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ 1993

Edizioni

ASSOCIAZIONE CULTURALE ELLENICA DI CIPRO
LEFKOSIA 1993

1-82-822-5369 1993

TRAVEL AND TOURISM

THE TRAVEL AND TOURISM INDUSTRY
IN THE 21ST CENTURY

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
KYPROS CHRYSANTHIS

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΓΓΟΝΟ

Variazioni sul tema:

I CANTI DEL NONNO

in veste italiana - con testo greco a fronte-

di Michele Iannelli

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ ΚΥΠΡΟΥ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ 1993

Edizioni

ASSOCIAZIONE CULTURALE ELLENIKA DI CIPRO
LEFKOSIA 1993

Στόν Κύπρο Χρυσάνθη τόν νεότερο
Al grazioso Kypros Chrysanthis junior

ΓΙΑ ΟΣΟΥΣ ΤΥΧΟΝ ΔΕΝ ΤΟΥΣ ΓΝΩΡΙΖΟΥΝ ΑΚΟΜΑ

Ο Κύπρος Χρυσάνθης γεννήθηκε στη Λευκωσία της Κύπρου το 1915. Σπούδασε Ιατρική στην Αθήνα και ειδικεύθηκε στην παιδιατρική στο Λονδίνο. Ζει και εργάζεται στην πόλη που γεννήθηκε. Υπήρξε υπεύθυνος των σχολιατρικών υπηρεσιών και δίδαξε υγιεινή στην Παιδαγωγική Ακαδημία και σε Γυμνάσια της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Διευθύνει από το 1960 το περιοδικό «Πνευματική Κύπρος», την ετήσια έκδοση «Φιλολογική Κύπρος» και το περιοδικό «Υγεία» του Υπουργείου Υγείας της Κύπρου. Είναι πρόεδρος του «Ελληνικού Πνευματικού Όμιλου Κύπρου», ενός από τους πιο δραστήριους πολιτιστικούς όμιλους της κυπριακής πρωτεύουσας, όπως και της «Εθνικής Έταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου», και της «Έταιρείας Κυπριακών Σπουδών».

Μολονότι άφοσιωμένος – από κλήση και έκλογή – κατ' έσοχόν στην ποίηση, έχει παράλληλα επιδείξει μεγάλο ενδιαφέρον στον πεζό λόγο, στο θέατρο, στη λογοτεχνική κριτική, στην Ιατρική και στη λαογραφία, όπως και στη μετάφραση από τα αγγλικά και τα ισπανικά. Η αξία και η επιτυχία του Χρυσάνθη συνοδεύθηκαν από πλείστα βραβεία, που του απένεμαν η Ακαδημία Αθηνών, το Υπουργείο Υγείας και το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου, ο Δήμος Λευκωσίας και πολλά σωματεία και περιοδικά.

Η πολυεδρική του δημιουργία είναι συγκεντρωμένη σε πολλούς τόμους: δυο για την Ποίηση (1985), τέσσερεις για την Πεζογραφία και ένα για το Θέατρο (1974): σ' αυτούς έχει προστεθεί η «Έκλογή από τις σχολιατρικές εργασίες 1943-1976».

Ο ποιητής Χρυσάνθης – ο οποίος πάντα ξεχωρίζει τόσο για την επίμονη αναζήτηση νέων τεχνικών όσο και για το λεπτό λυρισμό στον οποίο κατορθώνει να φθάσει – και σ' αυτά τα «Τραγούδια για τον Έγγονό», στα οποία προέχει η άφοσίσωση στην οικογένεια, αφήνεται να οδηγηθεί από τη βαθιά αίσθηση της ελληνικής του καταγωγής και της ορθόδοξης του πίστης. Δεν είναι συμπτωματικό που σε παλαιότερα χρόνια βεβαίωσε πως «ό στίχος δίχα Ελλάδα δεν αξίζει». Ο έρωτάς του όμως αυτός για την Ελλάδα, την ιδανική του πατρίδα, δεν σημαίνει πως θέτει σε δεύτερη μοίρα τη Γη της οποίας είναι τέκνο και αισθάνεται πολίτης. Αντιθέτως: «Κύριε Θεέ μου, ... σε αντικρύζω με μάτι που μυρίζει Κύπρο...», ζητώντας του να μη του στερήσει «την άδεια να συνθέτει στίχους από χαλκό και άνθος της Κύπρου», γης Ιερής της Αφροδίτης¹.

Είναι ένας ποιητής με ευρεία ποιητική φλέβα, η οποία, παρακινούμενοι από μια γόνιμη και πλούσια φαντασία, τον οδηγεί σε άποτελέσματα πολύ ευτυχή, σ' έναν παφλασμό φωτεινών, κατ' έσοχόν μεσογειακών, εικόνων.

Πραγματικά έχει για το έγγονάκι του που άλλοτε το όριζε «με έναν καινούργιο βλαστό των Ελλήνων» κι άλλοτε «αλάφρητον έρώτων», τις πιο τρυφερές και καθαρές εικόνες. Αυτό το χαριτωμένο αντικείμενο μιάς απέραντης αγάπης, χαρακτηριστικής

1. Κ. Χρυσάνθη, Poesie (μαζί με το ελληνικό κείμενο), επιλογή και μετάφραση Michele Iannelli, σελ. 11, Λευκωσία 1992.

τῶν παλπούδων, ὅταν ἀναπαύεται τοῦ φαίνεται «εἶναι μιὰ θάλασσα γεμάτη εὐτυχισμένα κύματα», ἐνῶ μόλις ξυπνήσει εἶναι «σάν καταγιγίδα κόκκινων φιλιῶν». Εἶναι φυσικό, λοιπόν, νὰ ἀναδυεταί ἐδῶ κι ἐκεῖ ἡ Τριανταφυλλένη, στοργική σήμερα γιαγιά καὶ χτὲς μικρὴ Ἐφροδίτη, ἐκείνη πού μιὰ μέρα μακρινὴ εἶχε χαμογελάσει στὸν ποιητὴ στὴν Ἀμμόχωστο: εἶτε ἀγρυπνᾷ στὸ προσκεφάλι τοῦ παιδιοῦ εἶτε τὸ παίρνει γιὰ μιὰ βόλτα κάτω ἀπὸ τὸ ἀγρυπνο μάτι τῆς Παναγίας.

Σ' ἓνα ἄλλο ποίημα ἡ βαθιὰ του θρησκευτικότητά μας θυμίζει ὅτι, μετὰ τὸ Βάπτισμα, ὁ Χριστὸς, στὸ σῶμα τοῦ μικροῦ ἐγγονοῦ του «ξανάγινε παιδάκι» καὶ σάν ξαδερφάκι τοῦ ἄπλωσε τὸ χέρι. Ἄλλοῦ μᾶς ἐξομολογεῖται ὅτι στὸ «μικρὸ ἀσημένιο μέλλον» τοῦ ἐγγονοῦ βλέπει τὸ δικό του καρδιοχτύπι τότε «στὰ χρόνια τὰ εὐσομα τῶν γιαισεμῶν». Σ' ἓνα ἄλλο φαντάζεται τὸν Θεὸ νὰ διαβαίνει στὸν οὐρανὸ τῆς Λευκωσίας, ἀλλοῦ..., μὰ ἄς ἀφήσομε τὰ ποιητικὰ αὐτὰ μαργαριτάρια νὰ τὰ βρεῖ ὁ ἴδιος ὁ ἀναγνώστης, μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι δὲν θὰ μάθει μόνο νὰ τὰ διακρίνει καὶ νὰ τὰ ἀπολαμβάνει περισσότερο καὶ καλύτερα, μὰ θὰ νιώσει ἐπίσης, ἀνάγκη «ξαναγοῦ», ὅτι αὐτὰ τὰ «Τραγούδια γιὰ τὸν Ἐγγονό» - τελικὰ - δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἓνα ὕμνο στὴ ζωῆ.

Ὁ Michele Iannelli, γεννημένος στὴν Andretta (Avellino) τὸ 1922, στὴν προσπάθειά του νὰ δώσει δείγματα τοῦ φιλελληνισμοῦ του μὲ τὴ μετάφραση στὰ ἰταλικά ἔργων ἐλλήνων καὶ ἑλληνοκυπρίων ποιητῶν, ἔχει στρέψει τὸ ἐνδιαφέρον του στὰ ἔργα τοῦ Χρυσάνθη. Ἔχει μεταφράσει τὴν ἀνθολογία του «Ποιητικὰ λουλούδια ἀπὸ τὸ Νησί τῆς Ἀφροδίτης», πού ἐκδόθηκε στὴ Λευκωσία μὲ χορηγία τοῦ κυπριακοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, καὶ τὸ «Μὲ τὸ βιολί τῶν εἴκοσι χρονῶν», πού ἐκδόθηκε μὲ τὴν οἰκονομικὴ συνδρομὴ τῆς κυπριακῆς καθημερινῆς ἐφημερίδας «Ἡ Σημερινή».

Ἔχει ἐπίσης στὸ ἐνεργητικὸ του μιὰ συλλογὴ διηγημάτων γραμμένων ἀπ' εὐθείας στ' ἑλληνικά: «Ἡ μικρὴ ἱστορία ἑνὸς ἐγκλωβισμένου καὶ ἄλλα διηγήματα», ἐκδομένων κι αὐτῶν μὲ τὴ χορηγία τοῦ ἴδιου Ὑπουργείου καὶ παρουσιασμένων ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Γιώργο Χατζηκωστῆ, ἐπιμελητὴ καὶ τῆς παρούσας ἐκδόσης, ὅπως καὶ ὄλων τῶν κειμένων τοῦ Μ. Iannelli πού κατὰ καιροὺς ἐκδόθηκαν στὴν Κύπρο.

Ἀπὸ τὰ ἔργα του στὴν ἰταλικὴ ἰδιαίτερα ἀγαπᾷ τὸ “Madara, l' Altopiano dei mezli dall' ughola d' ogo” (Μαδαρά, τὸ Ὀροπέδιο τῶν κοσσυφιῶν μὲ τὸ χρυσὸ λαρύγγι), ἐκδόσεις Brennez, Cosenza 1993, ἓνα ἱστορικὸ μυθιστόρημα, πού διαδραματίζεται στὸν γεωγραφικὸ χῶρο τῆς Καλαβρίας, εἰδικότερα στὴ Bovesia, στὸ νότιο Aspromonte (Λευκὸ ὄρος), ὅπου καὶ σήμερα ἀκόμα ζεῖ, σὲ λίγους καὶ μικροὺς οἰκισμοὺς, μιὰ κοινότητα ἰταλοελληνικὴ, καὶ γιὰ τοῦτο οἱ διάλογοι στὸ βιβλίο, καθὼς καὶ δυὸ ποιήματα καὶ δυὸ ἐπιστολές, εἶναι γραμμένα στὴ γκρεκάνικη². Κι' αὐτὸ ἐπειδὴ ὁ Michele Iannelli – ἄς

2. Γιὰ τὴν ἐπάρκεια τῶν κειμένων στὴ μωβέζικη νεοελληνικὴ γλῶσσα πού ἐμφανίζονται στὸ μυθιστόρημα ἔχει ἐκφρασθεῖ ἓνας διακεκριμένος γκρεκάνος, σὲ ἓνα γράμμα του τῆς 28 Ἰουλίου 1993, πού ἔφθασε στὸν Μ. Iannelli ἀπὸ τὸ Ghorio di Roghudi (χωριὸ τοῦ Ροχούδι), ἓναν γκρεκάνικο οἰκισμό τῆς Bovesia, τοῦ ἴδιου μεγέθους μὲ τὸ Galliciano, τοῦ ὁποῖου μιὰ ἀποψη ἐμφανίζεται στὸ ἐξῶφυλλο τοῦ μυθιστορήματος:

«Φίλτατε καθηγητά... θερμότατα συγχαρητήρια γιὰ τὸ μυθιστόρημά σας καὶ γιὰ τὰ τέλεια γκρεκάνικα σας... Σᾶς ἐκφράζω τὰ πιὸ εὐλικρινῆ μου συγχαρητήρια... γιὰ τὴ βαθιὰ γνώση γεγονότων καὶ προσώπων πού φανερώνει, ὅσον ἀφορᾷ τὴν πραγματικότητα τῆς Bovesia. Εἶναι ἓνα κείμενο ἐξαιρετικὰ εὐχάριστο καὶ πάρα πολὺ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖο, πιστεύω, πολλοὶ θὰ ἠθελαν καὶ θὰ

ἀφήσομε νὰ μιλήσει ὁ λόγος ἑνὸς ἰταλοῦ κριτικοῦ – «εἶναι ἓνας φιλέλληνας συγγραφέας χαλύβδινος, ποὺ ὑπερασπίζεται, ξιφήρης, τὴν ἀρχαία καὶ νέα Ἑλληνική καὶ τώρα καὶ τὴν γκρεκάνικη, τὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ τῆς Bonvesia. Αὐτὴ ἡ τελευταία – ποὺ βρῖσκειται σὲ πορεία ἐξαφάνισης – ἀποτελεῖ τὸ θέμα τοῦ μυθιστορήματος “Madarà”. Ὁ Micuci Rogoni – καθὼς θυμᾶται μὲ εὐχαρίστηση τὶς διδαχὲς τοῦ ἱερέα θεῖου του – ἀφηγεῖται ἐπεισόδια καὶ ἐμπειρίες ἀπὸ τὴ ζωὴ του στὸ φῶς καὶ στίς σκιές...

Σὲ μᾶς, ὅμως, εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ ἐπισημάνομε ὅτι ἡ γραφίδα τῆς ἀφηγηματικῆς δυνάμεις τοῦ M. Iannelli ἐμβαπτίζεται ὄχι μόνον μέσα στὴν ἐμπειρία του μιᾶς πλούσιας πολιτιστικῆς ἐνδοχώρας ἀλλὰ καὶ μέσα στὴν εὐγενῆ του εὐαισθησία τῆς ψυχῆς. Ζεῖ ὄχι μόνον μὲ τὸ μυαλὸ τὴν πλοκὴ τοῦ μυθιστορήματος ἀλλὰ καὶ μέσα στίς ἴνες τῆς καρδιᾶς του. Γιὰ τοῦτο ἡ ἀφηγηματικὴ του δύναμη εἶναι ἄξια προσοχῆς, σεβασμοῦ καὶ ἐκτίμησής». Italo Rocco³.

Ο ΕΚΚΛΟΤΗΣ
(μετ. Γ. Χατζηκωστής)

ἴπρεπε νὰ διαβάσουν, γκρεκάνοι ἢ μὴ. Πόσα πράγματα θὰ μάθαιναν!...» Salvino Nucera (φιλόλογος καὶ ποιητὴς γκρεκάνος, γνωστὸς γιὰ τὴ συλλογὴ τοῦ “Agarao na graspo” (ἀγαπᾶ νὰ γράφω), ἡ ὁποία εἶχε εὐρεία ἀπήχηση καὶ στὸ ἐξωτερικὸ χάρις στὸν Κύπριο γυμνασιάρχου Γιώργο Χατζηκωστῆ, ποὺ τὴν ἔκαμε ἀντικείμενο μιᾶς ὀμιλίας του καὶ ἔπειτα ἑνὸς ἀρθροῦ του στὴ «Φιλολογικὴ Κύπρος» τοῦ 1988, σσ. 118-122).

Ὁ καθηγητὴς A. Pignalli, ἀπὸ δικῆς του πλευρᾶς, ἀφοῦ διάβασε τὸ “Madarà”, τοῦ ἔγραψε ἀναφερόμενος στὸ περιεχόμενο καὶ στὴν ἰκανότητά του νὰ κατακτᾶ τὸν ἀναγνώστη:

«Ρώμη, 26.5.93. Ἀγαπητὴ μου λυκείαρχη, σὰς εὐχαριστῶ θερμὰ γιὰ τὸ μυθιστόρημα “Madarà” ποὺ τὸ διάβασα «μονορούφι» καὶ ποὺ εἶναι ἐνδιαφέρον τόσο γιὰ τὸν κόσμο ποὺ ἀνακαλεῖ στὴ μνήμη ὄσο καὶ γιὰ τὸν πολυγλωσσισμό του. Παρὰ τὶς διακηρύξεις ἡ πολιτιστικὴ αὐτὴ παράδοση ἐγκαταλείπεται μέχρι ἐξαφανίσεως... γιατί οἱ γκρεκάνοι δὲν συνορεύουν μὲ τὴ μητέρα πατρίδα τους καὶ καμμιά προστάσια δὲν διαγράφεται πρὸ τῶν πυλῶν... Καὶ πάλι μὲ τὰ συγχαρητήριά μου καὶ μὲ πολλοὺς ἐγκάρδιους χαιρετισμούς», Antonio Pignalli (καθηγητὴς τῆς Ἰταλικῆς Λογοτεχνίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Cassino, ἔπειτα ἀπὸ χρόνια διδασκαλίας στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Salerno, καὶ συγγραφέας, μεταξὺ ἄλλων, μιᾶς «Καλαβρῆζικης Λογοτεχνίας»).

Ἡ ἑκτενέστερη ἀπὸ τὶς ἐπιστολὲς στὴν γκρεκάνικη μέσα στὸ μυθιστόρημα δημοσιεύθηκε γιὰ τοὺς Ἑλληνας ἀναγνώστες τὸ 1991 μὲ ἀπόδοση στὴ νεοελληνικὴ καὶ σχόλια ἀπὸ τὸν προαναφερθέντα γυμνασιάρχου Γιώργο Χατζηκωστῆ στὴν «Πνευματικὴ Κύπρος» (ἀρ. τεύχους 363, 1991, σσ. 92-100).

3. “Silagus”, διμηνιαία πολιτιστικὴ ἐπιθεώρηση, ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Italo Rocco, ἀρ. τεύχους 169, Σεπτέμβριος-Ὀκτώβριος 1993, σ. 108.

PER CHI ANCORA NON LI CONOSCESSE

Kypros Chrysanthis è nato a Nikosía di Cipro nel 1915. Si laureò in medicina ad Atene e successivamente si perfezionò in pediatria a Londra. Vive e lavora nella città natale. E' stato dirigente dei servizi scolastici e docente di Igiene nell'Istituto Magistrale e nei Ginnasi della Repubblica di Cipro.

Dirige dal 1960 il periodico *Πνευματική Κύπρος*, la pubblicazione annuale *Φιλολογική Κύπρος* e la rivista *Υγεία* del locale Dicastero della Sanità. E' presidente dell'*Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου*, uno dei più attivi cenacoli culturali della capitale cipriota, nonché dell'Associazione Nazionale dei Letterari Greci di Cipro e del Sodalizio per gli Studi Ciprioti.

Pur dedicandosi - per vocazione e scelta - soprattutto alla poesia, s'interessa anche e molto di prosa, teatro, critica letteraria, medicina e folklore, nonché di traduzioni, dall'inglese e dallo spagnolo. Il successo ed i meriti del Chrysanthis sono stati accompagnati da moltissimi premi, conferitigli dall'Accademia di Atene, dal Ministero della Sanità e da quello per la Cultura e le Scienze di Cipro, dal Comune di Nikosía e da vari sodalizi e periodici.

La sua poliedrica produzione è raccolta in più volumi: due per la Poesia (1985), quattro per la Prosa ed uno per il Teatro (1974), cui va aggiunta la "Raccolta dei lavori di medicina dal 1943 al 1976".

Il Chrysanthis poeta - che s'è sempre distinto sia per l'assidua ricerca di tecniche nuove sia per il delicato lirismo al quale perviene - anche in questi *Canti del nonno*, nei quali prevale il culto della famiglia, si lascia guidare dal suo profondo sentirsi greco di stirpe ed ortodosso di fede. Non per niente negli anni ormai lontani asserì che per lui "*ὁ στίχος δίχα Ἑλλάδα δὲν ἀξίζει*" (Il verso senza l'Ellade non vale). Ma questo suo amore per la Grecia, sua patria ideale, non implica che egli le posponga la Terra di cui è figlio e si sente cittadino, anzi: "*Κύριε Θεέ μου, ... σὲ ἀντικρύζω μὲ μάτι πὸν μυρίζει Κύπρο...*" (Signore Iddio, ...ti contemplo con occhio che sa di Cipro...), chiedendogli di concedergli di intrecciare versi col rame ed il fiore di Cipro, sacro ad Afrodite¹.

E' un poeta dalla facile vena, che, stimolata da una fertile quanto ricca fantasia, lo porta a risultati molto felici, in uno scopietto di immagini luminose ovverosia mediterranee. Infatti ha per il nipotino, che ora definisce "piccolo prezioso futuro greco" ora "alfabeto d'amore", le immagini più delicate e chiare. Quel cosino oggetto d'un amore sconfinato, proprio dei nonni, quando riposa gli pare "un mare traboccante di onde serene", ma appena si sveglia è "una tempesta di rosei baci". Naturale, quindi, che qua e là emerga Triandafilleni, oggi nonna affettuosa ed ieri una piccola Afrodite, quella che un giorno lontano sorrise al Poeta a Famagosta: sia che vegli al capezzale del bimbo sia che lo porti a passeggio sotto lo sguardo vigile della Madonna.

In un'altra la sua profonda religiosità ci ricorda che, dopo il Battesimo, il Cristo nel corpo del nipotino "s'è rifatto bambino" e come un cuginetto gli ha teso la mano. Altrove ci

1. K. Chrysanthis, Poesie, con testo greco a fronte, scelte e tradotte da M.I., p.11, Lefkosía 1992.

confessa che nel "futuro pazzere" del nipote vede il suo "batticuore di allora, degli anni fragranti di gelsomini". In un'altra immagina Dio a passeggio nel cielo di Nikosia, altrove..., ma lasciamo che queste perle di poesia il lettore se le trovi da sé, nella certezza che non solo saprà individuarle e gustarle di più e meglio, ma sentirà anche, senza bisogno d'un cicerone, che questi *Canti del nonno* - in definitiva - non sono che un inno alla vita.

Michele Iannelli, nato ad Andretta (AV) nel 1922, nel dare testimonianza del suo filellenismo con la traduzione in italiano delle opere di poeti greci e grecociprioti, ha rivolto il suo interesse soprattutto alle opere del Chrysanthis. Di lui ha tradotto l'antologia "*Ποιητικά λουλούδια από το Νησί της Ἀφροδίτης*" (Fiori poetici dall'Isola di Afrodite), edita a Nikosia grazie alla *corigia* del Ministero della Pubblica Istruzione di Cipro, e "*Μέ το βιολί τῶν εἴκοσι χρονῶν*" (Col violino dei vent'anni), pubblicato col finanziamento del quotidiano cipriota *Ἡ Σημερινή*.

Ha al suo attivo anche una raccolta di racconti scritti direttamente in greco: *Ἡ πικρὴ ἱστορία ἐνὸς ἐγκλωβισμένου καὶ ἄλλα διηγήματα* (L'amara storia d'un uomo in gabbia ed altri racconti), pubblicati anch'essi con la *corigia* del predetto Dicastero e la presentazione del professore *Γιῶργος Χατζηκωστής*, curatore della presente edizione, così come di tutti gli scritti di M. Iannelli editi nel tempo a Cipro.

Delle sue opere in italiano gli sta particolarmente a cuore, per sua ammissione, *Madarà, l'Altopiano dei merli dall'ugola d'oro* (Edizioni Brenner, Cosenza 1993), un romanzo storico ambientato in Calabria, precisamente nella Bovesia, sull'Aspromonte Meridionale, dove tutt'oggi vive, in pochi e piccoli abitati, una comunità italogreca, per cui i dialoghi nel libro sono scritti in grecanico, come pure due canti e due lettere².

2. Sull'efficacia dei testi in neogreco bovese presenti nel romanzo s'è pronunciato un grecanico di eccezione, in una lettera del 28 Luglio 1993 pervenuta a M. Iannelli da Ghorio di Roghudi, un abitato grecanico della Bovesia, delle dimensioni Gallicianò, la cui veduta compare sulla copertina del romanzo: "Carissimo Professore... vivissimi complimenti per il suo romanzo e per il suo grecanico perfetto... Le esterno le congratulazioni più sincere... per la profonda conoscenza di fatti e persone che mette in evidenza a proposito della realtà della Bovesia. E' un testo piacevolissimo, interessantissimo che, credo, molti vorrebbero e dovrebbero leggere, grecanici e non. Quante cose imparerebbero!... *Salvino Nucera*" (E' un professore di lettere e poeta grecanico, noto per la silloge: *Agapao na graspo: Amo scrivere*, la quale ha avuto larga eco anche all'estero, grazie al preside cipriota *Γιῶργος Χατζηκωστής*, che ne fece oggetto d'una conferenza e poi d'un articolo, in *Φιλολογική Κύπρος* 1988, pp. 118-122).

Il Prof. A. Piromalli dal canto suo, dopo aver letto *Madarà*, gli scriveva, con riferimento ai contenuti ed all'impegno per conquistare il lettore:

"Roma, 26.5.'93 Caro Preside, la ringrazio vivamente per *Madarà* che ho letto d' un fiato e che è interessante sia per il mondo che rievoca che per il plurilinguismo. Nonostante le proclamazioni quella cultura viene abbandonata all'estinzione... perché i grecanici non confinano con la madre patria e nessun elmo chiodato è alle porte... Con rinnovati ringraziamenti e con molti cordiali saluti *Antonio Piromalli*" (Professore di Letteratura Italiana dell'Università degli Studi di Cassino, dopo anni di Magistero, in quella di Salerno, autore, tra l'altro, d'una *letteratura calabrese*).

La più lunga delle lettere in grecanico nel romanzo fu pubblicata per i lettori greci nel 1991, con commento e versione in neogreco del prefato prof. *Γιῶργος Χατζηκωστής* in *Πνευματική Κύπρος* (n. 363, annata 1991, pp. 92-100).

Questo perché Michele Iannelli - cediamo la parola ad un critico italiano - "è uno scrittore filellenico d'acciaio e difende, a spada tratta, il greco antico e moderno ed ora anche il greco moderno, la lingua della gente della Bovesia. Quest'ultima - in via di estinzione - è l'argomento di *Madarà*. Mikuci Pogoni - nella confortevole memoria degli insegnamenti dello zio prete - racconta episodi ed esperienze della sua esistenza nella luce e nelle ombre...

A noi, però, interessa evidenziare che la penna di M. Iannelli intinge la sua efficacia della narrazione non solo nella sua esperienza d'un ricco retroterra di cultura ma anche nella sua nobile sensibilità d'animo. Egli vive non solo con l'intelletto la trama ma anche nelle fibre del suo cuore. La sua *vis narrandi*, perciò, è degna di attenzione, di riguardo e di stima. Italo Rocco³.

l'Editrice

---

3. *Silarus*, Rassegna bimestrale di cultura diretta da I. Rocco, n. 169 - Sett. Ott. - 1993 - p. 108.

ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΑ ΤΟΥ ΕΓΓΟΝΟΥ

Σ' ΕΝΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΒΛΑΣΤΟ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἡ ἀντρεία κι ἡ ἀρετὴ μιλοῦν στὰ μάτια του
 σὰν φῶς ἀγγελικό.
 Τῆς ὁμορφιάς ἡ πεταλούδα γαλανόλευκη
 παίζει στὸ πρόσωπό του.
 Ἀνοίγουν τὰ χεράκια του κι ἑπτὰ φεγγάρια φέγγουν
 σ' ἑπτὰ οὐρανοῦς.
 Τὰ χεῖλη ἀνοίγει κι οἱ ἀνατολές μὲ τοὺς κορυδαλλοὺς
 πετιοῦνται μεθυσμένοι.
 Εἶναι ἓνα θαῦμα τοῦ Θεοῦ στὶς πιὸ γενναῖες του ὥρες.

ΤΟΝ ΕΝΤΥΣΑ

Τὸν ἔντυσα μὲ τὴν πορφύρα ἡμερῶν πὸν θάρθουν,
 τὸν ἄλειψα μὲ ἀρώματα ἑλληνικῶν φωνηέντων,
 τὸν χτένισα μὲ στίχους ἀπ' τὸν Σολωμό,
 τὸν κοίταξα μὲς στὸν καθρέφτη τῆς ψυχῆς μου καὶ τὸν πῆγα
 στὴν Παναγία νὰ προσκυνήσει.

ΠΡΟΣ ΔΟΞΑ

Μὲς στὰ χαμόγελα τῆς Παναγίας λουσμένο,
 στὶς Ἀμμοχώστου τοὺς ἀφρούς καὶ τοὺς λεμονανθούς,
 μετὰ ντυμένο μὲς στὰ δειλινὰ τῆς Λευκωσίας
 τὸν παραδίνουνε οἱ ἀρχάγγελοι στὸν κόσμο τῶν Ἑλλήνων
 λεβέντικα κι ἀκριτικά νὰ ζήσει τὴ ζωὴ
 μὲ πράξεις ἐκλεκτές κι εὐλογημένες
 πρὸς δόξα καὶ τιμὴ τῆς Κύπρου
 καὶ τῶν Ἑλλήνων εὐσεβῶν γονιῶν του.

ΑΝ ΚΑΠΟΤΕ...

Ἄν κάποτε διαβῶ τὰ δύσκολα φαράγγια
 μπροστὰ στὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ
 κι ἀφοῦ φιλήσω τὸ δεξί του χέρι
 μὲ τὴν παλιά μου ταπεινότητα,
 θὰ τὸν κοιτάξω μὲς στὰ μάτια
 καὶ θὰ τοῦ πῶ μὲ τόνο παρακλητικό
 νὰ μοῦ φυλάξει τὸ ἐγγονάκι μου ἀπὸ λοιμούς, σεισμούς
 καὶ καταποντισμούς,
 μὲ καθαρὴ ποδιά νὰ τὸν κρατήσει στὶς παλιές ιδέες
 τῆς λευτεριᾶς καὶ τῆς τιμῆς
 ἑνάρετο ὄνομα νὰ τοῦ χαρίσει στὰ μαλλιά
 καὶ καθαρὴ καρδιά.

TRA I FEDELI NEL TEMPIO

UN NUOVO VIRGULTO GRECO

*Nei suoi occhi, pari a luce angelica,
parlano l'ardire e la virtù
e sul suo volto si trastulla la farfalla
biancocerùlea della beltà...
Come s'aprono le sue manine
sette lune splendono in sette cieli
e quando apre le labbra anche i mattini
con le lodole ebbri spiccano il volo.
E' un prodigio di Dio nei suoi momenti più generosi.*

E L'HO VESTITO...

*E l'ho vestito della porpora dei giorni che verranno
ed unto cogli aromi dell'idioma greco,
coi versi di Solomòs l'ho pettinato,
indi nello specchio dell'anima mia l'ho contemplato
per portarlo a riverire la Madonna.*

PER LA GLORIA DI CIPRO

*Tra i sorrisi della Madonna lavato
nella schiuma del mare e l'aroma dei limoni di Famagosta
e poi vestito in mezzo ai tramonti di Lefkosia
gli arcangeli l'offrono alla gente greca
perché nobilmente viva senza affanni
d'eleste e benedette imprese
per la gloria e l'onore di Cipro e dei suoi genitori
pii membri del popolo dei Greci.*

SE UN GIORNO...

*Se un giorno valicherò gli ardui dirupi
fino al trono di Dio,
una volta che gli avrò baciata la destra
con l'umiltà di sempre,
lo guarderò negli occhi
e gli chiederò con tono di preghiera
di proteggermi il nipotino da morbi, sismi e maremoti,
di tenerlo saldo nelle vecchie idee
della libertà e dell'onore
e di donargli virtuoso nome
e cuore puro.*

ΣΤΟΝ ΕΓΓΟΝΟ

Θὰ τοῦ ἀγοράσω μιὰν ελευθερία μὲ τὴν ψυχὴ μου
 νὰ περπατᾷ μὲ μέτωπο ἀνθισμένο,
 μὲ κεφαλαῖα θὰ γράψω τ' ὄνομά του
 στὰ ἐπισκεπτήρια τῶν καιρῶν,
 πρωταθλητὴ στό γυμναστήριο τοῦ Ἑλληνα Θεοῦ
 θὰ τὸν γυμνάξω κυπριονίκη θεοπρεπῶς
 νὰ δείξω στοὺς ἐρχόμενους πλανῆτες τὴ γενιά του
 ἀνθρώπινο ἄθλο μ' ἔντιμα φτερά.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Καὶ στοὺς ἑπτὰ οὐρανοὺς θὰ γράψω τ' ὄνομά του
 μὲ γράμματα ἀρχαγγελικά
 νὰ τὸν κοιτᾶνε τ' ἄστρα στὴν τροχιά τους
 καὶ οἱ ἥλιοι νὰ τὸν ντύνουν μὲ λαμπρὴ χλαμύδα.
 Στὴν κομβιοδόχη του τὴ δάφνη τῆς Ἑλλάδας θὰ τοῦ βάλω
 καὶ ἓνα βυζαντινὸ ἀπτό στοὺς βόστρυχούς του.
 Τὸν πράσινο τῆς Κύπρου χάρτη μὲ ἀνοιχτὰ φτερά
 στό στήθος του θ' ἀπλώσω μνήμη τῆς γενέθλιας γῆς του.
 Καὶ θὰ καλέσω τοὺς κορυδαλλοὺς στὸν κόκκινο
 πρωϊνὸ χορὸ τους,
 τὸν δρόμο νὰ τοῦ ἀνοίξουνε τῆς ἐφηβείας.

AL NIPOTE

*Con l'anima mia gli comperò la libertà
onde cammini con fronte fiorita
ed a grosse lettere scriverò il suo nome
sui biglietti da visita del tempo
e nella palestra del Dio greco ne farò un primo atleta
un ciprio campione come Dio comanda,
onde additare ai pianeti che verranno le imprese
della sua generazione, umane certo, ma dalle nobili ali.*

EPILOGO

*E nei sette cieli scriverò il suo nome
con le lettere degli angeli
onde gli astri lo guardino nel loro vorticoso andare
ed i soli di splendida tunica lo vestano.
Al suo occhiello metterò l'alloro della Grecia
ed un'aquila bizantina nei suoi boccoli.
Sul petto gli dispiegherò la verde carta di Cipro
ad ali spiegate a ricordo della terra in cui è nato.
Ed inviterò le allodole, che cantano in sul roseo mattino,
a dischiuderli il cammino della pubertà.*

ΠΑΡΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΛΛΗΨΗ ΤΟΥ ΕΓΓΟΝΟΥ

A'

Νά σέ φυλάει ὁ ἄγγελος τοῦ δειλινοῦ,
μικρὸ κομμάτι τ' οὐρανοῦ στήν ἀποικία τῆς Λευκωσίας
μ' ἓνα ἐξαίσιο δίσκο ὀλόγυρα στήν κόμη σου,
χαρούμενη ζωὴ, τριανταφυλλένη,
νά σέ κρατᾶ ἡ Τριανταφυλλένη στὸν περίπατο
στῆς Παναγίας τὸ περιβόλι
πνιγμένο στὶς πορτοκαλιές καὶ στὰ ποιήματα,
στοὺς θάμνους τῆς ἀγάπης καὶ στὰ μονοπάτια τῆς φιλίας,
μικρὸ ἀσημένιο μέλλον
ἑλληνικό...

B'

Μικρὸ εὐαγγέλιο τὸ πρόσωπό του
καὶ γλάστρα καλοσύνης ἢ ματιά του
κι ὅταν τὰ χέρια του ἀνεμίζει, ἑπτὰ πλανῆτες
χοροπηδοῦν μὲ ἑπτὰ ἀρχαγγέλους.
Κι' ἀνοιγοκλείνει ἡ μύτη του σὰν ἄσμα ἀσμάτων καὶ χυμοῦν
ἑπτὰ παρθένων μυρωδιές στὰ γιασεμιά τῆς Λευκωσίας.
Κι ἔρχονται λαός, παιδιά, τοὺς χαρταετοὺς των νὰ πετάξουν
στὰ δειλινὰ ψηφιδωτά.

Γ'

Νά τὸ κρατᾶ ἡ Τριανταφυλλένη τ' ἀγοράκι
καὶ νᾶναι ἡ Παναγία μας στὶς χαρές της
– ὁ θρίαμβος αὐτὸς τῆς ἀρετῆς –
νά βόσκουν στὸν ἀγέρα της τριγύρω
ἀρχάγγελοι κι ἀστερισμοί,
πορτοκαλιές τῆς Ἄμμοχώστου
καὶ δειλινὰ τῆς Λευκωσίας,
τῆς εὐτυχίας ὁ χεῖμαρρος μὲ ὀλόχρυσά φωνήεντα,
ἕνας αἰώνας ὁμορφιάς καὶ χάρις.

VARIAZIONI SULLA COMUNIONE

I

*L'Angelo della sera ti conservi,
o piccolo frammento di cielo nell'abitato di Nikosìa
con una mirabile aureola intorno alla tua chioma,
o lieta nuova vita fiorita di rose,
e tua nonna Triandafileni ti porti a passeggio
nel giardino della Madonna
soffocato dagli aranci e dalle opere dell'uomo,
tra i cespugli dell'amore e le vie dell'amicizia,
o piccolo prezioso futuro
greco...*

II

*Piccolo evangelio il suo visino
e vaso di bontà lo sguardo suo
e, quando agita le mani, sette pianeti
con altrettanti arcangeli prendono a danzare.
Come cantico dei cantici s'apre e chiude il suo nasino
e gli unguenti di sette vergini si vengono a riversare
sui gelsomini della nostra Nikosìa.
E gente e bimbi accorrono a lanciare gli aquiloni
nei policromi tramonti.*

III

*La nonna porti il bambino
e nella sua gioia presente sia la Tuttasanta,
a trionfo della virtù,
e nell'aria intorno a lei si pascano angeli ed astri,
gli aranceti di Famagosta
ed i tramonti di Nikosìa,
il torrente della felicità dagli aurei concetti,
un secolo di grazia e di bellezza.*

Δ'

Τριαντάφυλλα στην κούνια του κι αστέρια,
 μεγάλες όπτασιες και νήματα χρυσοῦ,
 συνομιλίες χρωμάτων και θεῶν
 (καὶ στὸ προσκέφαλο ἢ Τριανταφυλλένη),
 κι' αὐτὸ μὲ βλέμμα δειλινῶν ἀγγέλων
 μ' ἐξαίσια λάμψη νὰ σὲ περιβρέχει...
 Θὰ τοῦ κεντήσω ἐκεῖ, στὰ σύνορα οὐρανοῦ και θάλασσας,
 στὶς ἀποικίες τοῦ πνεύματος,
 μιὰ βασιλεύουσα πρωτεύουσα νὰ ὑπηρετεῖ
 μὲ τῆς καρδιάς τὰ καλοκαίρια
 κι' ἀγάματα ὥραϊα τοῦ πνεύματος νὰ πλάθει,
 μιὰν ἱστορία τῆς καλωσύνης.

Ε'

Εἶναι μιὰ μέρα δίχως ὄρια,
 μιὰ βασιλεία τῶν οὐρανῶν
 τὸ ἄθωο του προσωπάκι,
 μιὰ θάλασσα εὐτυχίας κι αὐτὸ τὸ κλάμα του,
 και δειλινὸς ὤκεανὸς κάθε χαμόγελό του,
 μιὰ ξέχωρη πατρίδα
 και μιὰ ἀποικία στὴ χώρα τῶν ἀγγέλων,
 ὁ θησαυρὸς τῆς Τριανταφυλλένης μου.

Στ'

Ὁ μυστικὸς συλλογισμὸς σὲ περιβάλλει
 μὲ μιὰ μαγεία τριανταφυλλένη.
 Εὐτυχισμένα τὰ κλαδιὰ παραμερίζουν νὰ περάσεις,
 εὐτυχισμένο τ' ἀγεράκι πὸ σου ψιθυρίζει νότες ἀσημένιες,
 εὐτυχισμένο και τὸ φῶς πὸ σὲ δοξάζει μὲς στὴ λάμψη του.
 Ἡ σκιά σου θησαυρὸς και τὸ χαμόγελό σου
 λαμπρὸ ἀρχιπέλαγος τοῦ Αἰγαίου.
 Εἶσαι μιὰ ἰδέα παράδεισου, πὸ ἀνιστορεῖ
 τὸ χάρισμα τοῦ ἀνθρώπου.

Ζ'

Δημοτικὸ τραγούδι νὰ σὲ πῶ τὸ νοιώθω λίγο,
 ὕμνο βυζαντινὸ και πάλι λίγο θᾶναι,
 ἀγγελικὸ κορυδαλλὸ πὸ τραγουδᾷ τὰ κόκκινα τριαντάφυλλα,
 μικρὸ τριανταφυλλάκι μου κι' ἀχτίδα τῆς καρδιάς μου,
 λίγο τὸ ἀνάστημά σου ἰχνογραφῶ
 στῆς Κύπρου τὸ χαρτί,
 ὄνειρο, παραμῦθι μου, ποτάμι τῆς ζωῆς μου.

IV

*Rose e stelle nella nua culla,
 mirabili visioni e fili d' oro,
 conversare di colori e di divinità,
 con la nonna al suo guanciaie,
 ed egli con uno sguardo d' angeli serali
 d' una luce mirabile ti inondi...
 Ai confini del cielo e del mare
 nei reami dello spirito
 ricamerò per lui una città regale che al servizio sia
 delle estati del cuore
 e belle statue allo spirito plasmi,
 una storia di bontà.*

V

*L' innocente suo visino
 è un giorno che non ha confini,
 una reggia del cielo,
 ed un mare di felicità questo suo pianto,
 un oceano nell' ora del tramonto il suo sorriso,
 uno straordinario paese,
 un angolo nella città degli angeli
 questo tesoro della mia Triandafilleni.*

VI

*Un mistico pensiero ti avvolge
 di rosea magia.
 I rami lieti si fanno da parte al tuo passaggio,
 lieta è la brezza che sussurrando ti va note argentine,
 e lieta anche la luce che ti benedice col suo lampo.
 Un tesoro la tua ombra ed il tuo sorriso
 uno splendido arcipelago del mare Egeo.
 Un' idea sei del paradiso, che rammenta
 il carisma dell' uomo.*

VII

*Angelica lodoletta che canta le rose rosse,
 mia piccola rosa e raggio del mio cuore,
 reputo poca cosa un canto dimotico cantarti,
 e perfino una melodia di Bisanzio sarebbe inadeguata,
 disegnerò un pò la tua figura
 sulla carta di Cipro,
 o sogno, o fiaba, fiume della mia vita.*

ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΕΓΓΟΝΟΥ

ΣΤΗ ΒΑΠΤΙΣΗ

Στή βάπτισή ἡ Ἁγία Περιστερὰ
 ἐκάλυψε τὸν ἔγγονό μου μὲ ἄκτιστο οὐρανό.
 Ἡ Παναγία ἡ Δέσποινα τὸν δέχτηκε στὸ φῶς τῆς
 μὲ μιά ἐλαφριά τῆς κεφαλῆς τῆς κλίση.
 Βρέφος ξανάγινε ὁ Χριστὸς καὶ χαίδεψε
 σὰν ξαδελφάκι τὰ χεράκια του.
 Κι εἶπα τί θαῦμα εἶν' ἡ ζωὴ
 μὲ τοὺς μικροὺς Χριστούς!

ΟΙ ΕΝΑΓΚΑΛΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΕΓΓΟΝΟΥ

Αὐτὲς οἱ ἀπίθανες στιγμές, σωστό μαργαριτάρι,
 μὲς στοῦ ἔγγονοῦ τοὺς ἐναγκαλισμοὺς
 μοιάζουν μὲ στίχο ἀπὸ Ἄσμα Ἀσμάτων,
 ἔρχονται καὶ σοῦ δίνουν σέ μαντήλι
 μικροὺς πλανῆτες φωτεινοὺς
 στὶς ὥρες ποὺ ὁ Θεὸς εὐτυχισμένος κάνει
 τὸ δειλινὸ περίπατό του
 στῆς Λευκωσίας τοὺς οὐρανοὺς.

ΕΝΑΣ ΘΗΣΑΥΡΟΣ

Τὸ θαῦμα τῆς ζωῆς κοιμᾶται στὸ προσκέφαλό του
 εἶναι μιὰ θάλασσα γεμάτη εὐτυχισμένα κύματα
 μὲ ἀγγελικοὺς πλανῆτες οὐρανοὺς
 καὶ ἀστέρια βρέφη,
 μιὰ πολιτεία γεμάτη πανηγύρια,
 ἀνθόκηπους καὶ ὠραῖες προβλέψεις,
 μιὰ ἀτμόσφαιρα πνιγμένη μὲς στὶς παπαρούνες.
 Εἶναι ἓνας θησαυρὸς χρυσοῦν αἰώνων.

Ο ΕΓΓΟΝΟΣ

Ἐυπνῶ καὶ βλέπω ἀγγέλων τάγματα
 ἀπὸ τ' ἀστέρια νὰ κατέρχονται γιὰ νὰ τὸν προσκυνήσουν.
 Τὸ πρόσωπό τους ἀσημώνει τὸ χαμόγελο
 καὶ ἔχουν τὰ παραμύθια καὶ τοὺς μύθους στὰ μαλλιά τους.
 Τοὺς βλέπει μὲ τὸ περιδέραιο τῆς ἀπορίας:
 Ὑπάρχει ἀκαίριος ὁ Θεὸς μὲς στὴ ματιὰ του.

IMMAGINI

ALLA FONTE BATTESIMALE

*Al battesimo la Sacra Colomba
sul mio nipotino ha disteso un cielo non opera di mano.
Nella sua luce la Madonna, la Tuttasanta, l'ha accolto
con un leggero inchino del capo.
Cristo s'è rifatto bambino
e come un cuginetto ne ha carezzato le manine.
E mi son detto: che miracolo la vita
coi piccoli Gesù!*

I SUOI ABBRACCI

*Questi inverosimili istanti, veri gioielli,
tra gli abbracci di mio nipote
somigliano ad un verso del Cantico dei Cantici:
vengono e ti porgono nel fazzoletto
piccole luminose stelle erranti
nel momento in cui il Signore lieto
in sulla sera va a passeggio
nei cieli di Nikosia.*

UN TESORO

*Il miracolo della vita riposa sul suo guanciale:
è un mare traboccante d'onde serene
con cieli gremiti di pianeti d'angeli
e di stelle fanciulle,
una città satura di sagre,
di giardini fioriti e di belle previsioni,
un'atmosfera affogata nei papaveri.
Un tesoro dei secoli d'oro.*

IL NIPOTE

*Mi sveglio e vedo angeli a schiere
calarsi dalle stelle a riverirlo.
Il sorriso ne inargenta il volto
ed hanno nelle chiome fiabe e miti.
Egli li guarda con un continuo di stupore:
nel suo sguardo c'è tutto Dio.*

ΑΝΤΙΓΡΑΦΗ

Ὁ θόλος τ' οὐρανοῦ στὸ μέτωπό του
σφραγίδα τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων.
Ἐκθεση κόσμου εὐτυχισμένου, λαμπεροῦ,
καὶ συμφανία τῆς μουσικῆς ἢ κίνησή του.
Τὸ γέλιο του παράδεισος τοῦ ἡλιοβασιλέματος
κι ἀντιγραφή τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ.

RICALCO

*Sulla sua fronte la volta del cielo
suggello di Dio e della gente alla buona.
Segno d'un mondo felice, luminoso,
e sinfonia di musica il suo moto.
Paradisiaco tramonto il suo sorriso,
ricalco della gloria di Dio.*

ΤΡΙΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΕΓΓΟΝΟΥ

ΟΝΟΜΑΣΤΗΡΙΑ

Ἄγγέλων ψαλμωδίες ἀπ' τὸν ἐξώστη τοῦ Θεοῦ
 ξυπνοῦν τὰ βρεφικά ματάκια.
 Ὁ γιὸς τοῦ γιοῦ μου στῶν μηνῶν του τὸ παράθυρο
 ἀταχυδρόμητες εὐχὲς λαβαίνει ἀπὸ τὸν κόσμο τοῦ παιδιοῦ,
 μὲ τοὺς δικούς μας λογισμούς,
 γιὰ μὰ εὐθεία ὁδὸ μὲς στὴ ζωὴ του,
 γεμάτη ἁγίους καὶ ἥρωες καὶ ἀγγέλους κόκκινους.
 Τὰ μάτια του εὐλογῶ πού με ἀπορία καὶ περιέργεια
 τὰ γύρω καταγράφουν καὶ νοερά τὰ κάλλη ἀποστηθίζουν τῆς ζωῆς
 καὶ τῶν ἀνθρώπων.

Ο ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ ΕΓΓΟΝΟΣ

Εἶναι ἓνα καλοκαίρι ὁ ἐγγονός μου στὴν Ἀμμόχωστο
 μέσα στοὺς κρίνους τοῦ γιαλοῦ πλεγμένος,
 νὰ λούζει τὴ χαρούμενη ψυχὴ του μὲς στὰ κύματα τῶν γαλανῶν ὠρῶν,
 νὰ πλένει ὀράματα στὶς καλαμιές καὶ τοὺς ἀνθούς
 τῆς καρποφόρας γῆς καὶ νὰ χελιδονίζει
 στὰ μάτια τῆς πορτοκαλιᾶς μ' ἓνα εὐερέθιστο ρυθμὸ
 σὰν πειρατῆς τῶν ὁμορφῶν καιρῶν τῆς ἐφηβείας.

ΜΗ ΦΥΓΕΙΣ...

Μὴ φύγεις ἀπ' τὸ φῶς, χαρούμενε ἄγγελέ μου.
 Τῆς ἰριδας τὰ χρώματα θὰ φέγγουν στὴ ζωὴ σου
 τῆς Παναγιᾶς ζωνάρι.
 Οἱ λογισμοί σου ἄς περπατοῦν στὶς καθαρὲς πρωῒες:
 Κι ἂν κάποτε ἀνταμώσεις τὸν Θεό, μὴ φοβηθεῖς τὸ βλέμμα του.
 Οἱ καθαρὲς καρδιές εἶναι δικά του τέκνα,
 πνιγμένα μὲς στὰ γιασεμιά.

TRE CANTI

PER IL GIORNO ONOMASTICO

*Melodie angeliche dal divino balcone celeste
danno la sveglia agli occhietti del bimbo.
Il figlio di mio figlio alla finestra dei suoi mesi
riceve auguri non inviati per posta da schiere di fanciulli
insieme coi nostri pensieri
sul retto cammino nella sua vita,
piena di santi ed eroi angeli rossi.
Benedico i suoi occhi che dubbiosi ed avidi ad un tempo
registrano ciò che lo circonda
e mentalmente nella memoria fissano
le bellezze della vita e della gente.*

MIO NIPOTE D'ESTATE

*E' un' estate mio nipote a Famagosta
avvolto tra i gigli sulla spiaggia,
perché bagni la sua anima giuliva nelle onde delle ore serene
e le sue visioni lavi tra i canneti ed i fiori
dell' alma nostra terra e garrisca al par di rondinella
alle gemme d' un arancio con ritmo eccitato
come un corsaro dei bei tempi giovanili.*

NON FUGGIRE

*Non fuggire dalla luce, felice angelo mio.
I colori dell' iride faranno splendere nella tua vita
il cinto della Madonna, l' arcobaleno¹.
I tuoi pensieri vadano pure lungo i luminosi mattini
e se mai incontri Dio il suo sguardo non temere.
I cuori puri sono figli suoi,
tuffati nei gelsomini.*

---

1. Nell'originale greco l'arcobaleno è indicato con una perifrasi popolare: Τὸ «τῆς Παναγίας ζωνάρι»: il cinto della Madonna. Tale immagine ci richiama l'analoga perifrasi bovese: to stari ti Ppatruna: il manto della Madonna, nella quale di greco, oltre a stari da ἱστᾶριον, manto, è rimasta la bellissima immagine.

ΧΡΥΣΕΣ ΦΡΟΝΤΙΔΕΣ

ΣΤΗ ΒΑΦΤΙΣΗ ΤΟΥ

Τάγματα αγγέλων κουβαλούσαν τούς γιαλούς
στην κολυμβήθρα με άσημιές λεκάνες.
Και τὸ χρυσὸ «Πιστεύω» μύριζε ὑακίνθους.
Γυμνή κι ἄθωα συνείδηση τὸ βρέφος
μὲς στὸ χλιαρὸ νερὸ τῆς θείας παράδοσης
μιλοῦσε μυστικά με τὸ Θεό.
Ἦτανε θρίαμβος καὶ δόξα ἡ τελετὴ
καὶ ῥόδο ἀμάραντο.

ΟΤΑΝ ΓΕΛᾶ

Ἵταν γελᾶ τὸν χῶρο κατακλύζουν καταιγίδες
χρωμάτων κι ἀηδονιῶν καὶ μάτια αγγέλων,
κατέρχονται τ' ἀστέρια σὲ παιγνίδια νεανικά,
πετᾶνε τὰ χωράφια χαρταετοὺς στὸν οὐρανό,
εἶναι μιὰ ἀπέραντη στιγμή εὐτυχίας
μ' ἓνα εὐκρατο χαμόγελο τῆς Παναγίας τοῦ Κύκκου.

Εἶσαι...

Εἶσαι ἔγγονέ μου κι' ἄγγελέ μου, μιὰ ἐποχὴ
μὲ τ' ἄνθη παραδείσου στὰ μαλλιά της,
ἀλφάβητον ἐρώτων,
μιὰ ξάστερη ἐπικοινωνία με τὸν Θεό
ὅταν τρουγοῦν τ' ἀμπέλια τῆς χαρᾶς.
Εἶσαι καὶ τί δὲν εἶσαι κάθε πού ξυπνᾶς
σὰν καταιγίδα κόκκινων φιλιῶν
στὰ φωτεινὰ σεντόνια σου!

ΤΡΕΛΛΕΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΕΣ

Τῆς ἡλικίας τρελλές γεωγραφίες
γράφουν τὰ μάτια τοῦ ἔγγονοῦ μου στὰ τετράδια τῆς ἀγάπης,
ἦθος ἑλληνικὸ καὶ πνεῦμα ἀγγελικὸ.
Καὶ κάθομαι στὸ κεφαλόσκαλο χρόνων προχωρημένων
καὶ νοιώθω τούς ρυθμούς
καὶ γίνομαι οὐρανὸς καὶ φέγγω με ἥλιο
στὰ δόλφινκα μαλλιά μου καὶ κοιτῶ
τὸ μέλλον παιγνιδιάρικο δικό μου καρδιοχτύπι
τότε στὰ χρόνια τὰ εὐοσμία τῶν γασσεμῶν.

DOLCI CURE

AL SUO BATTESIMO

*Schiere d'angeli trasportavano in conche d'argento
l'acqua del mare al fonte battesimale
ed il dolce Credo sapeva di giacinti.
Nuda ed innocente coscienza il bambino
in mezzo all'acqua tiepida della divina tradizione
parlava in segreto con Dio.
Un trionfo, una gloria la funzione
e rosa che mai appassirà.*

QUANDO RIDE

*Quando egli ride tempeste di colori e d'usignuoli
ed occhi d'angeli sommergono l'ambiente,
vengono giù le stelle giovanilmente a giocare
ed i campi lanciano nel cielo gli aquiloni,
è un istante senza fine di felicità
col mite sorriso della Madonna del Monte Kikko.*

SEI..

*Sei, o angelo e nipote, una stagione
di paradiso dalla chioma tutta fiorita,
alfabeto di amori,
luminosa comunione con Dio
allorquando vendemmiano le viti della felicità.
Sei, cosa non sei?, ogni volta che ti svegli
una tempesta di rosei baci
tra le luminose lenzuola della tua culla.*

FOLLI GEOGRAFIE

*Gli occhi del mio nipotino vanno scrivendo
folli geografie dell'età nei quaderni dell'amore,
costume greco e spirito celeste.
E siedo al capezzale dei tempi andati
e ne sento i ritmi
e divento cielo e splendo di sole
sui miei capelli tutti bianchi e vedo
nel suo futuro pazzarello il mio batticuore
di allora, degli anni fragranti di gelsomini.*

ΜΗΝ ΚΛΑΙΣ...

Μὴν κλαῖς καρδούλα τῶν καιρῶν καὶ χαραυγή,
 κομμάτι τ' οὐρανοῦ, ἐγγονάκι μου.
 Μοῦ σκίζει τὴ ματιὰ τὸ δάκρυ σου.
 Ἔλα κοιμήσου στὴν παλάμη τοῦ Θεοῦ καὶ στὴν εὐχή
 τῆς προγιαγιᾶς σου Παναγίας.
 Δικέφαλοι ἄητοὶ στὸν ἔπνο σου νὰ σέ ἀνιψώνουν
 στὶς πιὸ ψηλές κορφές τοῦ κόσμου,
 τριαντάφυλλα ἑκατόφυλλα
 νὰ σέ μεθοῦν μὲ τ' ἄρωμά τους
 μὲς στῆς Τριανταφυλλένης, τῆς γιαγιᾶς σου, τῆ φροντίδα,
 ἀνέσπερο ποτάμι τῆς ἀγάπης.

NON PIANGERE

*Non piangere piccolo cuore, alba dei tempi,
frammento di cielo, o mio nipotino,
poiché la tua lagrima mi strazia la vista.
Su vieni a dormire sul palmo della mano di Dio
e nella preghiera della Madonna, la tua proava.
Aquila bicipiti nel tuo sonno ti elevino
alle vette più alte del mondo
e rose dai cento petali ti inebriano dei loro aromi
in mezzo alle premure di Triandafileni, tua nonna,
o intramontabile fiume d'amore.*

provides deeper, more selective analgesic relief
in both functional and organic disorders
with low dosage safety
compatible with standard treatment regimens

Roche
Roche Pharmaceuticals, Inc., 3401 Avenue of the Sciences, Philadelphia, PA 19104, U.S.A.

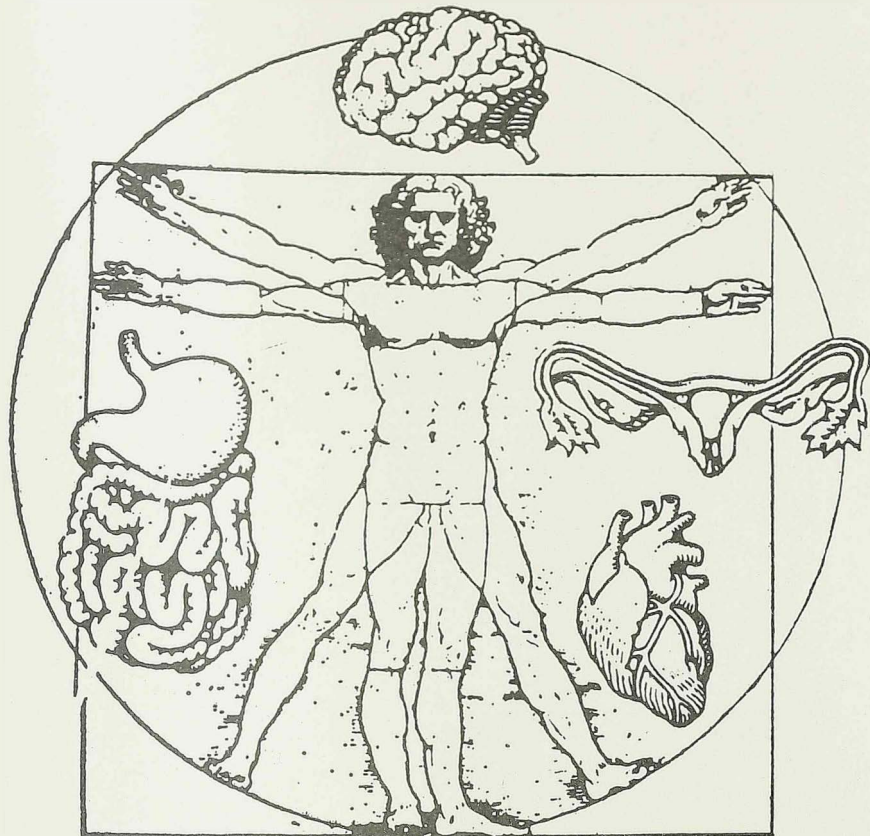

For the many dimensions of anxiety

ATIVAN*

(lorazepam, Wyeth)

A single anxiolytic

provides deeper, more selective anxiolytic relief

**In both functional and organic disorders
with low-dosage safety
compatible with standard treatment regimens**

 Wyeth International Limited
Philadelphia, Pa. 19101 U.S.A.

*trademark

ΑΙΣΘΗΣΗ ΑΠΟΛΑΥΣΗΣ